يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ نُوْرًا مُّبِيْنًا

احاط الناس من طغوى ظلام | علامات بها عرف الامام
فلا تعجب بما جئنا بنور | بدت عين اذا اشتد الاوام

بشرى لطلبة النور ان هذا المكتوب من الامام المغفور

اسمه ككاتبه

لُجَّةُ النُّوْر

الى علماء

العرب والشام والبغداد والعراق والخراسان

لتجرى انهار الايقان والعرفان فى زروع الايمان

وقد اتفق لطبعه فى مطبع ضياء الاسلام واشاعته من البدر فى القدر
بيد الخادم الفقير مهدى حسين مهتم دار الكتب للمسيح الموعود فى قاديان دار الامان

فى شهر محرم الحرام ۱۳۲۸ من الهجرة | بعهد خليفة المسيح نور الدين بهيروى | عدد الاشاعة (۲۱۰۰) ✤ ثمن نسخة واحدة ۳

یہ رسالہ مطبع ضیاء الاسلام قادیان میں حکیم فضل الدین کے اہتمام سے طبع ہوا تھا۔ ٹائٹل پیج مطبع بدر قادیان میں مفتی محمد صادق کے اہتمام سے طبع ہوا بماہ فروری ۱۹۱۰ء

فہرست کتب مصنفہ حضرت مسیح موعود علیہ السلام جو باجازت ویلیو پے ایبل مہتمم کتبخانہ حضرت مسیح موعود علیہ السلام مقام قادیان ضلع گورداسپور سے مل سکتی ہیں

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۱	براہین احمدیہ حصہ اوّل ۵ر حصہ دوم ۴ر و حصہ سوم ۱۰ر و حصہ چہارم عاؔر و حصہ پنجم ۱۲ر دلائل حقیت اسلام مع تفسیر بعض آیات و ردّ آریہ و عیسائی و برہمو و دہریہ وغیرہ	اُردو	مجموعی للعہ ر
۲	سرمہ چشم آریہ - آریوں کے ردّ میں -	//	۱۲ر
۳	برکات الدعا - دعا کے فوائد اور اُس کی ضرورت ✤	//	۲ر
۴	آئینہ کمالات اسلام - مع تبلیغ حقیقت اسلام و تبلیغ رسالت حقہ ✤	اُردو و عربی مترجم فارسی	عہ ر
۵	انوار الاسلام - عبد اللہ آتھم کی پیشگوئی پوری ہونے کی تفصیل و ردّ عیسائیت	اردو	۴ر
۶	نسیم دعوت - ہندو مذہب کا اصلی فلسفہ	//	۳ر
۷	سناتن دھرم - ردّ آریہ ✤	//	ار
۸	کتاب البریّہ - سوانح حضرت اقدس ؑ و چند پیشگوئیوں کا پورا ہونا ✤	//	عہ ر
۹	ایّام الصّلح - دعوے مع دلائل و پیشگوئی طاعون ✤	//	عہ ر
	ایضاً فارسی	فارسی	۸ر
۱۰	اربعین مکمل - نشانات صداقت مرسلین اور لوگوں کو ایک نعمت کی طرف دعوت ✤	اردو	۴ر

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۱۱	ریویو - حضرت اقدس علیہ السلام کا ریویو عبد اللہ چکڑالوی و محمد حسین بٹالوی کے مباحثہ پر	اردو	—ر
۱۲	روئداد جلسہ دعا - ٹرنسوال کی فتح کے لیئے دعا اور حضرت اقدس علیہ السلام کا لیکچر	//	۲ر
۱۳	استفتاء - لیکھرام کا قتل پیشگوئی سے ہوا	//	۱۰ر
۱۴	نور القرآن - حصہ اوّل ۲ر حصہ دوم ۴ر ردّ عیسائی و آریہ ✤	//	۶ر
۱۵	محمود کی آمین نظم میں ہے ✤	//	—ر
۱۶	بشیر احمد شریف احمد مبارکہ کی آمین نظم ✤	//	—ر
۱۷	ستارہ قیصرہ } شکریہ سلطنت ملکہ معظمہ قیصرہ ہند اور اُسکو دعوت اسلام ✤	مکمل	
۱۸	تحفہ قیصرہ ۲ر	//	۰۲ر
۱۹	کرامات الصادقین - تفسیر سورۂ فاتحہ ✤	عربی	۸ر
۲۰	حمامۃ البشریٰ - ذکر وفات مسیح و فتن زمانہ و رسالت خود مع قصائد ✤	عربی	عہ ر
۲۱	سیرۃ الابدال - مقربین کے علامات	//	۱۰ر
۲۲	سچائی کا اظہار - ردّ عیسائیت ✤	اُردو	۰ر

فہرست کتب مصنفہ حضرت مسیح موعود علیہ السلام جو باجازت ویلیو پے ایبل مہتمم کتبخانہ حضرت مسیح موعود علیہ السلام مقام قادیان ضلع گورداسپور سے مل سکتی ہیں

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۱	براہین احمدیہ حصۂ اوّل ۵ر حصۂ دوم ۴ہر و حصۂ سوم ۱۰ر و حصۂ چہارم عاہر و حصۂ پنجم ۱۲ر دلائل حقیّت اسلام مع تفسیر بعض آیات و ردّ آریہ و عیسائی و برہمو و دہریہ وغیرہ	اُردو	مجموعی للعہ ر
۲	سرمۂ چشم آریہ ۔ آریوں کے ردّ میں۔	″	۱۲ر
۳	برکات الدعاء ۔ دعا کے فوائد اور اُس کی ضرورت ۔	″	۲ر
۴	آئینہ کمالاتِ اسلام ۔ مع تبلیغ حقیقت اسلام و تبلیغ رسالت حقہ۔	اُردو و عربی مترجم فارسی	عا ر
۵	انوار الاسلام ۔ عبد اللہ آتھم کی پیشگوئی پوری ہونے کی تفصیل و ردّ عیسائیت	اردو	۴ہر
۶	نسیم دعوت ۔ ہندو مذہب کا اصلی فلسفہ	″	۳ر
۷	ستاتن دہرم ۔ ردّ آریہ ۔	″	۰ر
۸	کتاب البریہ ۔ سوانح حضرت اقدس ع و چند پیشگوئیوں کا پورا ہونا ۔	″	عہ ر
۹	ایّام الصّلح ۔ دعوے مع دلائل و پیشگوئی طاعون ۔	″	عہ ر
	ایضاً فارسی	فارسی	۸ر
۱۰	اربعین کمل ۔ نشانات صداقت مرسلین اور لوگوں کو ایک نعمت کی طرف دعوت ۔	اردو	۴ہ۰ر

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۱۱	ریویو ۔ حضرت اقدس علیہ السلام کا ریویو عبد اللہ چکڑالوی و محمد حسین بٹالوی کے مباحثہ پر	اردو	ــر
۱۲	روئداد جلسہ دعا ۔ ٹرانسوال کی فتح کے لیئے دعا ۔ اور حضرت اقدس علیہ السلام کا لیکچر۔	″	۲ر
۱۳	استفتاء ۔ لیکھرام کا قتل پیشگوئی سے ہوا	″	۱ر
۱۴	نور القرآن ۔ حصۂ اول ۴ر ۔ حصۂ دوم ۴ر ردّ عیسائی و آریہ ۔	″	۶ر
۱۵	محمود کی آمین نظم میں ہے ۔	″	ــر
۱۶	بشیر احمد شریف احمد مبارکہ کی آمین نظم ۔	″	ــر
۱۷	ستارہ قیصرہ	مکمل	
۱۸	تحفہ قیصرہ ۲ر ۔ شکریہ سلطنت ملکہ معظمہ قیصرہ ہند اور اُسکو دعوت اسلام ۔	″	۰۲ر
۱۹	کرامات الصادقین ۔ تفسیر سورۂ فاتحہ ۔	عربی	۸ر
۲۰	حمامة البشریٰ ۔ ذکر وفات مسیح و فتن زمانہ و رسالت خود مع قصائد ۔	عربی	عہ ر
۲۱	سیرة الابدال ۔ مقربین کے علامات ۔	″	۱ر
۲۲	سچائی کا اظہار ۔ ردّ عیسائیت ۔	اُردو	۰ر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد لله رب الارضين و السموات العلى - و سلام على عباده

همه تعریفها مر خدائے را است که پیدا کننده زمین ها و آسمانهائے بلند است

الذين اصطفى - اما بعد فهذا مكتوب من مظهر البروزين + و

و سلام بر بندگان او که برگزیده او هستند - بعد ازیں واضح باد که ایں نامه

وارث النبيين عبد الله الاحد ابى المحمود احمد عافاه الله و

ایست از طرف شخصے که مظهر دو بروز و وارث دو نبی یعنے عیسیٰ علیه السلام و سیدنا

ايده الى عباد الله المتقين الصالحين العالمين من العرب و

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم است یعنے بنده خدائے یگان ابو محمود احمد خدا ازو دفع هر

فارس و بلاد الشام و ارض الروم و غيرها من بلاد توجد

شر کند و موید او باشد - و آنانکه سوئے شاں ایں نامه نوشته است بندگان خدا هستند

فيها علماء الاسلام الذين اذا جاء هم الحق و عُرض عليهم المعارف

از اتقیا و صلحاء و علما که ساکنان ملک عرب و فارس و بلاد شام و زمین روم و غیره بلاد اند

الالهية و البشارات السماوية بسلطانها و قوتها و لمعانها اختضعت

که در آنجا اهل علم از مسلماناں بریں سیرت و خصلت یافته می شوند که چوں اوشاں را حق رسد

لقبولها قلوبهم و حفدوا اليها مطيعين مومنين - ولا يمرون

و معارف الهیه و بشارات سماویه ببرهان و قوت و درخش آنها بر ایشاں پیش کرده شوند دل

+ الحاشية - قد جرت عادة اكثر علماء الاسلام انهم يسمون البروز قدمًا ويقولون مثلاً ان هذا الرجل

عادت اکثر علماء جاری شده که اوشاں نام بروز قدم مے نهند مثلاً می گویند که ایں مرد

على قدم موسیٰ و ذالك على قدم ابراهيم - منه

بر قدم موسیٰ است و آں مرد بر قدم ابراهیم است - منه

علیها مُعرضین مستکبرین - و اذا بلغهم خبر من رجل و
شاں برائے قبول آں فروتنی اختیار می کنند و سوئے آں معارف بتمامتر اطاعت و ایمان
اثر من عبد بعثه الله لتجدید الدین و تائیده تراءت
مے دوند دہیچو منکراں و روتابندگاں نمی گذرند۔ وچوں ایشاں را خبرے و نقلے از کسے
نضارة الفرح علیٰ وجوههم و یسعیٰ النور فی جباههم و حمدوا
برسد کہ خدا اورا برائے تجدید دین و تائید ملت مبعوث فرموده است بر چہرہ ہائے شاں تازگی
الله و شکروا له علیٰ ما رحم ضعفاء الاسلام و قاموا مُستبشرین
خوشی نمودار می گردد و بر پیشانیہائے شاں نوری دود و حمد باری بجا می آرند و شکر گذاریہا
و خرّوا ساجدین - و تریٰ اعینهم تفیض من الدمع بما رؤا
می کنند ازینکہ او تعالےٰ بر کمزوران اسلام رحم کرد و بکمال بشاشت از جائے خود بر می خیزند
رحمة الحق و وجدوا ایّام الله و بما کانوا انفدوا الاعمار منتظرین
و سجدہ کنندگاں بر زمین می افتند و بہ بینی کہ سیل اشک از چشم شاں رواں می گردد ازیں کہ
و یشدّون الرحال للقاء ذالك العبد المبعوث بعد ما عرفوا
رحمت خدا تعالےٰ دیدند و روز ہائے خدا را یافتند و ازینکہ در عین انتظار عمرہا بسر کردہ بودند۔
الحق و یخلصون النیات و یطهرون الضمائر و یجرّدون القصد
و برائے زیارت آں بندہ مبعوث بعد شناختن او طیاری سفر میکنند و نیتہا را خالص می کنند و اندرونہائے خود
و الهمة له و یسعون الیه و ان کان فی الصین ولا یکونون
را پاک می سازند و قصد و ہمت را از اغراض نفسانیہ مبرّا کردہ سوئے او می دوند
کالذی اساء الادب علیٰ اهل الله و اذا سمع قولاً منهم مُحدَثاً
اگرچہ او در چین باشد و ہیچو شخصے نمی باشند کہ ترک ادب بہ نسبت مردان خدا می کند
فی زعمه ما صبر طرفة عین و استعجل و بلّغ ظنون السوء
وچوں ازاں طائفہ برگزیدگاں سخنے می شنود کہ نزد او نو پیدا است کہ پیش زیں
الیٰ منتهاها و صال معادیا و سبّ و شتم و افتریٰ و کفر
شنلش نگفتہ شدہ تا یک چشم زدن صبر نتواند کرد و طریق شتاب کاری می ورزد و بدگمانیہا را

و آذا و اغریٰ القوم و حضا و ما وجد سہمًا الّا رمیٰ و ما

بمرتبہ انتہا می رساند و دشمنانہ حملہ می کند و دشنام ہا می دہد و افترا ہا می تراشد و کافر می گوید

ظفر بکید الّا اسدیٰ و قصد عِرض رجال اللہ و نفسہم و ما خاف

و ایذا می دہد و قوم را از بہر ایذا بر انگیزد و آتش فتنہ می افروزد و ہیچ تیرے نیابد کہ نینداز د

یومًا فیہ یوخذ و یجزیٰ و صار اول المنکرین - بل یتادبون

و بر ہیچ مکرے دستش نمی رسد کہ آنرا نمی باقد و قصد آبرو و جان مردان خدا می کند و از روز جزا نمی ترسد

مع اللہ و اہلہ و یصبرون حتی یتجلی لہم وجہ الحق

و از ہمہ منکران سبقت می برد - پس سعیدان را ایں خصلت نمی باشد بلکہ اوشاں بخدا و مردان

فیرحمہم اللہ بسیرتہم ہذہ و لا یفوتہم خیر و لا یکونون من

خدا ادب می ورزند و صبر می کنند تا بوقتے کہ روئے حق بر ایشاں جلوہ گر شود پس بدیں

المحرومین - و تلک قوم مایعلمہم الّا اللہ و لا اعلم اسماءہم

خصلت شاں خدائے عز و جل بر ایشاں رحم ے فرماید و ہیچ خیرے از ایشاں فوت نمی شود و

و صُورہم بید انی رئیت فی مبشرۃ اُریتہا جماعۃ من

از محروماں و نامراداں نمی گردند - و ایں قومے است کہ بجز خدا ہیچکس ایشانرا نمی داند و من

المومنین المخلصین و الملوک العادلین الصالحین - بعضہم

نامہاے و صورتہاے ایشاں را نمی دانم مگر ایں است کہ من در خوابے جماعتے را دیدہ ام کہ مومنین

من ہذا الملک و بعضہم من العرب و بعضہم من فارس

مخلصین و شاہان عادل و نکوکار اند بعض ایشاں از ہمیں ملک اند و بعض از عرب و

و بعضہم من بلاد الشام و بعضہم من ارض الروم و بعضہم

بعض از شام و بعض از زمین روم و بعض از فارس و بعضے را نمی شناسم

من بلاد لا اعرفہا ثم قیل لی من حضرۃ الغیب انّ

کہ از کدام بلاد اند - باز مرا از حضرت احدیت ندا آمد کہ اینان کسانے

ہٰؤلاء یصدقونک و یومنون بک و یصلّون علیک و

اند کہ تصدیق تو خواہند کرد و بر تو ایمان خواہند آورد و بر تو درود خواہند فرستاد

يدعون لك و أعطي لك بركات حتى يتبرك الملوك
وبرائے تو دعاہا خواہند کرد و ترا چنداں برکتہا خواہم داد کہ شاہان از جامہ تو برکت
بثيابك و أدخلهم في المخلصين - هذا رئيت في المنام
خواہند جست و اوشانرا در مخلصان داخل خواہم کرد - ایں آں خوابے است کہ دیدم و
و ألهمت من الله العلام ثم بعد ذالك أُلقي في روعي
آں الہامے است کہ از عالم غیب یافتم و پس زاں در دل من انداختند کہ برائے
ان اولّف لهم كتبا و اكتب فيها كلما فتح عليّ من خالقي
ایں مردم چند کتب تالیف کنم و آں ابواب علوم کہ بر من مفتوح شدہ اند در آں کتب ذکر
و اعلمهم كلما عُلّمت من الحقائق الصادقة و المعارف العالية
آں کنم و مردم را ازاں حقائق صادقہ و معارف عالیہ مطہرہ تعلیم دہم کہ مرا دادہ اند و
المطهرة و أعثر عليهم مما رزقني ربي من آيات ظاهرة
اوشانرا ازاں نشانہا اطلاع دہم کہ پروردگار من نصیب من کردہ و
و خوارق باهرة و دلائل موصلة الى علم اليقين - لعلهم
آں کرامات ظاہرہ و خوارق تاباں ہستند و دلائل اند کہ موجب علم یقینی اند تا باشد کہ
يعرفونني و لعلهم يكونون انصاري في سُبل رب العالمين -
اوشاں مرا بشناسند و تا باشد کہ اوشاں در راہ ہائے خدا انصار من گردند - پس
فاعلموا ايها الاعزة رحمكم الله ان هذ الكتاب من
اے عزیزاں خدا بر شما رحم کند بدانید کہ ایں کتاب از جملہ ہماں کتابہا است
كتبي التي الفتها لهذا المقصد و اني اهديه الى سادات
کہ برائے ایں مقصود تالیف کردہ ام و ایں کتاب را بسوئے سادات عرب و
العرب و الشام و ابلغ ما عليّ من ربي ذي الجلال
شام بطور ہدیہ می فرستم و ہرچہ از خدا تعالے بر من واجب است بجائے
و الاكرام لينال السعداء مرادهم و ليتمّ الحجة على المعرضين -
آرم تا سعیداں مراد خود بیابند و تا بر منکراں و اباکنندگان حجت کامل شود -

و سئلت الله ان يجعله مباركا لطوائف المسلمين - و
و از خدا می خواهم که برائے طوائف مسلمين اين کتاب را مبارک گرداند و بعض
يجعل افئدة من الناس تهوى اليه و يجعل منه حظا
دلها را سوئے اين رجوع دهد و بندگان نيکو کار را ازين بهره وافر بخشد و
كثيرا لعباده الصالحين و انه على كل شئ قدير و انه
او را از هرگونه قدرت است و او بسيار بخشنده و مهربان است
ارحم الراحمين - و ارجو من اصحاب القلوب و رجال البصيرة
و از صاحبان دل و مردان بصيرة اميد دارم که بر من جلدی نکنند
ان لا يعجلوا علیّ كما عجل بعض سُكّان هذه البلاد من
همچو مردمان اين ديار که از بخل و عناد جلدی کردند چراکه بر مردان
البخل و العناد فان العجلة على اهل الله و الذين اُمروا
خدا به شتاب کاری حمله کردن و مامورين حضرت احديت را بجلدی
من حضرته ليس بخير ولا يعقب الّا ضيرا ولا يزيد الا غضب
سرزنش کردن امرے خوب نيست و بجز گزند هيچ انجامش نمی باشد و
الله فى الدنيا و فى يوم الدين - ولا يرى المستعجل سبل
بجز خشم پروردگار که در دنيا و آخرت باشد هيچ نتيجه اش نيست و هر که شتاب کاری سيرت اوست
الصدق و السداد ولا يعز فى هذه ولا فى المعاد و يموت
راه صدق و صواب را هرگز نمی بيند و درين جهان و در آن جهان عزت نمی يابد و
مهانا و هو من العمين - و ان لحوم الاولياء مسمومة فما
انجام کار بموت ذلت می ميرد - و گوشتهائے اولياء خدا زهرناک هستند پس
اكلها احد بغيبتهم و سبّهم الا مات على مكانه - وبشرى للمجتنبين
هيچ کس گوشت شان بغيبت و دشنام نمی خورد که آخر نمی ميرد و خوشخبری باد آنانرا
المتقين - و انى رتّبت هذا الكتاب على ابواب لئلا
که ازين گوشت پرهيز می کنند - و من اين کتاب را بر چند باب مرتب کرده ام

یشق علی طلاب و مع ذالک سلکنا مسلک الوسط لیس
تا بر طالبان گراں نگذرد و با ایں ہمہ مسلک توسط اختیار کردیم نہ ایجاز
بایجاز مخل ولا اطناب ممل - رب اجعله کتابا مبارکا شافیاً
مخل انداز است و نہ طول ملول کنندہ اے خدائے من ایں کتاب را کتابے
لصدور الطالبین - و نورا منوراً لقلوب المتدبرین - آمین -
مبارک بگرداں چنانکہ سینہ ہا را شفا بخشد و نورے بگرداں کہ دلہا را منور کند- آمین-

الباب الاول

باب اول

فی ذکر احوالی و ذکر ما الهمنی ربی و ذکر وقتی و زمانی
در ذکر حالات من و ذکر آنچہ الہام کرد خدا تعالیٰ بمن و ذکر وقت من
و ما اراد اللہ بارسالی و ذکر تفرقة الامم و الملل والنحل
و زمان من و آنچہ از بہر آں مرا فرستادہ اند و ذکر تفرقہ امتہا و ملتہا و مذہبہا
وضرورة حکم من اللہ الحکیم الوالی -
و بیان اینکہ دریں زمان ضرورت بود کہ از خدا تعالیٰ مصلحے و مجددے ظاہر شود -

یا عباد اللہ رحمکم اللہ اعلموا انی عبد من عباد اللہ الملهمین المامورین
اے بندگان خدا او سبحانہ بر شما رحمت کند بدانید کہ من بندہ از بندگان خدا ہستم کہ از و
بعثنی ربی لاقیم الشریعة و احی الدین و اتم الحجة علی المنکرین - و
بوحی او مشرف شدم و مامور شدم و او مرا مبعوث فرمودہ است تا شریعت را قائم کنم و
انا المسمّی من اللہ باحمد مع اسماء اخریٰ ذکرتها فی مواضعها و اسم
دین را زندہ گردانم و بر منکراں حجت را بتمام رسانم و او تعالیٰ نام من احمد نہادہ است
ابی میرزا غلام مرتضیٰ و ابوہ میرزا عطا محمد و میرزا عطا محمد ابن میرزا
و بدیگر نامہا ہم موسوم کردہ کہ در جائے خود مذکور اند و نام پدر من میرزا غلام مرتضیٰ و

گل محمد و میرزا گل محمد ابن میرزا فیض محمد و میرزا فیض محمد

نام پدر پدر من میرزا عطا محمد است و اوشاں پسر میرزا گل محمد و میرزا گل محمد پسر میرزا

ابن میرزا محمد قائم و میرزا محمد قائم ابن میرزا محمد اسلم و میرزا

فیاض محمد و مرزا فیض محمد پسر مرزا محمد قائم و مرزا محمد قائم پسر مرزا محمد اسلم و

محمد اسلم ابن میرزا محمد دلاور و میرزا محمد دلاور ابن میرزا

مرزا محمد اسلم پسر مرزا محمد دلاور و مرزا محمد دلاور پسر مرزا اله دین و

اله دین و میرزا اله دین ابن میرزا جعفر بیگ و میرزا جعفر بیگ

مرزا اله دین پسر مرزا جعفر بیگ و مرزا جعفر بیگ پسر مرزا

ابن میرزا محمد بیگ و میرزا محمد بیگ ابن میرزا عبد الباقی

محمد بیگ و محمد بیگ پسر مرزا عبد الباقی - و مرزا عبد الباقی پسر

و میرزا عبد الباقی ابن میرزا محمد سلطان و

و مرزا محمد سلطان پسر مرزا عبد الهادی بیگ

میرزا محمد سلطان ابن میرزا عبد الهادی بیگ - و بعد

و بعد ازاں مرا علمے نیست کہ در طبقہ برتر ازیں تا کجا بزرگان من بودند

هذا لا اعلم اسماء آبائی المتقدمین - و لکنی قرءت فی بعض

لیکن من در بعض کتابہائے کہ در آنہا ذکر بزرگان من بود خواندہ ام کہ ایشاں

کتب فیها تذکرة آبائی انهم کانوا من سمرقند و کانوا من بیت

بلحاظ اصل و منبع خود از سمرقند بودہ اند و از خاندان سلطنت و امارت

السلطنة و الامارة ثم صبّت علیهم المصائب فظعنوا عن بلدة

بودند باز بر ایشاں مصیبت ہا نازل شدہ پس کوچ کردند از زمین خانہ خود

دارهم و الفهم و جارهم - حتی وصلوا الی هذه الدیار و اناخوا

و از دوستان خود و ہمسایان خود تا اینکہ دریں ملک رسیدند و دریں مرکبہائے

بها مطایا التسیار - مع رفقة من خدمهم و اخوانهم و احبابهم

سیر خود را بخوابانیدند و ایں سفر اوشاں بود بچند ہم سفراں از خادمان خود و برادران

و اعوانهم ثم قصدوا ان یعتمروا ملک الهند بابر - و یسئلوا عنه

خود و دوستداران خود و مددگاران خود باز قصد کردند که زیارت کنند بادشاه

ان یُدخلہم فی اکابر - فوجدوا ما قصدوا من فضل اللہ الرحیم

ہند بابر را و ازو بخواہند کہ در سلسلہ اکابر مصاحبین خود اوشاں را داخل کند پس ہرچہ

و انتظموا فی امراء ہذا الملک الکریم - ثم بدء لہم ان یتخذوا

خواستند بفضل خدا تعالیٰ یافتند و در سلک امراء آں بادشاہ منسلک شدند - باز در دل

وطنہم ہذہ الدیار - و اُعطوا قریٰ کثیرۃ من السلطنۃ المغلیۃ

ایشاں آمد کہ ہمیں ملک را وطن خود بگردانند و از سلطنت مغلیہ دیہات و املاک بسیار

و الاملاکَ و العقارَ - و نسوا ایام الغربۃ و الہموم و الافکارَ -

یافتند - و ایام غربت را و نیز ہمہ ہم و غم را فراموش کردند - و اوشاں

و بینا ہم فی ذالک اذ قُلّبت امور السلطنۃ المغلیۃ و ظہر

دریں حالت بودند کہ سلطنت مغلیہ زیر و زبر شد و در سرحدہا

الفساد فی الثغور و ما قدر الدولۃ ان تحامی عن الرعایا تطاول

فساد پدید آمد و دولت مغلیہ را طاقت نماند کہ رعایا را از تطاول

المفسدین و الخلسۃ - و کثر سفک الدماء و بتک الرقاب و نہب

وارہاند و کثرت خوں ریزیہا و گردن زدن و غارت مال و ہتک

الاموال و ہتک الحجاب و استصعب الانتظام و زادت الکروب

پردہ پدید آمد - و انتظام مشکل شد و بیقراریہا زیادت گرفت

و الآلام فترک الدولۃ المغلیۃ ہذا القدر من المملکۃ - و خلّص

پس ناچار دولت مغلیہ ایں قدر ملک را بگذاشت - و گردنہاے

اعناق امراء ہذہ الدیار من ربقۃ الاطاعۃ - و صاروا کطوائف

امیران ایں دیار از رسن اطاعت خلاص شدند و اوشاں ہمچو طوائف

الملوک غیر تابعین لاحد من دول و المختارین فی الحکومۃ ففی

الملوک شدند و ہیچ دولت را تابع نبودند و حکومت با اختیار مے داشتند

تلك الايام رجعت الينا دولتنا المفقودة الى ايام وكنا نرمى عن
پس درین ایام دولت مفقوده ما رجوع کرد و ما از کمال شادی نشانه فرحت ها
قوس المراح الى غرض الافراح بامن و سلام و عشنا عيشة
می زدیم و به امن و سلامتی و به زندگی سرور و خوشی بسر
السرور و الراحة و لبثنا على ذالك الى مدة اراد الله ذو الجلال
بردیم و ما برین حالت تا بوقتے قائم بماندیم که خدائے ذو الجلال
و العزة ثم طلع نجم اقبال مشركى الهند الذين سُمّوا بالخالصة
بخواست باز ستاره اقبال مشرکین ہند یعنی قوم سکھا طلوع کرد - پس در آں
نعصفت بنا ريح الحوادث فى تلك الايام - و قُلع ما خيمنا
روزها تند هوائے حوادث بر ما وزید و آں همه خیمه ها که ما زده
بصراصر جور هذه الاقوام - و صار الامن محرّمًا كصيد حرم
بودیم بباد هائے سخت این قومها از جا بر کنده شد و امن بر ما چناں حرام
البيت الحرام - و نبذنا علقنا و علاقتنا بالاضطرار - و خلسها
شد که شکار خانه کعبه و بمجبوری همه علاقه هائے ملکیت و حکومت خود را
الخالصة بقدر الله القهار - فزمّ آباءنا نوق نفوسهم بزمام الاصطبار -
بگذاشتیم و سکهاں آں همه ملکیت هائے ما را بحکم قادر قهار از ما ربودند - پس پدران ما
و ما كادوا يعجزون من المشركين فى حروبهم و لكن
شتر ماده نفس هائے خود را زمام صبر در دهن کشیدند و بزرگان ما چنیں نبودند که
القدر اعجزهم و كان فى ذالك عبرة لاولى الابصار - و كذالك
در جنگها از مشرکان مغلوب شوند لیکن اراده الهی اوشانرا عاجز کرد و درین
صُبّت على آباءنا المصائب و تواترت النوائب حتى انتهى الامر
دانشمنداں را سبق عبرت باید گرفت - و همچنیں بر پدراں ما مصیبت ها ریختند و
الى انهم عُطّلوا من امارتهم و سياستهم و اُخرجوا من دار رياستهم
حادثه ها پے در پے آمدند تا آنکه کار بجائے رسید که اوشانرا از فرمان فرمائی و رعیت

فلبثوا فی دار غربتهم الی مدة نحو ستین اعوام حتی - اذا ماتت
داری معطل کردند و از دار ریاست خود اخراج کرده شدند پس در جائے بے
الاعداء الذین وقعت بهم محاربات و جهل الناس حقیقة الواقع
وطنی قریباً شصت سال عمر بسر کردند تا بوقتیکه آں مردم بمردند که با اوشاں
رجعوا الی الوطن متوارین مستودین بما کانت الخالصة قوماً ظالمین
جنگ ہا کرده بودند و مردم آں واقعات را فراموش کردند انگاه سوئے وطن
جاهلین یسفکون الدماء علی ادنی عثار - و لم یکن امن من ایدیهم
خود مراجعت کردند و پوشیده بماندند چراکه قوم سکهاں قومے ظالم و جاہل بود
لا فی لیل و لا فی نهار و اذا انقضی عهد دولة الخالصة وجاء
بر ادنی لغزشے خوں مے کردند و از دست ایشاں امن نبود نه در شب
عهد الدولة الانکلزیة نُجّینا من تلك المصیبة و لم یبق الا
و نه در روز و چوں عهد دولت خالصه منقضی شده حکومت انگریزی شد
قصص من تلك الفئة الظالمة و حُفظت بهده الدولة العادلة
ما ازیں ہمه مصیبتها رستگار شدیم و ازاں گروه ظالماں صرف داستانها بماندند
اعراضنا و دماءنا و اموالنا و نسینا کل ما جری علینا فی الایام
و بایں دولت عدل پسند آبروہائے ما و خونہائے ما و مالہائے ما محفوظ شدند
الخالیه - و لا شك ان هذه الدولة مبارکة لمسلمی هذه الدیار
و ہرچه بر ما در عهد سکهاں گذشته بود ہمه فراموش کردیم و ہیچ شک نیست که
و قد اعطت کل دیانة و ملّة حریة تامة من غیر الاکراه
ایں دولت برطانیه برائے مسلمانان مبارک است و ہر مذهب را کامل
و الاجبار - فنشکر الله و نشکر هذه الدولة فانا نقلنا به الی
آزادی بخشیده است و ہیچ اکراه و جبر نمی کند پس شکر خدا بجا می آریم و شکر ایں
الجنة من النار - بید ان القسوس قد انتبذوا الحق ظهریا - و
دولت می کنیم که بذریعه او از آتش بباغ و بستاں نقل کردیم - آرے ایں ست که

لم یاتوا فیما دوّنوہ الا امرا فریاً - و قد جمعت ہممہم علی اعدام

پادریان حق را پس پشت انداختہ اند و ہرچہ نوشتہ اند بجز افترا دروغ ہیچ چیزے

الاسلام - و قلع آثار سیدنا خیر الانام - یدعون الناس الی اللظی

نیست و ہمتہائے پادریان بر معدوم کردن اسلام مجتمع است و می خواہند

و الدرك - ناصبین شرك الشرك - و یقولون ان المسیح ابن

کہ نشانہائے سید ما بہترین خلق معدوم کنند - مردم را سوئے آتش سوزان می خوانند

مریم جمع فی نفسہ سرّ الناسوت و اللاہوت ✠ و ان ہم الا عباد

و دام شرک گسترده اند و می گویند کہ مسیح ابن مریم جمع کرده است در نفس خود

الطاغوت - و الذین قبلوا دینہم من اہل الاسلام و ارتدوا من

راز ناسوت و لاہوت را و ایشانرا بہ مسیح چہ کار ایشان پرستش طاغوت می کنند

ملّة سیدنا خیر الانام - فہم یوجدون فی ہذه البلاد فی زہاء ثمانین

و آنانکہ از اہل اسلام دین اوشانرا قبول کردند و دین نبی صلی اللہ علیہ وسلم بگذاشتند

الفًا او یزیدون و ہم یسبّون نبیّنا صلی اللہ علیہ و سلم و

اوشان دریں بلاد قریب ہشتاد ہزار یا ازیں زیاده یافتہ می شوند و اوشان نبی صلی

یشتمون - و یکیدون ما یکیدون - و یریدون ان یہدّوا برج

اللہ علیہ وسلم را دشنامہا می دہند و از انواع اقسام فریب ہا می کنند و می خواہند

الاسلام و یہدموہ - و یتسلّقوا فیہ مفسدین و یسلّموہ - و ان

کہ برج اسلام را منہدم کنند و برائے استیصال اندرون ایں برج بیایند و مسلمانانرا

القسوس قد خرجوا عن العد و الاحصا - و بلغوا عدید الحصے - وما

ازاں برج بیروں کنند و پادریان از عدد و شمار خارج شده اند و در مقدار ہمچو سنگریزہا

بقی من بلدة و لا قریة الا نصبت خیامہم فیہا - ما وجدوا کیداً الا استعملوہ

شدند و ہیچ شہرے و دہے باقی نماند کہ دراں خیمہ ہائے ایں مردم نباشند ہیچ فریبے نیافتند

و ما مکرا الا اظہروہ و استحرت حربہم و کثر طعنہم و ضربہم و

کہ استعمالش نکردند و ہیچ مکرے ندیدند کہ ظاہر نہ کردند و جنگ شاں گرم شد و ضرب

✠ قد اصرّوا علی انہ صلب المسیح و نجّا المؤمنین بہ ہذا الذبیح و قالوا ان اللہ لما اراد ان ینجّی الناس من جہنم انزل ابنہ و کلمتہ و تجسد اللاہوت و تالّہ الناسوت و صلب و لعن و دخل جہنم ابن اللہ و لبث فیہا الی ثلثة ایام و وزدسا ما ذرقة الجحیمین - منہ

بریں اصرار می کنند کہ مسیح مصلوب شد و ایمان آورندگان خود را ایں ذبیح شونده بہ صلیب یافتن خود نجات داد و می گویند کہ چوں خدا تعالے خواست کہ مردم را از جہنم نجات دہد پس پسر خود و کلمہ خود را نازل کرد و الوہیت مجسم گشت و بشریت جامہ خدائی پوشید و پسر خدا در جہنم داخل شد و آنجا تا سہ روز ماند و بار گناہان بر خود برداشت - منہ

اروا مکائد لم یُر مثلها فی الاوّلین و لم یوجد نظیرها فی العالمین

و طعن شاں بکمال رسید و آں مکرہا نمودند کہ مثل آں در اولین و آخریں یافتہ نمی شود - و خدا

و رئی اللہ ان المسلمین لا یستطیعون ان یبادزوا احزابہم و رئی فیہم

تعالیٰ دید کہ مسلماناں تاب مقابلہ ایشاں نمی توانند آورد و دید کہ مسلماناں

ضعفا اصابہم فرتّب فضلاً من عندہ فی مقابلۃ ھذہ الافواج

کمزور ہستند پس بمقابلہ ایں فوجہائے زمینی محض بہ فضل خود فوجے بر آسماں

الارضیۃ افواجا فی السماء - و انزل مسیحہ الموعود لیکسر صلیبٗ

طیار کرد - و مسیح موعود خود را از آسماں بر زمیں فرود آورد تا صلیب

الاعداء - و ان ھذا الکسر لیس بسیف و لا سنان کما زعمہ فریق

دشمناں را بشکند - و ایں کسر صلیب بہ سیف و سنان نیست چنانکہ زعم

من عُمیان - بل الکسر کلہ بدلیل و برہان - و آیات من السماء

بعض کوراں است بلکہ تمام اقسام شکستن بدلیل و برہان و نشان و حجت

و سلطان - و لا یستعمل سبب من اسباب الارض و لا یوخذ

باشد کہ بر دلہا تسلط کند و ہیچ سببے از اسباب زمیں استعمال نخواہد شد و نہ ہیچ

سلاح من اسلحۃ ھذا العالم و ینزل الحق لیُعدم الباطل بسلاح

سلاح از اسلحہ ایں عالم گرفتہ شود و حق نازل خواہد شد تا باطل را بآں

لا یراہ الخلق و کان ھذا مقدراً من بدو الزمان - و مکتوباً فی

سلاحی معدوم کند کہ خلق آنرا نمی بیند و از ابتدا ہمیں مقدر بود و در کتب

کتب النبیین و من خالفہ فقد عصا وصایا المرسلین - و لا

پیغمبراں مکتوب بود و ہر کہ مخالفت کند پس او وصیتہائے رسولانرا مخالفت کردہ است

یاتی المسیح محاربا بالاسنۃ و السہام و المرہفات - نعم یاتی

و مسیح دریں حالت ہرگز نیاید کہ با نیزہ ہا و تیر ہا و تیغ ہا جنگ کنندہ باشد آری

بعجائب الخوارق و الآیات - و من علاماتہ ان تسمعوا عند وقت

بعجائب خوارق و نشانہا آمدن او ضروری است و از علامات او ایں است کہ

ٗ الحاشیۃ - قد جاء فی الاحادیث ان المسیح الموعود یکسر الصلیب و یُری فی کسرہ الاعاجیب ففہّمنی ربّی ان کسر المسیح لیس

در احادیث آمدہ است کہ مسیح موعود صلیب را خواہد شکست و در شکستن آں عجائب ہا خواہد نمود و خداوند مرا فہمانیدہ

بالمحاربات بل یضع الحروب کلّہا و یکسر ما بنیٰ علی الصلیب بالآیات - منہ

است کہ شکستن مسیح بجنگ ہا نخواہد بود بلکہ او خاتمہ جنگ ہا خواہد کرد و قریب باشد کہ در دنیا ہیچ جنگی نماند و عقائد [illegible]

مجیئه اخبار المحاربات - ثم تسکت الدول کلّها ویمیلون الی المصالحات - ولا تبقی حرب

شما نزد آمدن او خبرہاے جنگہا خواہید شنید - بازہمہ دولتہا خاموش خواہند شد وسوئے مصالحات باہمی رغبت

فی الارض ولا غلبة الفتن والبدعات - وتمیل النفوس الی التقوی بعد کثرۃ المعاصی وظلمة شدیدۃ

خواہند کرد وہیچ جنگے در زمین نخواہد ماند ونہ فتنہ ہا وبدعاتہا را غلبہ بماند - ونفوس انسانی بعد کثرت معاصی وتاریکی شدید ہند مین ومیل معکوس

علی وجه الارض ومیل النفوس الی السیئات - وانکم ترون الیوم کیف تراءت عساکر الالحاد - وظهرت رایات

بدی ہا سوئے پرہیزگاری میل خواہند نمود وامروز شما می بینید کہ چگونہ لشکرہائے الحاد ظاہر شدہ اند - وعلمہائے فساد بظہور

الفساد - وتجلی علی القلوب سریر ابلیس - واشاع اهله المکر و

آمدہ اند وبر دلہا تخت ابلیس متجلی شدہ است - واہل او مکر و

التلبیس - ونعرت کوساته - وصاحت من کل طرف بوقاته -

تلبیس را شایع کردہ اند وآواز طبلہاے شیطان بلند شدہ وبوق او از

وجالت خیوله - وسالت سیوله - وترون بحور الفتن متموّجة

ہر طرف شور افگندہ واسپہاے او در جولان اند وسیلہاے روان ہستند ومی بینید

وآفات الارض فی ظهورها متوالیة - وکثرت احزاب الفاسقین -

کہ دریاہاے فتنہ در موج اند وآفتہاے زمین در ظہور خود پے در پے ہستند وگروہہاے فاسقان

وقلت جماعة المتقین - والذین قالوا انا نحن علی دین الله الاسلام

بسیار شدہ اند وجماعت پرہیزگاران کم شدہ است وآنانکہ می گویند کہ ما مسلمانان ہستیم

اماتت قلوب اکثرهم سم الاجترام فما بقي فی اکفهم الا اسم الدین وصاروا کالانعام - واستبدلوا

بمیرانید دل اکثر او شان را زہر ارتکاب جرائم پس در کف ہائے شان بجز نام دین چیزی نماندہ وہمچو چارپایان شدہ اند - وبعوض

الخبیثات بالذی هو من الطیبات - وغشوا طبائعهم بغواشی الظلمات

چیزہاے پاک چیزہاے پلید را گرفتہ اند یعنے پاک از دست دادہ وناپاک را در بدل

واعرضوا عن ذکر الله بتوجههم الی العالم السفلی والشهوات - فلمّا

او گرفتہ وطبیعتہاے خود را بہ پردہ ہاے تاریکی پوشانیدہ اند واز ینکہ توجہ شان بعالم سفلی

اعرضوا عن جناب الحق رکدت نفوسهم وانجذبت قریحتهم الی

وشہوات شدہ است - از ذکر الہی اعراض کردہ اند پس ہر گاہ کہ از جناب باری اعراض کردند

الزخارف الدنیویة و المقتنیات المادیة لمناسبتهم بالخبیثات - و اشتدّ

نفسہائے شاں از ترقی باز ماندند و محبت شاں بسوئے اشیاء مادیہ منجذب شد

حرصهم و نهمتهم و شغفهم بها و القاهم شحّ نفوسهم فی السیئات -

چراکہ اوشانرا باچیزہائے خبیث مناسبت بود و حرص و آز و رغبت شاں

و تمایلوا علی الدنیا و زخارفها الفانیات - و کلما استکثروا فیها و ازداد

سوئے آں خبیثات بدرجہ نہایت رسید و شدت مرض نفسہائے شاں ایشانرا دریدیہا

حرصهم علیها و شحّهم بها رجعوا خائبین غیر فائزین الی المرادات -

انداخت و بر دنیا و زینتہائے فانیہ دنیا سرنگون شدند و چندانکہ در دنیا زیادت طلب کردند و حرص

و ما کانت عاقبة امرهم الا الضنك فی المعیشة - و انتیاب الاذیٰ علی المهجه - و ما

وطمع در آں زیادت کردہچناں ایشانرا نامرادیہا و ناکامی ہا پیش آمد و انجام کار شاں تنگی رزق و برجا

نفعهم کذبهم وکیدهم و ضغبهم لدنیاهم - و استاصل الله الراحة من قلوبهم و

ورود و رد بعد از ورد بود و دروغ ایشاں و مکر ایشاں و فریاد و بانگ ایشاں برائے دنیائے ایشاں ہیچ نفعے

ازال اضطجاع الامن من جنوبهم و ترکهم فی انواع الغمّ و التشوّشات

ایشاں را نہ بخشید و خداتعالے از دل اوشاں آرام را برکند و خفتن امن از پہلوہائے شاں دور کرد

مع التغافل من الدین و الضلالات - و ما بقی لهم ذوق فی المناجات

وایشاں را در گوناگون غم و تشویشات باوجود تغافل در امر دین و گمراہی ہا بگذاشت نہ ایشانرا در دعاہا

ولا تلذّذ فی العبادات - فحاصل الکلام ان الناس فی زماننا هذا قد انقسموا

ذوق ماند و نہ در پرستش لذتے ماندہ - پس حاصل کلام این است کہ مردم در زمانہ منقسم بر دو قسم اند و ہر قسمے

الی قسمین - ولحق کل قسم مرض بقدر رب الکونین - فالقسم الاول قوم النصاریٰ

را بمشیت خداتعالے مرضے لاحق گردیدہ - پس قسم اول قوم نصاریٰ است و مے بینی کہ ایشاں از برائے

وتراهم للدنیا کالسکاریٰ وفی عبادة المخلوق کالاساریٰ والقسم الثانی ...

دنیا ہمچو کسے ہستند کہ شراب خوردہ باشد و در پرستش مخلوق ہمچو قیدیاں ہستند و قسم دوم آں مردماں ہستند کہ مے گویند

المسلمون الذین یقولون انا نحن مومنون و ما بقی فی اکثرهم

کہ ما مسلمان ہستیم و در اکثر اوشاں شیرینی ایمان نماندہ و نہ از علم قرآن

حلاوة الدین و الایمان و لا علم کتاب الله القرآن و بعدوا من

شریف چیزے باقی مانده و ایشان از عملهاے نیکی و کارهاے رشد و صلاح دور

اعمال البر و افعال الرشد و الصلاح - و انتقلوا من سبل الفلاح

افتاده اند و از راه هاے نجات سوے طریقه هاے تباهی منتقل شده اند و اخگر

الی طرق الطلاح - و عاد جمرهم رماداً - و صلاحهم فساداً و

شان خاکستر شده و نیکی شان بفساد مبدل گشته - و سوے دنیاے

رکنوا الی الدنیا الدنیة - و رکدوا بعد جریهم فی اماکن الخیر لارضاء

ناچیز میل کرده اند و بعد زان که در مکانهاے خیر از بهر رضامندی باری

حضرة العزة - و ترکوا سیرًا ابراهیمیة - و اتبعوا سبلا جهیمیةً - و

تعالے رواں بودند ازاں همه نیکی ها باز ماندند و سیرتهاے ابراهیمی را بگذاشتند و سیرتهاے

صاروا لابلیس کالمقرنین فی الاصفاد - و المقودین فی الاقیاد - خربوا

جهنمی اختیار کردند و مر شیطان را اسیران شدند که در بندهاے مضبوط بتمامتر تشدد بسته

بایدیهم مساجد الله لترك الصلوة و لم یبق فی اعینهم جاه الاذان

و در قیدها کشیده شده اند مسجدهاے خدا تعالے را از جهت ترک صلوة بدستهاے خود

وعزة الدعاة لماسمعوا صوت المؤذنین ثم ما حفدوا الی المساجد للعبادات - یکذبون و لا

خراب کرده اند و عزت بانگ نماز و قدرة خوانندگان سوے نماز در چشم شان هیچ نمانده چراکه بانگ را شنیدند باز

یخافون - و یخانون و لا یتقون - و یقربون حرمات الله و لا یجتنبون

براے نماز نه شتافتند - دروغ می گویند و نمی ترسند و خیانتها می کنند و تقوی نمی ورزند

و یفسقون و لا یمتنعون - ملئت بطونهم من الحرام - و السنهم لوثت باکاذیب الکلام

و محرمات خدا را ارتکاب می ورزند و پرهیز نمی کنند و بدکاری ها می کنند و باز نمی آیند

و تزنی اعینهم و لا یخشون قهر الله العلام - و قد صاروا اعواناً لاهل الکفر بسوء

شکمهاے شان از حرام پر هستند و زبانهاے شان بدروغ آلوده و چشمهاے ایشان زنا می

اعمالهم - و ارضوا الشیطان بضلالهم - رفعت من بینهم الامانة

کنند و ایشان از خداے داننده نمی ترسند - و بباعث بدکاریهاے خود اهل کفر را مددگار گردیده اند و بگمراهی خود

وضاعت الديانة - وما بقي من معصية الا ارتكبوها - وما من

شيطان راراضي كرده در ايشان نه امانت مانده نه ديانت وهيچ گناهے باقي نمانده كه ارتكاب آں

جريمة الا ركبوها - وتركوا القرآن وما دعا اليه - وتبعوا الشيطان

نكردند وهيچ جرمے نبوده كه بعمل نياوردند وقرآن و وصاياۓ اورا ترک کردند وشيطان و

وما اغوى عليه - وصاروا كاليهود قردة خاسئين بعد ما كانوا

ترغيبات اورا پيرو شدند وهمچو يهوداں بوزنہاۓ رانده وازحق دور گشته شدند بعدزانكه

اسودا عادين - فلاجل ذالك ذاقوا الذلة بعد العزة - وضربت

همچو شيراں بودند - پس ازهمیں سبب ذلت را بعد از عزت چشيدند - ونادارِيها

عليهم المسكنة بعد ايام الدولة - وذالك جزاء قلوب مقفّلة -

بر ايشاں زدند بعد زانكه صاحب دولت بودند واين پاداش آں دلهاست كه بر ايشاں

واثامُ صدور مغلقة من ربّ العالمين - ياحسرةً على هولاء

قفل زده اند وسزاۓ آں سينه هاست كه درهاۓ شاں بسته اند - اے حسرة بريں

المسلمين - انهم تركوا الدين لدنيا هم - وآثروا هذه الدار على عقباهم -

مسلماناں كه ايشاں دين را از بهر دنيا ترک كرده اند واين خانه را بر عقبىٰ اختيار كردند

واحبوا الفساد - وعادوا الصدق والسداد - ونسوا نموذج قوم افتنعوا بالشماثى بكمال

وفساد را دوست داشتند - وراستى و درستى را دشمن گرفتند - ونمونه كسانۓ را فراموش كردند كه بكمال

الانقياد - وذبحوا نفوسهم بالمحبّة والوداد - الذين سقوا بستان الملة بدماءهم - وهدموا

اطاعت شربت شهادت چشيدند - وجانهاۓ خود را از محبّت و وداد ذبح كردند - آنانكه باغ ملت را بخونهاۓ

بنيان وجودهم لارضاء بنّاءهم - والذين تلطّخوا بادناس الدنيا ورجزها وقذرها - اولئك

خود آب دادند - وبنياد وجود خود را براۓ خوشنودى بانى خود مسمار كردند - وآنانكه بآلايشهاۓ دنيا وريمهاۓ آں وپليديهاۓ

قوم كثروا في هذا الزمان - وانهم فقدوا تقواهم واغضبوا مولاهم بانواع العصيان - وترى

آں آلوده شده اند - اين مردم دريں زمانه بكثرت اند وايشاں تقوىٰ را گم كرده از گناهاں گوناگوں مولاۓ خود را بغضب آوردند وبسيار كس از ايشاں

كثيرًا منهم شغفهم حب الاموال والاملاك والنسوان واقسى قلوبهم لوعة الفضّة والعقيان -

بينى كه محبت مال واملاک وزناں در دل ايشاں فرو رفته است ودل ايشاں را عشق سيم و زر سخت كرده -

و دسّوا نفوسهم بهمومها بعد ما جلّت مطلعها نور الاسلام
و نفسهائے خود را بغم دنیا در خاک پنهاں کردند بعد زانکہ نور اسلام و
و الایمان و اذا رؤا بعض امور دنیاہم غیر المنتظم اخذہم
ایمان مطلع آنها را روشن کردہ بود و اگر بعض امور دنیائے خود را
الضجر بالکظم ولا یبالون دینهم و لو یُهدّ ارکانه و تهدم
غیر منتظم بیابند چنداں بے قراری ایشاں را بگیرد کہ بر آمدن نفس مشکل
جدرانه و یکرهون ان یظهروا علی ابدانهم شعار الاسلام-
گردد و پروائے دین ہیچ ندارند اگرچہ کرانہ ہائے آں شکستہ شوند و دیوارہائے آں منہدم گردند
و یحبّون ان یلبسوا لباس اهل الکفر و عبدة الاصنام- ترکوا
و کراہت می کنند کہ بر بدنہائے خود لباس اسلام ظاہر کنند و دوست می دارند کہ
فریضة الصلٰوة و صیام رمضان- و لا یحضرون المساجد و
لباس اہل کفر و بت پرستاں بپوشند- فریضہ نماز و روزہ ہائے رمضان ترک کردہ
ان سمعوا الاذان- بل یکرہ اکثرذی مخیلة ان یبرزوا للتعیید- و
اند- و بمسجدہا نمی روند اگرچہ بانگ نماز بشنوند بلکہ اکثر متکبراں کراہت میکنند کہ برائے نماز عید
ما تری فیهم من سنن العید الا لبس الجدید- و تریٰ
بیروں آیند و از سنتہائے عید اسلام ہیچ چیزے در ایشاں نہ بینی بجز نو جامہ پوشیدن
اکثرهم اعتضدوا قربة الملحدین- و استقادوا لسیر الکافرین
و اکثرے را از ایشاں بہ بینی کہ مشک ملحداں بہ بازو آویختہ اند و سیرت کافراں را
و حسبوا ان الوُصلة الی الدولة طرق الاحتیال و الاختیال
رہبر خود ساختند و خیال کردند کہ وسیلہ سوئے دولت طریقہ ہائے حیلہ گری و طرز ناز
و الاباحة و افتاهم فکرهم بانّ الفوز فی المکائد- فیستقرونها
و نخوت و بے قیدی است و فتویٰ داد دلہائے اوشاں کہ کامیابی در مکرہاست- پس تلاش
و یرصدون مواضعها کالصائد- و منهم قوم یستوکفون الاکف
مکرہا می کنند و ہمچو شکاریاں منتظر موقعہ آں می باشند- و منجملہ شاں قومے ہست کہ

بالوعظ و النصيحة كالعلماء - و يطلبون الصيد بتقمص
چکیدن مے خواہند دست ہا را بذریعہ وعظ و نصیحت ہمچو علماء و در لباس فقہا
لباس الفقهاء - و يامرون الناس بالبرّ و طريق الصلحاء - و
شکار مے جویند و مردم را بہ نیکی مے فرمایند و خود آں کار نمی کنند - و
ينسون انفسهم و يحسبون هذا الطريق من الدهاء - لا
می پندارند کہ ہمیں طریق زیرکی است - سرہ نمی کنند امور دین را بچشم
ينقدّون امور الدين بعين المعقول - و لا يُمعنون النظر فى
عقل - و نظر را بدقت و امعان در مبانی اصول دین خرچ نمی کنند -
مبانى الاصول - و لا يسلكون مسلك التحقيقات - و ماتجدهم
بر راہ تحقیقات نمی روند - و نمی یابی ایشاں را مگر ہمچو چارپایان بلکہ
الا كالعجماوات بل هم كالجمادات - و يُظهرون الحلم و الرفق
ہمچو شجر و حجر - و حلم و رفق را ظاہر مے کنند گویا ایشاں باخلاق
كانهم هُذِّبوا باخلاق النبوة و الولاية - و اذا رؤا ان استعطافهم
نبوت و ولایت آراستہ اند - و چوں می بینند کہ از نرمی ہیچ نفعے و
لا يُجدي رجعوا الى الاغلاظ و الشكاية - يُأثّمون الابرار -
حظ نفس حاصل نشد بید گفتن و شکایت کردن رجوع مے کنند - بگناہ
و يُكفِّرون الاخيار - و يفسّقون الصلحاء الكبار - و يُجهّلون
نسبت می کنند نیکاں را و بکفر منسوب مے کنند اہل صلاح و رشد را و نسبت بجہالت میکنند
قوما يكمّلون الانظار - مع انهم كغمر جاهل ما يعلمون ما
آناں را کہ در علوم نظر شاں کامل است باوجودیکہ ایشاں خود ناداناں اند و نمی دانند کہ اسلام
الاسلام - ثم يضعون من الذين اوتوا العلم و يحسبون انهم
چیست باز از درجہ مے افگنند اہل علم را و گمان مے کنند کہ اوشاں خود
هم العلماء العظام - يرودون فى مسادح لمحاتهم - من
علمائے عظام اند - طلب مے کنند در چراگاہِ انظار خود - کسے را کہ پُر کند

يملأ وفاضهم بعد سماع كلماتهم - و يُضمرون عند مسائح
توشه دانهاے ایشانرا بعد شنیدن کلمات ایشان و در دل مے
غدواتهم - من يزيد عدد دراهمهم - يخوّفون الناس بزواجر
دارند در جاهاے رفتن اوائل صبح خود که شخصے پیدا شود که عدد درهم هائے قلیل ایشان زیاده کند مردم
وعظهم - ولا يخافون الله بلفاظة لفظهم - يسرّون اخلاط
را بزجرهاے وعظ خود می ترسانند و از خدا نمی ترسند که از دهان شان چه مے برآید
الزمر بانشاد اشعار - و يبوحون اليهم عند خاتمة الوعظ
مردم مجتمع را بخواندن شعرها خوش می کنند و ظاهر مے کنند بر ایشان وقت ختم وعظ
بحاجات و اوطار - ليفرّجوا غمّتهم بدرهم و دينار - ويذلفون
حاجات خود را تا اندوه ایشان را بدرهم و دینار دور کنند - و سوئے امرا
الى الامراء - و يظهرون عليهم انهم من اكابر العلماء - و
مے روند و بر ایشان ظاهر مے کنند که ایشان از اکابر علما هستند - و خدا
اسبغ الله عليهم من علم الحديث و القرآن - والناس يستكفون
ایشانرا علم قرآن و حدیث بطور کامل داده است و مردم بر وقت
بهم الافتنان بمكائد عبدة الصلبان - ثم يشيرون الى انهم
فتنه اندازی پادریان از ایشان مدد کافی مے یابند - باز سوئے این اشاره
من حماة الملة ومن الذين بذلوا مالهم وهمّتهم فى سُبل الدين لرضا الحضرة - وما بقى لهم شغل الا
مے کنند که اوشان از حامیان ملت هستند و برائے دین مال همت خود صرف کرده و
الوعظ ليؤدّوا فريضتهم وليهدوا الناس وليرووا غُلّتهم - و ليس من سيرتهم
ایشان را هیچ شغلے جز این نمانده که مردم را هدایت کنند و تشنگی ایشانرا بنشانند
ليُخلقوا لكلّ احد ديباجتهم - و يرفعوا اليه حاجتهم - فالحاصل انّهم يقولون
و عادت ایشان نیست که نزد هرکس آبروے خود کهنه کنند و حاجت خود پیش او برند - پس حاصل کلام این است
كذا وكذا مكرًا وحيلةً وقد يتفق ان رئيسا يرسم لهم وظيفة او يُعطى لهم صلة لما
که اوشان این چنین سخن ها از راه مکر و حیله جوئی گویند گاهے اتفاق مے افتد که رئیسے برائے ایشان وظیفه مقرر میکند

وجدہم کالسائلین الباکین - فلا شك ان ھذہ العلماء قد

چراکہ ایشانرا ہمچو سائل گریہ کنندگان مے یابند و ہیچ شک نیست کہ ایں علماء

انتھوا فی غلوائھم - و سددوا فی خیلائھم - و اصرّوا علی جھلاتھم

در تجاوزہائے خود از حد تجاوز کردہ اند و در پندار خود بیباک شدہ اند و اصرار

و لوّنوا الناس بالوان خزعبیلاتھم - و قد جاوز الحد غیّھم -

کردند بر امور باطلہ خود و مردم را برنگہائے امور باطلہ خود رنگین کردند و گمراہی

و اھلك الناس بغیھم - اذا وعدوا اخلفوا و اذا غضبوا

ایشاں از حد در گذشت و ظلم ایشاں مردم را ہلاک کرد - چوں وعدہ می کنند

اغلظوا - و اذا حدثوا کذبوا - و نشر نموذج السوء زھوھم -

وعدہ خلافی مے کنند و چوں خشمگین مے شوند سخت می گویند - و چوں سخن مے

و اضر الحقَ لھوھم - و اقسا قلوب الناس سوء اعمالھم و

گویند دروغ می گویند و نخوت ایشاں نمونہ بد را فاش کردہ است و بازیچہ ایشاں حق

قبح سیرتھم بعد ما عثروا علی سریرتھم - یجترؤن علی السیئات

را ضرر رسانیدہ است و دلہائے مردم را بد اعمالی و بد خلقی اوشاں سخت کردہ است پس

بعزم صمیم - کانھم لیسوا بمرآئ رقیب علیم - زلّت اقدامھم -

زانکہ بر راز اندرونی شاں اطلاع یافتند بر بدی ہا بعزم خالص جرأت می کنند گویا ایشاں

و اوبق الناس اقلامھم - و تغیر حالھم - و کدر زلالھم - ما

در نظرگاہ خدائے نگہبان و دانندہ نیستند - بلغزیدند پای ہائے ایشاں و ہلاک کرد مردم را

یاخذھم ندم مع کثرۃ الذنوب - و یرصدون المزرعۃ مع

قلمہائے ایشاں و حال شاں متغیر گشت و آب صافی شاں مکدر شد - باوجود کثرت گناہاں

عدم زرع الحبوب - لا ینتھجون مھیع الاھتداء - و لا یعطفون

پشیمان نہ می شوند و باوجود نکردن تخم ریزی امید کشت می دارند - طریق ہدایت را راہ

علی احد الا بطریق الریاء - قد کان فیما مر من الزمان

خود نمی گیرند و بر مردم شفقت نمی کنند مگر بطور ریاکاری - در زمان پیشیں ہوا و ہوس مثل

اھواء کاھوائھم - و لکن ما خلا قوم من قبل فی شباءۃ

ہوا و ہوس ایشاں ہم بودہ است مگر قومے پیش زیں نگذشتہ کہ در تیزی ظلم برابر

اعتداءھم - یوقظھم اللہ فیتناعسون - و یجذبھم الحق فیتقاعسون

ایشاں باشد خدا اوشاں را بیدار می کند پس بتکلف در خواب می روند و حق ایشاں

جمعوا التعصب بانواع غرارۃ - ولا یسمعون الحق کانھم فی

را مے کشد پس متاخر و پست می روند - تعصبہا بانواع غفلت ہا جمع کردہ اند - و حق را

مغارۃ - ولا یوجد فیھم شئ من بصیرۃ ولا بصارۃ - قد

نمی شنوند گویا ایشاں در غارے ہستند ہیچ بصیرتے و بصارتے در ایشاں یافتہ نمی

ھجم الشیطان علیھم موادیًا عنھم عیانہ - فانساب فی عروقھم

شد - شیطان بر ایشاں داخل شدہ بطریقے کہ ایشاں شیطان را ندیدہ اند - پس داخل شد

وشرائینھم و اعزیٰ علیھم اعوانہ - لا یستطیعون ان یسمعوا

در رگہائے ایشاں و شریانہائے ایشاں و مددگاران خود را بر ایشاں حرکت داد ہرگز

کلمۃ الحق فیثبون وثب البق - و یزفرون زفرۃ القیظ - و

طاقت ندارند کہ کلمہ حق را بشنوند پس ہمچو پشہ ہا می جہند و دم می کشند ہمچو دم کشیدن

یخاف ان یتمیّزوا من الغیظ - و یحملقون الی من قال قولا

گرمائے سخت - و اندیشہ پیدا می گردد کہ اعضائے شاں از باہم جدا شوند و حملہ

یخالف آراءھم - و لو کان یواخی آباءھم - تری ھممھم عالیۃ للدنیا

می کنند بر کسے کہ بر خلاف رائے شاں سخنے گفت و اگرچہ او از دوستان پدران

الدنیۃ - و تری احتداد بصرھم فی الافکار السفلیۃ - و اما

ایشاں باشد - در امور دنیا ہمت ایشاں عالی خواہی یافت و در افکار سفلیہ

فی امر حمایۃ الدین فقد خبت نارھم - و توادیٰ اوارھم -

چشم ایشاں تیز خواہی دید مگر در امر حمایت دین پس آتش شاں فرو نشستہ است و

یوافون الامراء بالمداھنۃ - و یقعدون قبالتھم علی لحم

شدت گرمی شاں پوشیدہ شدہ است - ملاقات امیراں بمداہنہ می کنند و در مقابل آں مردم بر گوشتہ

مشوی و خبز سمیذ للمواکلة - و لو کان من اهل البدعات

بریان و نان سپید برائے خوردن می نشینند اگرچہ اوشان از اہل بدعات و معصیت

و المعصیة - و لا یخرج من افواهم کلمة تخالف آراء

باشند - و از دہن شان چناں کلمہ نمی برآید کہ مخالف رائے ایں گروہ

هذه الفئة - و یخالطونهم کالماء و الراح بکمال الفرحة -

باشد - و ہمچو آب و شراب باوشاں بکمال خوشی مے آمیزند و برائے

و یمدون ایدیهم فرحین للمصافحة - فالحاصل انهم یرضون

مصافحہ بحالت خوشی دستہائے خود دراز می کنند حاصل اینکہ اہل دولت

اهل الدولة و الحکومة بلطائف الاحتیال - و یسجدون

و حکومت ہا را بلطائف حیلہ ہا راضی مے کنند - و کسے را کہ در دست او

لکل من ملك امرًا و یترکون طریق الجدال - و اما الغرباء

چیزے باشد سجدہ مے کنند و طریق جدال بگذارند - لیکن غریبان و

الضعفاء فیُداسون تحت اقدامهم و یُکفّرون باقلامهم و لا

کمزوران زیر پاہائے ایشاں مالیدہ می شوند و بقلمہائے ایشاں کافر

یرون کفرًا من یُجلب منه ما یُقتنیٰ او یُستدفع به الاذیٰ

گردانیدہ مے شوند و کفر آنکس نمی بینند کہ ازو امید حصول چیزے باشد یا

فلا یسئلون من ذا - و یقولون یا سیدی انت فقتَ

ازو امید دفع آزارے باشد پس آنجا نمی پرسند کہ ایں کیست و میگویند

غیرك بمحامد لا تحصیٰ - و یستقرون للقاءه الطُرق - و

کہ اے جناب تو از غیر خود بمحامد غیر متناہی فائق ہستی و برائے ملاقات او راہ ہا

یستفتحون الغلقَ - و لا یبرحون مکانه - حتی یروا عیانه -

می جویند و درہائے بستہ را کشادن می خواہند و از مکان او جدا نمی شوند تا بوقتے کہ

و اذا لقوا سلّموا راکعین - و کلّموا خاشعین - اولئك هم علماء السوء و اولئك

او را نہ بینند و چوں دیدند خم شدہ او را سلام می کنند - و کلام می کنند بکمال عجز و فروتنی ہمیں علماء بد ہستند و ہمیں کسانے

هم الملعونون علی لسان خاتم النبیین - یریدون عرض

اند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ و سلم بر ایشاں لعنت کردہ است - می خواہند مال و

الدنیا و لا یریدون الاٰخرۃ و آثروا الحیات الدنیا و استایئسوا

متاع دنیا را و نمی خواہند آخرت را و زندگی دنیا را اختیار کردند و از روز

من یوم الدین -

جزا نومید گردیدند -

فالحاصل انہم قوم یختارون کل طریقۃ یُرشح بہا اناء -

پس حاصل کلام این است کہ اوشاں ہر طریق را اختیار می کنند کہ

و یحضرون کل ارض یخرج منہا ماء - و یصیدون الخلق

بداں آوندے چکانیدہ شود و ہر زمینے را می کنند تا ازو آبے بیروں آید و شکار

ببکاء و نحیب فی ناد رحیب و یزید صفرُ راحتہم - رُنّۃ

می کنند کہ خلق را بگریہ و زاری در مجلسے وسیع و زیادہ می کند تہی دستی ایشاں آواز

نیاحتہم - و ما کان مجلبۃ الدمع الا الشح الذی اذابہم کالشمع

گریہ ایشانرا - و سبب گریستن بجز حرص دنیا ہیچ نباشد کہ ایشانرا گداختہ است

و کذالک یفنون اعمارہم فی فکر ہذہ العیشۃ - و انساہم

و ہمچنیں عمرہائے خود را در فکر ایں معیشت بسر مے کنند - و شیطان فکر

الشیطان فکر الاٰخرۃ - اینما وجدوا قنصا نصبوا شرکَ الوعظ

آخرت از دل شاں فراموش کردہ - ہر جا کہ شکارے یافتند دام وعظ و نصیحت

و النصیحۃ - و یمشون علی مساق واحد اضمروہ فی النیۃ

بگستردند - و بر یک روش می روند کہ در دل پنہاں مے دارند و نیست

و لیس ہو الا جمع الاموال و اشباع العیال بالمکر و الخدیعۃ

آں روش چیزے نیست بجز جمع کردن مال و سیر گردانیدن عیال بذریعہ مکر و فریب

و یستقرون الباکین و المرحّبین فی مجالسہم لیتّزلوہم منزل

و تلاش مے کنند کہ گریہ کنندگاں و مرحبا گویندگاں در مجالس شاں موجود باشند

العقبس و الذُبالة - و ان اعطا لهم بغيٌّ مالا و عرضت عليهم

تا ازیشاں کار آتش و فتیلہ بر آید یعنے مجلس گرم شود - و اگر زن فاحشہ چیزے

حراما لا حلالا فيتسلمون و لا يتكلمون لحرصهم علىٰ تلك

مال داد کہ حرام بود نہ حلال بگیرند و ہیچ کلام نمی کنند بوجہ حرصے کہ بر آں مُردار

الجيفة - و ترى ابناءهم يقتصون مَذْرجهم - و يقرؤن مُدرجهم

مے دارند - و بہ بینی پسران ایشاں را کہ می جویند راہ اوشاں را و میخوانند رقعہ

تشابهت قلوبهم بآبائهم الضالين - الّا قليل من عباد الله

اوشاں را و با پدران گمراہ خود مشابہت میدارند - مگر اندکے از بندگان نیکو کار

الصالحين - ما دانتهم تقوىٰ القلوب - و استعاد الله

نزدیک نیامد اوشانرا پرہیزگاری دلہا و باز پس گرفت

ملوبهم فما بقي فى صدورهم الا ظلمات الذنوب - و منهم

خدا تعالے علمہائے ایشاں را پس نہ باقی ماند در سینہ ہائے ایشاں مگر تاریکی

قوم لا يدرون الفقر و لا يستطلعون طلع مقام الولاية -

گناہ ہا و ازیشاں قومے ہست کہ فقر را نمی دانند و نہ از مقام ولایت آگہی

و معذالك خالج قلبهم انهم اهل الله و على الهداية -

دارند و باوجود ایں در دل شاں پیدا شدہ است کہ اوشاں اہل اللہ و ہدایت

و ترىٰ اكثرهم يخبطون فى اساليب الفقر و الطريقة - و ما

یافتہ ہستند و اکثر ایشاں را خواہی دید کہ در راہ ہائے فقر و طریقت کج مج می روند و کار

امرهم الا التخليط و خلط البدعات بالشريعة و ليس فى

شاں فساد انداختن و آمیزش بدعات در شریعت باشد و نیست در دست شاں

ايديهم الا لانتساب بسلاسل الاسلاف - و ما هو الّا

الا نسبت قادری و نقشبندی وغیرہ و ایں نسبت محض چوں زنجیرہا است

كسلاسل بعين الانصاف - قد خطف الشيطان نور صدورهم

اگر بچشم انصاف بنگری - و شیطان نور دل ایشاں ربودہ

و اودعها الکبر و العجب و الریاء - و زیّن اعمالهم فی اعینهم

و در سینه ہائے شاں تکبر و پندار و ریا بنہاده و در چشمہائے شاں عملہائے

فاثروا الرعونة و الخیلاء - یهشون لرجوع الناس الیهم -

ایشاں را زینت داد پس رعونت و خود پسندی را اختیار کردند - بدیں خوش

و یبتهجون بمدح الجالسین لدیهم - و یحبون ان یُحمدوا

می شوند که مردم سوئے ایشاں رجوع می دارند و بستایش آناں مسرت ظاهرت می کنند که

بما لم یفعلوا - و اَنْ لا یُسمّی ذنبهم ذنباً و اِنْ اجرموا -

نزد ایشاں می نشینند و دوست میدارند که تعریف شاں بصفاتے کرده شود که در ایشاں یا

فهذا هو الذی دعاهم الی التعامی - و منعهم من قبول

نمی شوند و اینکه گناه شاں بگناه موسوم نشود اگرچه ارتکاب جرمے کنند پس ایں ہماں

الحق و اضلهم فی الموامی - یوغلون فی مقاصد الدنیا

سبب است که سوئے دانسته کور شدن ایشانرا بخواند و از قبول حق منع کرد و در صحراہا

الدنیّة - و یسقطون عند مهمات الدین کالمیّت - ما

گمراه کرد - در مقاصد دنیا بسیار تیز می روند و در وقت مہمات دین ہمچو مردار می افتند

ینهضون لاوامر اُمروا بها بنشاط الخواطر - و یقومون لنفسهم

در اوامر الہی بنشاط خاطرہا نه می بر خیزند - و برائے نفس اماره خود بصد

الامّارة کالکمیش الشاطر - یتلقفون ما وافق هوی النفوسِ -

چالاکی بر مے خیزند - زود فرا مے گیرند ہرچه موافق ہوائے

و لو من ایدی القسوس - و لا یقبلون ما کان یخالف حکم

نفوس ایشاں است اگرچه از دست پادریان باشد و قبول نه می کنند آنچه

اهوائهم - و لو کان من آبائهم - لا یعلمون شیئاً من الحقیقة

مخالف خواہش ہائے ایشاں باشد اگرچه از پدراں ایشاں باشد - از حقیقت

و المعرفة - و جمعوا فی اقوالهم و اعمالهم انواع البدعة - و امّا

و معرفت چیزے نمی دانند و در اقوال و اعمال خود گوناگوں بدعات جمع کرده اند

عامة الناس من المسلمين - فقد تبع اكثرہم الشياطين -
مگر عامہ مردم از مسلمانان - پس اکثر شان تابع شیطانان شدہ اند -
و ترى احداثہم و شيوخہم منہمكين فى السيئات - و
و خواہی دید جوانان ایشان را و پیران ایشان را غرق در بدیہا - و خواہی
ترى بلبالہم لدنياہم و للبنين و البنات - يميلون عن
دید شدت اندوہ شان برائے دنیائے ایشان و برائے پسران و دختران -
الحق عند الخصام و المراء - و يحضرون المحاكمات لغصب
وقت خصومت از حق اعراض می کنند و در جائے حکومتہا حاضر می شوند
حقوق الشركاء - يريدون ان يدّعوا الاخوان و يستخلصوا لنفوسہم
تا حقوق شرکاء غصب کنند ارادہ می کنند کہ برادران را دفع کنند و خالص
حقوق الارث - و لا يذكرون يوم الجزاء لا على وجہ الجد
برائے خود کنند حقوق وراثت را و یاد نمی کنند یوم جزا را نہ بر وجہ تحقیق
و لا العبث - و يعراہم اكتئاب و اضطراب لفوت شئ
نہ بطور بازی - و پیش می آید ایشان را اندوہ و اضطراب برائے فوت
من ہذہ الدار - و لا يتہيج اسفہم على فوت الدين كلہ
شدن مقاصد دنیا - و دین اگرچہ بتمامہ فوت شود ہیچ اندوہ ایشانرا
كالكفّار - يموتون للدنيا و لا يخبو ضجرہم و لا يفصل لمدہم -
نمی گیرد - برائے دنیا می میرند و فرو نہ می نشیند بے آرامی شان و زائل
و لا يحزنون ليوم يغضب فيہ مولاہم و صمدہم - ضل سعيہم
نمی شود اندوہ پنہانی شان و برائے آں روز اندوہ گین نمی شوند کہ دراں
فى الحيوة الدنيا و ما بقى لہم بہ من حس و ماتت قلوبہم
خداوندشان برایشان غضبناک شود - کوششہائے شان در زندگی دنیا ضایع شد و ایشانرا
فلا يفيقون من ہذہ الغشية - و اوردوا انفسہم مورد
بداں شعورے نماندہ و دلہائے شان بمردند پس ازیں غشی بہوش نمی آیند و جانہائے خود را مورد

سخط اللّٰہ ثم لا یترکون مسری الفجرة - لا یسرون الا المسری
غضب الٰہی کردہ اند باز راہ بدکاران نمے گذارند - نمی روند مگر آں راہے کہ
الذی یخالف طرق الورع - و لو تُنُدِّد بانہ من مناھی
مخالف راہ پرہیزگاری است - اگرچہ ظاہر کردہ شود کہ ایں از منہیات
الشرع - یحسبون بول ابلیس مُزنةً - و روث النعم نعمةً -
شرع است پیشاب ابلیس را باران خیال می کنند و سرگینہائے چارپایاں را
بلغ الزمان الی الانقطاع - وما انقطعت مادة زیغہم الذی
نعمت می شمارند زمانہ تا بحد انقطاع رسید و آں کجی ایشاں منقطع نشد کہ از ایام
دخلتہم من الرضاع - اصبتہم الذمائم - مذ میطت عنہم
شیرخوارگی در ایشاں داخل شد - بدیہا دل ایشاں ازاں وقت بردہ است کہ
التمائم - واستسنوا زینة الدنیا وقیمتھا - وحسبوا جہامھا صَیِّباً - و استغزروا دیمتھا -
از ایشاں تعویزہا دور کردہ شدند و بزرگ پنداشتند زینت دنیا وبہائے آنرا و ابرِ بے باراں اورا ابر بسیار بارندہ شمردند
و استانسوا بجمالھا - و ولعوا ببغالھا و جِمالھا - و خدعہم
وبسیار شمردند باران اورا و اُنس گرفتند بجمال آں و حریص شدند بچرہائے آں
حلاوة عشرتھا - و تجمل قِشرتھا - و طراوت بُسرتھا - و
و شترہائے آں و فریب داد اوشانرا شیرینیٔ صحبت آں و خوبی ظاہر جلد آں و تازگی
تالق بشَرَتھا - و ما امعنوا النظر فی توسمھا - و ما سرّحوا
آب باران تازہ او و درخشیدن ظاہر صورت او و در شناختن آں نظر عمیق را بکار نبردند
الطرف فی میسمھا - و ھنّاُوا نفوسہم بالزور - و ابتدروا
و در روئے او چشم را نگذاشتند کہ تا بخوبی ملاحظہ کنند و بسیار کبار گفتند نفسہا را بدروغ و
استلام ید المکار الغرور - جھلوا جدرانھا المتہافتة برؤیة
زودی کردند برسیدن دست مکار فریبندہ را - دیوارہائے آں را کہ از اندرون پارہ پارہ
نشیدھا - و خلبوا بعماراتھا و ما تذکّروا قصص حصیدھا -
بودند بباعث گچ آں نشناختند و بعمارتہائے آں فریفتہ شدند و قصہ ہائے ویران شدہ آں

و ان ایمانهم احال صفاته الاولی - و غاب روحه وما

نخواندند - و ایمان ایشان صفات اولین خود را متغیر کرده و روح او غائب شد

بقی الا الهیولی - و بدعات علمائهم غیّرت صورة الاسلام - وأرته کارنب

و صرف هیولا مانده - و بدعت ہائے عالمان ایشان متغیّر کردند صورت اسلام را و او را ہمچو خرگوش بنمودند

مع کونه کالضرغام فتری الیوم برقه خُلَّباً - و الدهر به

حالانکه او ہمچو شیر بود - پس مے بینی امروز برق او را بے باران و زمانه را

قلباً - و کلٌّ من الاقران یرید ان یبلعه - و یقصد کل

با و حیلہ گر - و ہر یک از اقران اراده مے کند که فرو خورد آں را و ہر دشمن

عدوٍ ان یقلعه - العلوم الطبعیة تضری به الخطوب -

قصد مے کند که آں را از بیخ بر کند - علوم طبعیه بر آغالند برو کارہائے

و کذالك الهیئة احمی الحروب - و فی طرف اقمر لیل

سخت را - و ہمچنیں علم ہیئت گرم کرد جنگہا را و در طرفے روشن شد شب

البراهمة - و صالوا علینا بافراط القوة الواهمة - و من جانب

ہندواں - و بباعث افراط قوت واہمہ بر ما حملہ ہا کردند و از جانبے فلاسفه

نهض الفلاسفة - و طغوا و لا تطغی کمثله الریاح العاصفة -

برخواستند - و از حد در گزشتند و مثل آں طوفان باد تند نمی باشد -

وانّ هذا الاسلام الذی بُدلت حلیته وقبحت هیئته تراه بینهم کرجل یداه مقطوعتان و رِجلاه تتخاذلان

و اسلام که شکل او تبدیل کرده شده و ہیئت او زشت وا نموده اند دریں مذاہب او را مثل آں شخصے خواہد دید که دو دست او بریده باشند و

یمنعه القزل من الفرار - و لیس له یدٌ لیحارب فی المضمار -

ہر دو پائے او در وقت رفتن سست و جنباں اند - عارضه لنگ او را از گریختن باز می دارد و دستے

فما الحیلة عند هجوم هذه الخطوب - و لزوم تلك الحروب

نیست که باں جنگ کند - پس کدام حیله است بوقت فرا گرفتن ایں حادثہ ہا و لازم شدن

من غیر ان یرحم الله من السماء - و یُری وجه الاسلام مع یده البیضاء

ایں جنگ ہا بجز اینکه خدا تعالے از آسمان رحم فرماید و چہرۂ اسلام مع دست سفید او بنماید

ومع ذلك ترون ان النوب الخارجية انتابت ومعادی الاسلام قبحت وغار منبعه ومیاهه غاضت۔
وبا ایں ہمہ می بینید کہ حادثہ ہای بیرونی پے یکدیگر آمدہ اند و چشمہ اسلام بزمین فرو رفت و آب ہای آں کم شدند۔
و اقوت مجامع الدین وانقطعت و اقضت مضاجع اهل الحق و
رفت و خالی شد مجلسہای دین و منقطع شد و درشت شد خواب گاہ اہل حق و
الراحة ھربت - و استحالت الحال و تواترت الاھوال - و
آسایش بگریخت - و برگشت حال و متواتر شد خوف ہا - و
انعقرت اجاد العقول - و خلت مرابطها من العلماء
اسپہای عقلہا زخمی شدند و خالی شد طویلہای آنہا یعنی علماء
الفحول - و نبا المرابع بفقدان الصالحین - و کثرت الانعام
نماندند - و ناساز وار شد منزل ہا بوجہ فقدان صالحین و چارپایاں بسیار
و اودی من کان من الناطقین - و احتذی الاسلام الوجی
شدند و ہلاک شد کسے کہ از ناطقاں بود - و اسلام از سودگی نعل در پا کرد
و دہم المسلمین الشجا - و تواترت ایام الخیبة و الشقا
و فرو گرفت مسلمانان را غم و غصہ و روزہای نومیدی و بدبختی و محرومی متواتر
و الحرمان و استوطن العقول وهادا و ما بقی فی الرؤس
شدند و وطن گرفتند عقل ہا زمین پست را و نہ باقی ماند در سرہا
الا التکبر کالشیطان - و ان الاسلام منذ انزله الله علی
مگر تکبر چوں شیطان - و بہ تحقیق اسلام از وقتیکہ ظہور او بر زمین شدہ
الارض لم یر ھذا الھوان - وما صار کمثل ھذا الیوم الدین المھان
ندیدہ است ایں ذلت را - و نشد ہمچو ایں روز دین اہانت کردہ
و لیس فی وسع المسلمین دواء ھذا العلة التی جرت علی الالسن کالقصة - ولا مساغ
شد و در طاقت مسلمانان نہ دوای ایں بیماری است کہ چوں قصہ بر زبانہا جاری است و نہ ایں کہ ایں
ھذه الغصة - فمثلهم کمثل غریب فقد مطیته فی الاعماء
غصہ را فرو برند و صبر کنند - پس مثل اوشاں مثل آں مسافر است کہ مرکب خود را در بیابانے

ولیس عنده شی من الغذاء و الماء - وکان فی ذالک

گم کرد که خالی از عمارت و مردم است و نزد او ہیچ چیزے خوردنی و آشامیدنی نیست - و در ہمیں بود

فاذا فاجاء ه حزب من الاعداء - و معهم سیوف و اسنة

که ناگاه گروہے از دشمناں بدو رخ کردند - و به اوشاں تیغہا و نیزه ہا بودند

و صالوا بشدة البطش کالهوجاء - وکان له حبیب من

و بشدت سختی ہمچو باد تند حمله کردند - و او را دوستے بود از اہل حکومت

اهل الحکومة و الفوج و الدولة - فبلغه خبره و ما اصابه

و فوج و دولت - پس او را خبر آں مسافر رسید که چنیں مصیبت

من المصیبة - فالحق و الحق اقول انه یبدر الیه لنصرته

بر او افتاد - پس من راست راست می گویم که او بزودی تمامتر سوئے او

و یبلغ مقامه مع جنده و اعوان دولته - و ینجی حبیبه

خواہد رفت و آنجا که او باشد مع لشکر و اعوان دولت خود خواہد رسید پس از آں

و یجزی کل احد جزاء جریمته - فذالک مثل الله و

حبیب دوست خود را نجات خواہد داد و ہر گنہگارے و مجرمے را سزائے او خواہد رسانید - این است مثل

مثل دینه و یعرفه العارفون - و ان کنت لا تعرف نفکر

خدا و دین او و ایں را عارفاں می شناسند - و اگر تو نمی شناسی پس در آیت

فی آیة انا له لحافظون - و ان فی ذالک لآیة لقوم یتدبرون -

انا له لحافظون فکر کن - و دریں تدبر کنندگاں را نشانے است -

فادرك فایتك و اغتنم ساعتك و اشفق علیك و علی

پس دریاب فوت شده خود را و غنیمت داں ساعت خود را و بر خود

عترتك - و لا تنس ایام اقبال المسلمین - ولا تایئس من وعد الله

و بر خویشان خود بترس و روزہائے اقبال اسلام را فراموش مکن و از وعده جناب الہی

ربّ الناس ربّ اجسامهم و ربّ نفوسهم عند کونهم کالعمین - الا ترٰی ان الآثار قد ظهرت -

نومید مباش او پروردگار آدمیاں است و چنانکه اجسام اوشاں را می پرورد ہمچنیں او پرورنده نفسہائے ایشاں است چوں کور شوند نمی بینی

علامتها ظاهر شده اند -

و الآفات عمت - و القلوب فسدت - و صغائرُ الذنوب

و آفات عام شده اند و دلها خراب گردیده و گناهاں صغیره و کبیره

و کبائرُها کثرت - و کان قبل ذالک لا یقربون الفسق

بحد رسیده - و پیش ازیں ہیچ کس ارتکاب فسق و فجور بطور علانیه

و الفجور علانیة - و الآن یزنی احد و یراه آخر و لا یعدونه

نمے کرد - و اکنوں یکے زنا مے کند و دیگرے می بیند و اورا بدی

سیئةً - و تری مجالس تنعقد بجواری زانیة و مزامیر

نمی شمرند - و مجلس ہا مے بینید که انعقاد آں بدختر ہائے زانیه و مزامیر

و مُدامةٍ و لا یعترض علیها احد من حلقةٍ - بل یسرّون

و شراب می باشد و ہیچ کس از آناں اعتراض نمی کند - بلکه بدیدن

برؤیة تلک البغایا و یقبلونهن و یشربون الخمر بهن فی

زنہائے زانیه خوش می شوند و بوسه می دہند ایشاں را و در وسط بازارہا بداں زناں

وسط الاسواق من غیر حیاء و خشیة - ان فی ذالک لاٰیةً

بغیر شرم و خوف شراب می نوشند - دریں برآئے اں مردم

لقوم یتفکرون - و ان عمارة الاسلام قد انهدمت - و اموره

نشان است که فکر می کنند - و بہ تحقیق عمارت اسلام منهدم باشد و اموره

تشتتت - و ریاح العداوة عصفت - فکیف ینکرون

او پراگنده گردید و بادہائے تند دشمنی تیز شدند - پس شما چگونه ازیں انکار

ضرورة حکم ینصر الدین - و یقوی ما ضعف و یقیم

می کنید که آمدن حکم ضروری است تا که دین را مدد دہد و ہرچه ضعیف شد آں را

البراهین - و انتم ترون ان کثیراً من الآفات نزلت علی

قوت دہد و براہین را قائم کند و مے بینید که بسیارے از آفتہا بر اسلام نازل شده است و

الاسلام - و ظلمات احاطت قلوب الانام - و کیف یفتی

تاریکی عظیم بر دلہا احاطه کرده - و چگونه دل شما فتوی

قلبکم ان الله رأى هذه الآفات کلها - و آنس الضلالات

دید که خدا تعالے ایں آفت ہا دید و ایں ہمہ گمراہی ہا و جہالت ہا

والجهلات باسرها - ثم لم یرحم عباده المستضعفین - و لم

را مشاہدہ کرد - باز بندگان کمزور خود را بنظر رحمت ندید و ہلاک

یدرك حزبه الهالکین - وانکنتم لا تعلمون سنن الله او تریبون -

شوندگان را نہ دریافت - و اگر شما سُنتہاے خدا را نہ مے دانید یا شک

فانظروا الی سننکم التی علیها تُداومون - وانکم تسقون زروعکم علی اوقاتها - ولا یرضی احدٌ

پس سُنّت ہائے خود را ببینید یعنے آں عادت کہ براں مداوت جیدارید - و شما زراعت ہائے خود را بروقت آں ہا آب می دہید و ہیچ کس از شما رضی

منکم ان لا یستعمل آلات الحرث عند حاجاتها - واذا بُشّر مثلاً احدکم بعدارٍ من بیته

نمے گردد کہ وقت ضرورت آلات کاشتکاری استعمال بکند - و چوں یکے را از شما خبر دادہ شود کہ دیوار خانہ او

یرید ان ینقض ظل وجهه مصفرا و یقوم و لا یری

افتادن مے خواہد روئے او از غم زرد می گردد و برمے خیزد و سردی

بردًا و لا حرًا و یطلب المعمار و یرمّ الجدار شفقة علی

و گرمی را نمی بیند و معمار را می خواند و دیوار را درست می کناند تا اورا

نفسه و علی الاهل و البنین - فکیف یظن ظن السوء بالله

یا زوجہ اورا یا پسران اورا آفتے فرونگیرد - پس چگونہ بر خدائے کریم و رحیم

الکریم الرحیم و یقول انه لا یبالی ضعف دینه القویم -

بدگمانی می کنند و می گویند کہ او را ہیچ پروائے دین قویم اسلام نیست

مع رویة هذا الخلل العظیم - الا ساء ما تحکمون - و

باوجودیکہ ایں خلل عظیم را مے بیند - پس بلا شبہ ایں راہ بداست

تظلمون و لا تقسطون - و لو یواخذ الله هذه الامة

کہ بداں حکم می کنید و ظلم می کنید و انصاف نمی کنید - و اگر خدا تعالے ایں امت را برگناہاں

بظلمهم لفعل بهم ما فعل قبلهم بعلماء الیهود - ولکن یؤخّرهم

شاں مواخذہ کردے البتہ بایشاں ہماں کار کردے کہ قبل ایشاں بعلماء یہود کردہ بود مگر او ایشاں را

الی الاجل الموعود - اجل مسمی لعلهم ينتهون و يتوبون الی

تا وقت موعود مهلت مے دہد تا مگر ایشان از کارہاے

الله الودود - و لعلهم يتفكرون - الا يدرون انهم لمولاهم ما عملوا - و

زشت خود باز آیند و سوی خدا تعالے کہ محب نیکوکاران است رجوع کنند و تا شاید فکر کنند - آیا

ليوم الدين ما استبضعوا - و لينظر كل امرء ايمشي قويم

نمی بینند کہ ایشان برائے خدائے خود چہ کارہا کردہ اند و برائے روز جزا چہ بضاعتے گرفتہ اند و باید کہ ہر انسانے دریں نظر کند کہ

الشطاط او مكبا كالانعام - و ليتدبر انه سرّ بعين الزلال

او راست قدمی رود یا ہمچو چارپایاں و تدبّر کند کہ بچشمہ شیرین خوش شدہ یا بروشنیہائے

او بلامع السراب و الجهام - انظروا كيف تكابدون

نمایشی آب و ابر بے باران - ببینید کہ چگونہ سختی ہا برائے

الصعوبة لدنياكم - فانى كربكم كهذا الكروب لمولاكم - و يشهد

دنیائے خود مے کشید - و برائے خدا آں بیقراری کجاست کہ ہمچو ایں بے قراریہا باشد - و ہر شخص

كل امرء ان شاء انه رجل سعى فى سبل نفسه و ما ونى -

گواہی مے دہد کہ او چنیں مردے است کہ در راہہائے نفس خود دویدہ و

ليحصل ما قصد من الهوا - و ما امطّ عنه قط و عثاءه

درماندہ نشدہ تا مگر خواست او حاصل شود و گاہے دور نشد ازو سختی و مشقت

و عناءه للدنيا و لله ما عنا و بادر فى هيئة الخاشع الى

او و رنج او کہ برائے دنیا بود و برائے خدا تعالے گاہے فروتنی نکرد و بصورت فروتنی

الحكام - و ما بادر خائفا كمثله الى الصلوة و الصيام - و قصد

سوئے حاکمان ہمیشہ می رفت و سوئے نماز و روزہ بمشابہ آں خوف گاہے جلدی نکرد و مجالس

مجالس البطر و المراح و الفسق و الرياء و لو كابد لتلك

خورستائی و شادمانی و فسق و ریا را قصد کردند - اگرچہ برائے

الاسفار الصعوبة - و ما حضر فى سكّة صلوة عروبة - و

ایں سفرہا مشقت برداشت در کوچہ خود برائے نماز جمعہ حاضر نشدہ - و

ان کان هذا الرجل من العلماء فیشهد علیه نفسه انه
اگر ایں شخص از علماء باشد پس نفس او برو گواہی می دہد
انفد عمرہ فی الریاء - و ما ارتقی قط فی منبر الوعظ و
کہ او عمر خود در ریا بسر کردہ است و گاہے بر ممبر وعظ بالا نہ بر آمد
النصیحۃ و الدعوۃ - و ما مثل بالذروۃ - و ما بکی و ما
و نہ بر بالاتر جائے از ممبر بایستاد و در وقتے نعرہ نہ
صاح عند اکتظاظ الجامع بحفلہ - و ما اری هناك
زد کہ مسجد بجماعت خود تنگ و پر شدہ بود و نہ آنجا آواز ابر
رعد جهامه و جفله - و ما برز خطیباً فی اُهبة الائمة -
بے باران خود بنمود و برائے خطبہ خواندن بطور اماماں طیار شدہ
و ما سلم علی عصبة الحاضرین عند تاهب الخطبة الا و کان
ظاہر نشد و بر جماعت حاضرین بروقت طیاری خطبہ سلام نگفت مگر
قلبه مملوا بانواع الهویٰ - و کان یستکف اکف الندیٰ
دل او بگوناگون خواہش ہا پر بود - و بود چکیدن ے خواست کفہائے
بالندیٰ - و ما قال الحمد لله المعطی فی بدو خطبته الا
مجلس را بہ بخشش و گاہے در ابتدائے خطبہ ایں نگفت کہ حمد خدائے را کہ عطا کنندہ است
ترغیبا فی العطاء و تشویقا لعُصبته - و ما قال الله الذی
مگر اینکہ در دل میداشت کہ مردم مرا چیزے دہند و گاہے در خطبہ ایں نہ گفت کہ خدا
یقضی الحاجات و یحسم انواع اللاواء - الا لیحث الحاضرین
ہماں خدا است کہ حاجت برآریہا می کند و سختی ہا را می برد و ایں ہمہ از
علی الاعطاء و الاذواء - و ما قال ان الله یحب اهل السماح
بہر ایں باشد کہ تا مردم را از بہر داد و دہش ترغیب دہد و می گوید کہ خدا
و الجود و الکرم - و یهلك البخیلین کما اهلك عاداً و ارم -
اہل جود و بخشش و کرم را دوست می دارد و بخیلاں را ہلاک می کند چنانچہ عاد را و ارم را

لا لیرُغّبَ المصلین فی الطَوْل و الاحسان - لیملاءوا کیسه

که قوم هود علیه السلام بود هلاک کرد - و این همه از بهر این باشد که نمازیان را رغبت عطا و احسان

بالفضة و العقیان - و ان کان هذا الرجل من الصوفیة

کند تا کیسه او را به زر و سیم پر کنند - و اگر این شخص از آں گروه صوفیه باشد که از

الذین یبایعهم الناسُ لیثبّتهم الله علی التوبة و یکتب

مردم بدیں غرض بیعت می گیرند که تا دلهائے اوشاں بر توبه ثابت شوند

فی قلوبهم الایمان و یغرس فیها اشجار المحبة - و یزیّن

و تا خدا تعالے در دلهائے ایشاں ایمان را بنویسد و در آنها درختهائے محبت

التقوی فی اعینهم و یشرح صدورهم لاعمال الخیر و البرّ

بنشاند و تقوی را در چشمهائے شاں زینت دار نمائد و سینه هائے ایشانرا برائے

و الصلاح و العفة - فلا شك ان قلب هذا المرء و

اعمال خیر و صلاح و عفت منشرح کند - پس ہیچ شک نیست که دل ایں شخص

زرعه الایمانی یشهد علیه و یلومه - و یلعنه بما یخالف

و تخم ایمانی او ملامت کند او را و برو لعنت کند زیرا نکه ظاهر او مخالف

ظاهره باطنه و یقول له یا هذا ما هذا الشرك الذی

باطن اوست و بگوید اے فلاں ایں چه دامے است که بگسترده و ایں چ

نصبته و الشرك الذی ارتکبته - الا تعلم انك رُجَیلٌ ما

شرکے است که ارتکاب آں کرده - آیا نمے دانی که تو مردکے هستی

حظیت مثقال ذرة من علم الفقراء و لا من حلم الصلحاء

که یکذره از علم فقرا و حلم صالحین ترا بهره نیست و نه ترا

و ما أعطی لك سر من اسرار الدین - و ما مس قلبك

رازے از رازهائے دیں بخشیده اند - و نه دل ترا نورے از

نور من انوار الشرع المتین - و ما شرح صدرك و

نورهائے شرع متین مس کرد - و نه سینه تو منشرح کردند و

ما أثمر سدرك و ما علمك الله علما من علوم المعرفة۔
نہ درخت کنار تو مثمر گردید - و خدا از علوم معرفت ہیچ علمے ترا نہ

و ما آتاك رحمة من عنده و ما كنت مجلى الحلبة۔
بخشیدہ است - و ہیچ رحمتے خاص از نزد خدا ترا دادہ نشدہ و تو از

و ما تحققت فيك آثار كامل و مكمل - و ما استجيب
اسپان دوندہ ایں راہ اول اسپ نیستی و در تو نشانہائے کامل و مکمل ثابت نشدہ - و بیذیرفتہ نشد

بك دعاء مؤمل - و لست من الذين أيدوا من جناب
دعائے امیدوارندہ قبول نشدہ - و تو از آناں نیستی کہ در وقتے تائید حق یافتند کہ بادشاہ

الحق فى وقت لا ردء معهم و لا مساعد - و لا من الذين
ہیچ یاری کنندہ نبود و نہ موافقت کنندہ - و نہ از آناں کہ مردم

فهموا الناس اسرار الدين و اصوله والقواعد - الذين كانوا
را از رازہائے دیں و اصول و قواعد آں خبر دادند - آنانکہ اسلام را

للاسلام ممهدين - و للملة موطدين - و لادلة الرسل مؤكدين
پہنا کنندہ بودند - و ملت را استوار کنندہ و برائے دلائل پیغمبراں تاکید

و لقلوب الطالبين مسددين - والذين حفظوا الاقوام من
کنندگاں و برائے دلہائے طالباں تقویت دہندگاں - آنانکہ قوم را از وساوس

الوساوس الشيطانية - و الذين وصلوا الارحام بالمنن الروحانية
شیطان نگہداشتند - و آنانکہ باحسانہائے روحانی خویشی ہا را پیوند دادند

ثم تسئله نفسه اي فضيلة توجد فيك لتعد من الائمة۔
باز نفس او ازو سوال می کند کہ کدام فضیلت در تو یافتہ می شود تا ترا

و ليتبعك الناس لاستفاضة انوار تلك الفضيلة - أعطيت
از اماماں شمردہ شود و تا مردم برائے حصول انوار ایں فضیلت پیروی تو کنند آیا

معارف لا توجد فى غيرك من العلماء و الفقراء - او تفاض
تو آں معارف دادہ شدۂ کہ در غیر تو از علماء و فقراء یافتہ نمی شود یا بر تو

علیك اسرار الغیب اکثر من غیرك من حضرة الکبریاء

فیضان اسرار غیب زیادہ تر از دیگراں مے شود

اوفیك قوة قدسیة فتردع الاھواء باتباعك - و من ورثك

یا در تو قوت قدسی است کہ حرصہائے نفس از پیروی تو باز داشتہ

ببیعته یجد متاعًا من متاعك - ثم بعد هذ الارث

می شوند و ہر کہ بہ بیعت کردن وارث تو شد او از متاع تو متاعے یابد باز پس

یعد للرحلة اعداد السعداء - و یرحمه الله من عنده فیصیر

ازیں وراثت یافتن برائے کوچیدن ہمچو نیکاں آمادگی میکند - و خدا برو رحم کردہ از صلحاء

من الصلحاء - فیدرع حلل الورع - و یداوی علة العثار

او را مے گرداند - پس پیراہ ہائے پرہیزگاری می پوشد و بیماری لغزش و بیہوشی را

و الصرع - و یسوی کل اود العمل و الاعتقاد و الاخلاق -

علاج مے کند و ہر کجی عمل و اعتقاد و اخلاق را راست مے گرداند

و ینجو من سلاسل النفس و اغلالها و ینزل له امر الاعتاق -

و از سلاسل نفس و غل ہائے آں نجات می یابد و برائے او حکم آزاد کردن

و انکنت ما اعطیت کمثل هذه الصفة و نوع الکمال - فبین ایّ

فرود می آید - و اگر ایں صفت و ایں کمال ترا ندادہ اند پس بیان کن کہ کدام

کمال اخفی فیك انکنت صادقا فی المقال - ا اعطیت

کمال در تو پوشیدہ است اگر تو در قول خود صادقی - آیا عصا ہمچو

عصا کعصا موسیٰ - او آیة الدم لمن عصےٰ او ید البیضاء لمن یریٰ

عصائے موسی ترا دادہ اند یا نشان خون برائے نافرماناں یا دست سفید او برائے آنکہ بہ بیند

او اعطیت اعجازًا کاعجاز القرآن - او وهب لك بلاغة کبلاغة

یا ترا معجزہ ہمچو معجزہ قرآن دادہ شد یا بلاغت بیان ترا بخشیدہ شد ہمچو بلاغت بیان

رسول آخر الزمان - فان الولی یاتی علی قدم الرسول - و یعطیٰ له من

پیغمبر آخر الزمان زیرا نکہ ولی بر قدم رسول خود مے آید - و او را ازاں خوارق

الخوارق ما اُعطی لرسوله المتبوع المقبول - و قد اتفق اهل

داده مے شود کہ رسول متبوع را عنایت شده - و اہل دلہا بریں متفق

القلوب علی ان الولایة ظل للنبوة - فما کان فی الاصل من

اند کہ ولایت ظل نبوت است - پس ہر چہ اصل را از انواع

انواع کمال یعطی للظل علامة للظلیّة - و کان من کمالات

کمال باشد ظل را نیز مے دہند تا آں نشان ظلیہ باشد - و از کمالات

رسولنا صلی اللہ علیہ و سلم معجزة حسن البیان - کما ہو

رسول صلی اللہ علیہ وسلم یکے ایں بود کہ او را معجزہ حسن بیان دادہ

تجلی فی مراة القرآن - فمن شرائط الولایة الکاملہ اعجاز

بودند چنانچہ ایں امر از آئینہ قرآن ظاہر است - پس از شرائط ولایت کاملہ

الکلام - لیتحقق الظلیة بالتشبہ التام - ولا یختلج فی

ایں است کہ ولی را اعجاز در کلام باشد تا بوجہ تحقق ظلیت تشبہ تام حاصل گردد - و

قلبك ان ھذا الامر یقدح فی معجزة کتاب اللہ المجید

در دل تو ایں وسوسہ نہ گذرد کہ بدیں نوع کرامت کہ بلاغت بیان است در معجزہ

فان الظل لیس بشئ بل یترای بلباسہ الاصلُ و یتجلی

قرآن قدحے واقع می شود چراکہ ظل بذات خود چیزے نیست و ظل در ماہیت

ہویّة الاصل فی مراة الظل کما لا یخفیٰ علی الرشید - و

خود ہماں اصل است کہ بصورت ظل ظاہر شدہ مثل صورتہا کہ در آئینہ منعکس

لو فرض القدح لبطلت المعجزات کلھا بالکرامات - فانھا

مے شوند - و اگر فرض کنیم کہ ازیں قسم کرامت قدحے در اعجاز قرآن کریم لازم مے

قد شابھھا فی صور ظھورھا علی وجہ الخرق و کونھا

آید - پس ازیں خیال ہمہ معجزات بکرامات اولیا باطل می گردند زیرا کہ آں ہمہ کرامات در بودن

فوق العادات - فلا شك انّ ھذا الوہم باطل بالبداھة

آنہا خارق عادت مشابہ بہ معجزات افتادہ اند - پس ہیچ شک نیست کہ ایں وہم بہ بداہت باطل است

و من قبيل الاغلوطات - ولا يزعم لمثل هذا الا الغبيّ

و از قبیل مغالطه‌ها است - و هیچ کس چنیں زعمے نه کند مگر آنکه سبیل

الذی ذهب عقله بسبيل التعصبات - و ليس عندنا جواب

تعصبات عقل او برده باشد - و نزد ما جواب طبیعت

قريحة جامدة و فطنة خامدةٍ ولا حاجة الى رد هذه

بسته و زیرکی فرو نشسته نیست و حاجت ردّ ایں خرافات

الخرافات - و لوكان لهذا الاعتراض مورد من موارد

نیست و اگر ایں اعتراض را موردے متحقق از موارد صواب بودے

الصواب - فكان من الواجب ان يمنع رسول الله صلى

پس بر رسول صلی الله علیه و سلم واجب شدے که صحابه

الله عليه و سلم صحابته من تكلمهم ببلاغة البيان و

خود را از گفتگوئے شان بلاغت بیان و فصاحت تقریر براے سد باب

فصاحة التبيان سداً للباب - و لكن الرسول صلى الله

منع فرمودے - مگر رسول خدا صلی الله علیه و

عليه و سلم ما منعهم و ما اشار الى ان ينتهوا من هذه

سلم ایشاں را منع نکرد و نه بدیں اشارت فرمود و ایں ظاهر

العادة - و ما ندّد بانه من مناهى الشرع لما فيه رائحة

نه کرد که ایں عادت از منهیات شرع است چراکه دریں بوئے

من الشركة - بل حثّ عليه فى مواضع فما استقالوا منه

از شرکت یافته می شود بلکه در چند مقام بریں رغبت داد پس صحابه

ليتادّبوا مع كلام حضرة العزة بل تصدوا للنظم و النثر

ازیں خدمت در گزاشتن نخواستند و ایں معذرت پیش نه کردند که طریق بلاغت و فصاحت

و كثر شغلهم فى هذه المهمّة - و لهم اشعار و قصائد و

دور از ادب کلام رب مجید است بلکه براے نظم و نثر پیش آمدند و دریں راه شغل ایشاں بسیار شد و مر ایشاں را

عبارات ساقوها علی نہج البلاغۃ - و دُوّنت فی الکتب المشہورۃ - ومن المعلوم انہ
شعرہا و قصیدہ ہا و عبارات اند کہ بر طرز بلاغت آں ہا را راندہ اند و در کتب مشہورہ نوشتہ شدند - و معلوم است کہ
کان طائفۃ من الشعراء الماہرین و الفصحاء المتکلمین
طائفہ از شعرا و تقریر کنندگاں در حضرت نبوت موجود بودند - باز بداں
موجودین فی حضرۃ النبوۃ - ثم اعلم ان کلام الاولیاء
کہ کلام اولیاء برائے کلام انبیاء ہمچو سایہ است
ظل لکلام الانبیاء کاشکال منعکسۃ و مرایا متقابلۃ و ہما یخرجان من
مثل اشکال منعکسہ و آئینہائے باہم مقابل و ہر دو از یک چشمہ بیروں مے آیند
عین واحدۃ و ما ہو ثابت للاصل ثابت للظل من
و ہر چہ برائے اصل ثابت است برائے ظل نیز ثابت است
غیر تفرقۃ - و لا یعرف کلام الولایۃ الا بمشابہتہ بکلام
و تفرقہ جائز نیست و کلام ولایت شناختہ نمی شود مگر چوں بکلام نبوت
النبوۃ فی کل صفۃ و ہیئۃ و کفاک ہذا ان کان
در ہیئت و صفت مشابہت داشتہ باشد و ترا ایں قدر کافی است
لک حظ من معرفۃ - ثم نرجع الی اول الکلام - فاعلم
اگر ترا بہرہ از معرفت باشد باز ما سوئے کلام اول رجوع می کنیم
ان الزمان قد تغیر بالتغیر التام - و کثرت المعاصات -
پس بداںکہ زمانہ تغیر تام پذیرفتہ و گناہاں بسیار شدند
و قلت المواسات - و ازدُرِی اہل القلوب مع حلول
و غمخواری کم گردید و اہل دل تحقیر کردہ شدند باوجود فرود آمدن
الاہوال - و مساودۃ الاعداء و حمل الاثقال - لا یرضی
ترس ہا و جستن دشمناں و برداشتن بار ہا - دشمن راضی
العدو الا بسکوۃ مصرعہم - و اعدام اثر مطلعہم - و جعل
نمی گردد مگر بہ سختی جائے افگندن اوشاں و بدور کردن نشان طلوع ایشان - و گردانیدن

اللحد مودعهم - و يُريد الحاسدون ان يطمسوا مَعلمهم
شگاف قبر جائے سپردن ایشان حاسداں می خواہند کہ جائے بلند ایشاں را
و يمرّوا مطعمهم - طالت السن كل سفيه و رعاع - و
ناپدید کنند و طعام ایشانرا تلخ گردانند - زبانہائے ہریک سفلہ و مردم
غلب كل مَسوُدٍ على مُطاع - و عقوق الابناء انقض ظهر
ناکس دراز شد و ہر کہتر بر مہتر غالب شد - و نافرانی پسراں کمر شکست
الآباء - و ولّد دواءهم انواع الداء - و نعوّد اكثر الناس
پدراں را و دواء ایشاں گوناگون بیماری ہا پیدا کرد و عادت گرفتند اکثر
مُواصلة اللّهو - و عوّدهم عجبهم مداومة الزهو - و عكس
مردم پیوستگی بازی کردن را و عادت گردانید ایشان را عجب ایشاں ہمیشگی
الآمالَ تعليم الصبيان - و صار حصادَ الاخلاق والايمان -
کبر و ناز و واژگون نمود امیدہا را تعلیم صبیاں و درو کنندہ شد اخلاق و
و غيّر الهيئةُ هيئةَ الاحداث - و احاط الطبعيّة طبعتهم
ایمان را و علم ہیئت ہیئت نوجوانان را متغیر کردہ است و علم طبعی طبیعت
فملكوا طرق الالحاد كالميراث - و نسوا الله و قدره و
شاں را تبدیل کرد پس ہمچو وارثان مالک طریق ہائے الحاد شدند و فراموش
اتخذوا الاسباب الهًا و حسبوها كالغواث - و يسخرون
کردند خدا را و تقدیر او را و اسباب را خدائے خود گرفتند و فریادرس خود دانستند
من الذين آمنوا و يحسبونهم جاهلين ناقصين كالاناث -
و بر مومناں استہزا می کنند و ایشاں را ہمچو زناں احمق و ناقص می دانند
و دخلوا فى بطن الفلاسفة كدخل الاموات فى الاجداث
و در شکم فلاسفہ چناں داخل شدند کہ مردہ ہا در قبرہا داخل مے شوند - و
و لم يبق لقوم شرح الصدر للايمان لما هبّ ريح
باقی نماند ہیچ قومے را شرح صدر برائے ایمان چرا کہ باد فسق وزیدہ است

الفسق و قسی القلوب بهذا الطوفان - الا قلیل من
و دل ہا سخت شدند بباعث این طوفان مگر اندک مردم از
عباد الرحمٰن - و کلما کان من اخلاق فاضلة - و
بندگان خدا تعالےٰ و ہرقدر کہ اخلاق فاضلہ بودند و سیرتہائے
شمائل محمودة مرضیة - فقد رکدت فی هذا العصر
بہتر و پسندیدہ بودند پس ہوائے آں دریں زمانہ
ریحها - وخبت مصابیحها - و قلّ التقوی و التوکل علی
بایستاد و چراغہائے آں مروند و کم شد تقوی و توکل بر
اللہ القدیر - و افرط الناس فی استقراء الحیل وتجسس
خدائے قادر و مردم در تلاش حیلہ ہا و تجسس تدبیر ہا از حد
التدابیر - لا یومنون باقتدار اللہ و یوم الاثام - ولو
درگذشتند و ایماں نمے دارند بریں کہ خدا قادر است و
کانوا مومنین لما اجترءوا علی الاجترام - ما بقی خوف
مجرمان را سزا خواہد داد و اگر اہل ایمان بودندے برگناہ کردن جرات
اللہ فی قلوبهم - فلاجل ذالك طغیٰ سیل ذنوبهم - و
نکردندے - خوف خدا در دل ایشاں باقی نماندہ است پس از ہمیں سبب سیلاب
عصفت بهم هوجاء عصیانهم - و صارت عیشتهم کلها
گناہان شاں از حد درگذشت وتند باد نافرمانی شاں سخت وزید وتمام زندگی ایشاں
لنفسهم و شیطانهم - اسلمتهم دنیاهم للکروب - و القهم
برائے نفس ایشاں و شیطان گردید - سپرد اوشاں را دنیائے اوشاں باندوہ ہا و انداختن
طلبها فی نار النوب - یتعلمون لها کثیرا من العلوم
ایشاں را جستن دنیا در آتش مصیبت ہا می آموزند برائے دنیائے خود بسیارے از
التخب - کمثل الهیئة و الطبعیة و فنون الادب - فان
علوم برگزیدہ ہمچو علم طبیعی و ہیئت و فنون ادب - پس اگر

لم یرفعوا عند الامتحان و اُقعدوا فی الصبب - فکادوا

پاس نشدند در وقت امتحان و نشانیده شدند در نشیب یعنے فیل شدند۔ پس

یُھلکون انفسہم و تصعد زفرتہم کالسُحب - و ان فازوا

قریب است کہ خودکشی کنند و نالہ و آہ شان ہمچو ابر بلند تر گردد - و اگر در

بمرامہم فیتمرمرون عند نجح الارب - و یرون قرۃ عینہم

امتحان پاس شوند پس از نشاط می جنبند بوقت برآمدن حاجت و می بینند

فی المال و سکینتہم فی النشب - ھذہ ھممہم فی منتجع

خنکی چشم شان در مال و آرام شان در متاع این نمونہ ہمت ہائے ایشان است

الھوا و مرمی الطلب - یقرؤن الکتب بشق الانفس و

در جستن خواہشہائے نفس و اندازہ طلب از بہر آں - می خوانند کتاب را بمشقت

الوجی و التعب - و یبیتون مُدّکرین مفکّرین فیما ادرسوا

نفس ہا و بسودن و ماندہ شدن و شب می گذرانند در یاد گرفتن سبق و در فکر

و یسبق بعضہم بعضا فی الخبب - و ینضون فیہ رکاب

معانی آں و در دویدن بعض بر بعض سبقت می کنند - و لاغر می کنند دریں کار

طلبہم حتی یُخاف علیہم دواعی العطب - و یریہ کل

شتران طلب خود را تا آنکہ خوف آں اسباب و امراض پیدا می شود کہ ازاں

احد منہم ان یکون حظیا و مالک الفضۃ و الذھب -

ہلاک شوند و ارادہ می کند ہریک از ایشاں کہ صاحب قدر و دولت و اقبال و

فیسعیٰ لہ بجہد النفس فی لیلہ و نہارہ و یذیب جسمہ

مرتبت و مالک زر و سیم باشد پس مے دود برائے آں در شب و روز و

فی مطالعۃ الکتب - و تریٰ کثیرا منہم اسلہم شدۃ

می گدازد جسم خود را در مطالعہ کتابہا - و بسیارے را از ایشاں خواہی دید کہ سخت

جہدہم او اخذہم الصرع بہذا السبب - و ذھب

محنت شاں او شاں را مسلول کرد یا مصروع شدند و زندگی در حرص زر

الحیاتُ فی هوا الذهب - و ماتوا و غابت اشباحهم
و مردند و کالبدهائے شاں چوں حبابها برباد رفت
کالحُبَب - و انسدّت الحیل ثم نزل الاجل فخلس ارواحهم
ناپدید شدند و بسته شدند حیله‌ها باز فرود آمد موت پس ربود جانهائے
بید الحَرَب - فهذه مآل الدنیا و مآل شدّة الجهد لها
ایشاں را بدست غارتگری - پس ایں انجام دنیاست و انجام کوششها از بهر آں
و نموذج شعبةٍ من الشعب - یاحسرة علی الذین اغترّوا
است و نمونه و نمونه شاخے است از شاخهائے آں - اے حسرت بر آناں که بر
بحلاوتها و نضارتها و نسوا مرارة المنقلب - و اذا قیل
شیرینی و تازگی دنیا فریفته شدند و تلخی بازگشت را فراموش کردند - و چوں
لهم اتقوا الله و لا تنسوا حظکم من العقبیٰ قالوا ما العقبیٰ
ایشاں را گفته شود که از خدا بترسید و بهره خود را از روز جزا فراموش
ان هی الا قصص نحتتها اهل العجم و العرب - و افرط
نکنید میگویند که روز جزا چیست ایں همه قصه‌ها هستند که اهل عجم و عرب
کثیر منهم فی الطباع الذمیمة - و فسدت نفوسهم و
آنها را از خود تراشیده اند - و اکثر نفس‌ها در سرشت نکوهیده از حد درگذشته اند
وَعَثَت رؤسهم و مالوا الی الخسة و الدناءة و البخل
و فاسد شدند نفسهائے شاں و خالی شد از ماده عقل سرهائے شاں و سوے کمینگی و
و الشح و الکبر و الفسوق و المعصیة - و رذائل اخریٰ
فرومایگی و بخل و حرص و بدکاری و نافرمانی و رذائل دیگر
من الریاء و الشحناء و الغیبة و النمیمة - و لا تریٰ
مثل ریا و بغض و گله و غمازی میل کردند و نخواهی دید
نفسًا ولّیٰ وجهها شطر الحضرة - الا قلیل من الاتقیاء
نفسے را که سوے حضرت عزت رو کرده باشد مگر اندکے ازاں پرهیزگاراں

الذین ہم کالنادر المعدوم فی هذه الطوائف الکثیرة
که ایشاں بمقابلہ ایں مردم کثیر ہمچو نادر و معدوم اند
المستکثرةِ - و تری الوفا من الاحداث و الشبان - الذین
و خواہی دید ہزار درہزار نوعمراں و جواناں را آنانکہ
تعلّموا العلوم الجدیدة و فنون اہل الصلبان - ما انقاد
علوم جدیده و فنون رواج داده عیسائیاں را آموختہ اند دلہائے ایشاں
قلوبہم لرب العالمین - و ظلموا انفسہم بانکار خالق السماء
فرماں بردار خداوند عالمیاں نماندہ اند و بانکار ذات پیدا کننده زمین و آسمان
و الارضین - و ما تقیّدوا بقیود الشرع و شعار الاسلام -
بر نفسہائے خود ظلم کردند و بقیدہائے شرع و شعار اسلام مقید نماندند -
و خلعوا خلعة الملة و صاروا کالانعام - و ما بقی اعتقادہم
و خلعت فاخره ملت اسلام را از بر کشیدند و چوں چار پایاں شدند
فی الله کما هو فی الملة الاسلامیة - بل خرجوا من حکم
و اعتقاد اوشاں در خدا تعالے ہمچو عقائد اسلام نماند بلکه از حکم باری تعالے
الله و دخلوا تحت حکم الفلاسفة - و سلّموا نواصیہم الی
بروں شدند و تحت حکم فلاسفه در آمدند و پیشانیہائے خود را در
ایدی الملاحدة الغربیّین - و اعرضوا عن الحکمة الیمانیة
دستہائے ملحدان مغربی سپردند و از حکمت یمانی یعنے حقائق قرآنی و
و عرفان العربیین - فجرّہم الملاحدة حیثما شاؤا - و بعدوا
معرفت مومناں اہل عرب اعراض کردند - پس ملحدان اوشاں را کشیدند بہر جا خواستند
من رُحم الله و بغضب من الله باؤا - و اشاطهم
و از رحم خدا تعالے دور افتادند و زیر غضب خدا تعالے آمدند و بخشتن پیش آوردند
شیاطینہم - و مزّقہم سراحینہم - و اضلتہم طواغیتہم - و
ایشاں را شیطانہائے ایشاں و پاره پاره کرد ایشاں را گرگہائے ایشاں و گمراه کرد ایشاں را

شنّت علیہم الغارۃ و نزعت منہم یواقیتہم - و قاموا

گرگہائے ایشاں دگمراہ کرد ایشانرا طاغوتہائے ایشاں و از ہر طرف برائے غارت بر ایشاں افتادند

الی شن ایمانہم فاھرا قوا ماءھا - و ما ترکوا فیہا الا

دیا قوتہائے ایمان ایشاں ربودند - وسوئے مشک ایمان ایشاں برخواستند پس ہمہ آب آں

اھوائہا - فبعث اللہ فیہم مصلحا منہم لیرد الیہم اموالہم

ریختند و ہیچ چیز دراں بجز ہوائے نفس امارہ آں نگذاشتند - پس خدا تعالی در ایشاں

و یفیض المال و یومنہم من اھوالہم - فان المخالفین قوم

ہم از ایشاں مصلح مبعوث فرمود تا مالہائے ایماں ایشاں سوئے ایشاں رد کند و آں مال

لم یکونوا منفکین من غیر حجۃ بالغۃ و ضربۃ دامغۃ

ایمانی را بکثرت در ایشاں پیدا کند و از خوفہا در امن آرد - چراکہ مخالفان قومے ہستند

بما بلغوا فی نشاءتہم الظلمانیۃ الی ھویّۃ ابلیسیۃ واحتلجوا الی عصاتامغۃ

کہ بغیر حجت بالغہ و ضرب شکنندہ سر از شر خود باز آیندہ نبودند - چراکہ اوشاں در پرورش ظلمانی خود تا بماہیت ابلیسیہ رسیدہ

وانہم تبعوا الفلاسفۃ فی جمیع ما رقمہ بنانہم - و نطق بہ

بودند و محتاج شدند سوئے عصا شکنندہ چراکہ ایشاں در جمیع آں امور پیروی فلاسفہ کردند کہ

لسانہم - و دخلوا بطونہم - و استیقنوا ظنونہم - و استحسنوا

سر انگشت فلاسفہ آنرا نوشت و زبان آناں بآں گویا شد و در شکم ہائے ایشاں داخل شدند

شئونہم - و استبدلوا الزقوم بالتی ھی لھنۃ الجنۃ و

و گمانہائے ایشانرا یقین پنداشتند و کارہائے ایشاں را نیکو شمردند - و زقوم را بعوض آں

اتخذوا الخزف و اضاعوا و شاح دررہم الیتیمۃ الفریدۃ

طعام گرفتند کہ قبل از طعام بہشت بطور نمونہ دادہ شد و سفال را گرفتند و حمیل درہائے یگانہ

و قالوا ما انحلت عقدنا و ما انکشف غطاءنا الا بکتب

ضایع کردند و گفتند کہ عقدہ ہائے ما حل نشدند و پردہ ہائے ما منکشف نشدہ مگر بکتابہائے

الفلسفۃ - و ان ھی الا حیل کاذبۃ و کلمات مخلوطۃ

فلسفہ و این ہمہ حیلہ ہائے دروغ و کلمات آمیختہ بہ مکر و افترا ہستند

بالمكر و الفرية - بل ما حصلت لبانة نفوسهم الامارة -

بلکہ حقیقت این است کہ حاجت نفس امارہ شاں

الا فی طرق الاباحة و الخروج من الربقة الملّيّة - و لا

بجز این امر حاصل نمی شد کہ از ربقہ ملت و مذہب بیروں آیند - و نمی

يعلمون ان شرايع الانبياء قد هدت الى حضرةٍ غفل

دانند کہ شریعتہائے انبیاء سوئے آں درگاہ ہدایت کردہ اند کہ ازاں

عنها عقول الحكماء - و اوضحت اسرارًا لم يزل الفلاسفة

عقول حکما غافل اند و واضح کردند آں رازہا را کہ ہمیشہ بودند

فی ظلماتٍ منها لا يعلمون طرق الاهتداء - و السرّ

فلاسفہ در تاریکی ہا ازاں نمی دانستند راہ ہدایت را و دریں راز

فيه ان الانبياء يُلقّون العلوم من الله العليم الحكيم -

حقیقت این است کہ انبیاء علیہ السلام از خدائے علیم و حکیم علم می یابند

و الله لا يغفل عن النهج القويم - بل يجمع فی بيانه

و خدا تعالے از راہ ہدایت غافل نمی شود و جمع می کنند در بیان خود

علوما صحيحة و دلائل مُبصرة تُوصِلُ الى الصراط المستقيم -

علوم صحیحہ و دلائل روشن را کہ تا صراط مستقیم مے رساند

لما لا يجوز عليه الذهول و هو نور كامل تنزّه شانه عن

چراکہ برو غفلت جائز نیست و او نور کامل است و شان او از

ظلمة الراى السقيم - و اما العبد فلا بدّ له ان يغفل

ظلمت رائے بیمار پاک است - مگر بندہ پس برائے او ضرور است کہ اگر

عن شئ دون شئ و يذهل عن امر عند اخذ امرآخر

چیزے را نگہدارد از چیزے دیگر غفلت کند و اگر امرے را بگیرد

و ليس فی يده قانون عاصم من الذهول و الخطاء -

امر دیگر ازو فراموش ماند چراکہ در دست او قانونے نیست کہ از نسیان و از خطا محفوظ تواند داشت

و اما صناعة المنطق فمتاع سفط و ليست بعاصمة فظ

مگر صناعت منطق پس این متاع هیچ وردی است و هرگز ازین اد تند

من هذه الهوجاء - و قد ضلت الحکماء الفلاسفة

محفوظ نتواند داشت و حکما باوجودیکه صناعت منطق را امام خود

مع اتخاذهم هذه الصناعة اماما - و کثرت فی آراءهم

گرفتند بارگمراه شدند و در رائے ہائے ایشاں بکثرت اختلافات

الاختلافات و التناقضات و الشبهات فما استطاعوا

و تناقضات پدید آمد پس نتوانستند

ان یقطعوا بها خصاما - فلذالك تجد الفلاسفة یخالف

که بمنطق قطع آں پیکار کنند و ازہمیں سبب فلاسفہ را می بینی کہ در

بعضهم بعضاً فی الاراء - وکل احد منهم یدعی کمال الدهاء - وهذا هو الامر الذی یتمیز

رائے ہائے خود بیگدیگر اختلاف می دارند وہریک از ایشاں دعوی کمال فرزانگی میکند واین ہماں امر است کہ بدو متمیز

به النبیّ و من تبعه عن الفلسفی - فایاك ان تغفل

می شود پیغمبر و ہرکہ تابع او باشد از فلسفی پس خود را ازیں نگہدار

عنها و تبعد من حضرة العلیم العلی - و قد عثرتَ علی

کہ ازیں امر غافل شوی واز حضرت علیم وعلی دورگردی - و تو بریں مطلع شدہ

ان هذا الزمان زمان الفتن و الالحاد و البدعات -

کہ این زمانہ زمانہ فتنہ ہا و کجروی و بدعت ہا ست

و ملئت الارض ظلما و جورا و قل عدد الصالحین

و زمین از جور و ظلم پر شدہ است و مردان وزنان نیک کم

و الصالحات - و من اعظم المصائب علی الاسلام انّ

شدہ اند - و از بزرگتر مصیبت ہا بر اسلام این است کہ

الذریة الجدیدة الذین ورثوا شیوخهم المسلمین - یجهلونَ

ذریت جدیدہ کہ بداں پیران خود را وارد شدہ اند - نسبت بہ جہل میکنند

اهل الاسلام باجمعهم و یقولون ان الفلاسفة من الصادقین
تمام مسلمانان را و می گویند کہ فلسفیاں بر راستی ہستند۔
و قالوا انهم فازوا بدرجة التحقیق - و شربوا مستوفین
و گفتند کہ فلاسفہ بہ درجہ تحقیق رسیدہ اند - و ازیں شراب خالص
من هذا الرحیق - و اما الانبیاء فاصابوا بعضاً و اخطؤا
سیراب شدہ اند - و نعوذ باللہ کلام انبیا علیہم السلام بصحیح و غلط
بعضاً و کلامهم مخلوط بسدید و غیر سدید - و کانوا
مخلوط شدہ و در
فی الامور الحکمیة کغبی و بلید - فانظروا الی ای حد
امور حکمیہ ہمچو غبی و بلید بودہ اند پس بہ بہ بینید کہ تا کدام
بلغ امر توهین الاسلام - و انّ هذا لهو البلاء المبین
حد امر توہین اسلام رسیدہ است - و ایں بلاء ظاہر و از
و من الدواهی العظام - و یقتضی هذا الموطنُ ان ینزل
مشکلات بزرگ است - و ایں مقام مے خواہد کہ نورے
نور من السماء - کما خرجت ظلمات مُخوّفة من ارض
از آسمان نازل شود ہمچنانکہ تاریکی ہائے ترسانندہ از زمین
قلوب العمیان و الجهلاء - لیوفی الله الموطن حقّه و
دلہائے کوراں و جاہلان بروں آمدہ تا کہ خدا تعالے ایں حالت موجودہ
یُدرك الذین کانوا علی شفا التباب - و هذا من
را حق او بکمال و تمام دہد و تدارک کسانے فرماید کہ بر کنارہ ہلاکت افتادہ اند
سنن الله کما لا یخفیٰ علی اولی الالباب - ولا شك
و ایں از سنتہائے خدا تعالی است چنانچہ بر دانشمنداں پوشیدہ نیست - و ہیچ
ان هذه السموم بلغت الی حد احست بها قلوب
شک نیست کہ ایں زہرہا بحدے رسیدہ اند کہ دلہائے زنان و کودکان

النسوان و الصبيان - فضلاً عن عقول اهل البصيرة
نیز آنہا را محسوس کردہ اند قطع نظر از اہل عقل و معرفت
و العرفان - و ما كان امرها هيّنا بل لا يوجد
و کار ایں زہرہا آسان نیست بلکہ نظیر آں
نظيرها من بدو الخلقة الى هذا الاوان - و اهلكت
در ہیچ زمانہ یافتہ نشدہ - و ہلاک کرد
اكثر مما اهلكت سموم سابق الزمان - و ما بقى خوف
زیادہ تر از آنچہ ہلاک کرد زہرہائے زمانہ سابق و در کرانہ از
الله فى زاوية من زوايا القلوب - و وسعها حب
کرانہ ہائے دل ہا خوف خداتعالے باقی نماند و در گرفت تمام
الدنيا و شغفها كالمحبوب - فخلق فى السماء بحذاء
تمام صحن دلہا محبت دنیا و اندرون را شگاف کردہ داخل شدہ - پس در
ما حدثت فى خواطر الناس - ليكون الامر لله الواحد
آسمان آں امر پیدا کردہ شد کہ در دلہائے مردم پیدا شدہ بود تاکہ ہمہ امر
القهّار و يقطع ما نسجه ايدى الخنّاس - فان الغيرة
خدا را شود و ہرچہ خناس بافتہ است آنرا قطع کردہ شود - چراکہ
الالهيه لا تعطى الضلالات عمراً طويلاً - و تنزل منه
غیرت الٰہی گمراہی را عمر طویل نمی بخشد و نازل می شود
حربة الصدق و يقتل ما دجل الحقّ حجة و دليلاً -
ازو حربہ صدق پس قتل میکند آنرا کہ پوشید حق را لیکن نہ قتل جسم بلکہ
و لا تحسبنّ الله مخلف وعده رُسُله - او منسى سُنّته
از روئے اتمام حجت - و گمان مکن کہ خداتعالے تخلف وعدہ خود کند یا سنتہا
و سُبُله - فانه جوّاد كريم يرحم عباده عند المصائب -
و راہ ہائے خود را فراموش کند - چراکہ صاحب جود و کرم است بروقت مصیبت بر بندگان خود

و ینزل رحمه عند انتیاب النوائب - و کذالك جرت
رحم می فرماید و چوں مصیبت ہاے درپے بیاید رحم او نازل میشود - و ہمچنیں از ابتدائے
عادته من بدو الخلقة - و قد توعد علی انکار هذه
پیدایش ہمیں عادت او جاری ماندہ است - و بر انکار ایں عادت وعید
العادة - فتحسسوا من مجدد این هو عند هذه الفتن
فرمودہ است - پس خبر بپرسید از آگاہاں کہ باوجود ایں فتنہ ہا و ایں زمانہ
و هذا الزمان - و قد انقضت علی راس المائة
مجدد دیں کجاست - و بر سر صدی سال ہا گذشتند و ملت محمدیہ
من سنین و ثقبت الملة باسنة اهل العدوان - و
علی صاحبہا الصلوۃ و السلام از نیزہ ہائے ظالمان سوراخ کردہ شدہ - و
لا یترك الله مدینة دینه کعمارة خربت - و جدران
خدا تعالے شہر دین خود را ہمچو عمارتے نمی گذارد کہ خراب شود و نہ
هدمت - بل یبنی سورها و ینجی محصورها - و یدع
ہمچو دیوار ہاے کہ منہدم شوند بلکہ فصیل گرداگرد آنرا بنا می کند و آنانکہ در محاصرہ
صول الاعداء - و یطفی ما ظهر من نار المراء - حتی
اند آنانرا نجات می بخشد و دور می کند حملہ دشمنانرا - و فرو می نشاند آنچہ ظاہر شد از آتش خصومت - تا
لا یبقی لمسلم من ایدی العدا فزع - و لا فی هدم
باقی نماند برائے مسلمانے از دست دشمناں ترسے و خوفے - و نہ کافرے را در
بیت الدین لکافر طمع - و هکذا تمشی امر الله علی
منہدم کردن خانہ دین طمعے و امیدے - و ہمچنیں امر الہی از قدیم جاری ماندہ
ممر الدهور - و لزم ظهور المفاسد لمعان هذا الظهور - و
و لازم ماندہ است ظہور مفاسد را روشنی ایں ظہور - و اگر تو
انکنت لا تعرف هذه السنة فاقرء فی القران ما قیل
ایں سنت الہی را نمی شناسی - پس قرآن را بخواں و بہ بیں کہ

لموسیٰ - اذهب الیٰ فرعون انه طغیٰ - فانظر کیف اقتضیٰ
موسیٰ راچه گفته اند که برو سوے فرعون که او طاغی شده است - پس نظر کن
طغیانُ فرعون وجودَ الکلیم - و کیف ارسل الله رسوله
که چگونه طغیان فرعون وجود کلیم علیه السلام را بخواست و چگونه الله تعالےٰ رسول
عند غلوّ هذا الکافر اللئیم - ثم لمّا ظهر الفساد و کثرت
خود را بوقت غلو این کافر لئیم فرستاد - باز چوں در زمانه آنحضرت صلی الله علیه وسلم
احزاب المفسدین فی زمان خاتم النبیین - و عُبِدَتْ
که خاتم الانبیاء بودند فساد غلبه کرد و گروه هائے مفسداں زیاده شدند و پرستش بتها شد
الاصنام و تُرِکَ القدیر العلام - و وقع فی دوکةٍ و
و خدائے قادر و غیب داں را ترک کردند و امر تمام قوم ها مختلط و مشتبه
بوّح الاقوام - و اباح الفسقَ و المعصیة اللئامُ - و
گردید - و مردمان دون فسق و معصیت را بر خود حلال کردند و
ما بقی شغلهم الا الاکل و الشرب کانهم الانعامُ -
بجز خوردن و نوشیدن هیچ شغل شاں نماند گویا ایشاں چارپایاں هستند
بعث الله رسوله الکریم من الامیّین و ارسله الی
انگاه خدا تعالےٰ رسول خود را از امیاں پیدا کرد و سوے جهانیاں اورا
العالمین - و قال قم فانذر و ربك فکبر وثیابك فطهر
فرستاد - و فرمود که برخیز و مردم را بترساں که گناه ایشاں غضب خدا را برانگیخت
والرجز فاهجر - فحاصل الکلام ان نبینا صلی الله
وچندانکه توانی بزرگی خدا تعالےٰ را ظاهر کن یعنے جلال خدا که بتاں را داده شد بازستاں و جلال الهی ظاهر کن
علیه و سلم اُرسل لهذا الغرض المذکور من رب العباد -
دریں اشارت است که بر دست او بتاں مقهور خواهند شد و جلال و عظمت الهی ظاهر خواهد شد - واز پلیدیها جدا
و ما کان من نبیٍ و لا رسولٍ الّا انه اُرسِلَ عند فرعٍ
باش این اشارت است سوے اینکه از هر قسم پلیدی دور باید ماند و نیز سوے این اشارت است که خدا اراده فرمود

من فروع الفساد - و اجتمعت الفروع كلها في زمن

است که از صحبت مشرکاں کہ نجس اند تراجدا کند و شرک را از زمین مکہ بردارد - و جامہ ہائے خود را و

نبينا الحمّاد السجّاد - ثم جاء زماننا هذا فلا تسئل

دل خود را پاک کن (ثوب بمعنی دل نیز آمده) این اشارت است سوئے اینکہ خدا اراده فرموده است که

عما رئينا في هذا الزمان - و الله قد تمت في هذا

دل ہا را از ہر قسم شرک و ظلم و التفات الی ماسوا اللہ پاک کند - و نیز این ہم درین آیت ہا اشاره می کنند که

الزمن دائرة الفسوق و الفحشاء و الشرك و العدوان -

این شریعت برین ہمہ اجزا مشتمل است - پس حاصل کلام این است کہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم برائے این غرض

وماترك الناس صغيرة و لا كبيرة فما اصبرهم على

مذکور فرستاده شد و ہیچ نبی و رسولے نیامده که از ہر شاخے از شاخہائے فساد نیامده باشد و این ہمہ شاخہا در

النيران - يستحسنون السيئات و يستحلون مرّا و ياكلون

زمانہ جناب پیغمبر ما مجتمع شدند - باز زمانہ ما آمد پس ہیچ مپرس که درین زمانہ چہ دیدیم و بخدا که درین زمانہ دائرہ

سمّ العصيان - و كثر رعاع الناس و قل شرفاءهم

فسق و بدکاری و شرک و ظلم بکمال خود رسیده است - نیک می شمارند بدی ہا را و شیریں می پندارند تلخ را

من اهل التقى و الايمان - و انبتوا نباتا خبيثا و

و می خورند زہر نافرمانی را و بسیار شدند مردم سفلہ و کم شدند مردم شریف از اہل پرہیز و ایمان و بہ خبیث

نشاءوا في مجالس الالحاد و الارتداد و الكفران - و

روئیدگی روئیدند و در مجلسہائے الحاد و ارتداد و کفران نعمت پرورش یافتند -

اعطوا حقوق الله غيره و اخذوا طريق الطغيان - و

و حق ہائے خداتعالے را بغیر او دادند و طریق طغیان گرفتند - و

ما بقي من قوةٍ و لا خُلقٍ الا اعطوها لغير الله الديان

ہیچ قوتے نماند و خلقے که غیر حق را نہ داده باشند -

مثلا كانت المحبة جوهرا شريفا و خلقا اعظم في

مثلا محبت در انسان جوہرے شریف و خلقے اعظم بود و

الانسان - و اودعه الله تعالیٰ ایاها لیُفنی نفسه فی
خدا تعالے در انسان قوتہائے محبت برائے ایں ودیعت نہادہ
تصوّر جمال ربّه المنان - و لیکون له بالروح و الجنان
بود تاکہ ایشاں نفس خود را در اطاعت رب خود فنا کنند و تاکہ از دل و جان
و لیترقی فی سبل حبه و لا یبقی منه اثر و یذوب
مر خدا را باشد و تاکہ در راہ ہائے محبت او ترقی کند و از وجود او اثرے
وجوده بنار العشق و الولهان - و لکن العمیان بذلوا
نماند و وجود او بہ آتش عشق و محبت الٰہی بسوزد و لیکن نابینایاں ایں
هذه الصفة الجلیلة الشریفة فی غیر محلّها واضاعوا
صفت شریف و بزرگ را در غیر محل آں خرچ کردند و گوہر بزرگ ایمان
درّة الایمان - و وضعوا محبّة الله فی مواضع اهواء النفس
را ضایع کردند - و محبت الٰہی را در محل ہواہائے نفس
عند غلیانها و الهیجان - و نسُوا الله و حبه و شغفوا
و جوش آں نہادند - و خدا را و محبت او را فراموش کردند و شیفتہ
بالغلمان المرد و النسوان - و غابوا عن حضرة الحق
جمال امرداں و زناں شدند - و از جناب باری غائب شدند
و جهلوا حسنها فویل للعمیان - لهم اعین لا یبصرون
و حسن آں درگاہ را فراموش کردند پس واویلا بریں کوراں - ایشاں را چشمہا ہستند
بها و لهم قلوب لا یفقهون بها فتهوی تلك القلوب
کہ بداں نمی بینند و دلہا کہ بداں نمی فہمند پس ایں دلہائے شاں بغیر رحمان
غیر الرحمان - و لصق بها طائفها فلا یترکها فی حین
محبت می کنند - و بدلہائے ایشاں خیالہائے ناپاک چناں چسپیدہ اند کہ ہیچ
من الاحیان - یفعلون سیئاتهم بالحریّة و الاجتراء
وقتے از ایشاں جدا نمی شوند - بداں آزادی و دلیری بدی می کنند کہ

حتی لا ایبقہم منہ قطّ انہم یومنون باللہ و یوم الجزاء - ولا یتخیّل

تا آنکہ ازاں فہمیدہ نمی شود کہ ایشاں بخدا و روز جزا ایمان می دارند - و

برؤیۃ اعمالہم انہم یخافون مثقال ذرّۃ حضرۃ الکبریاء - فہذا ھو الامر

بدیدن اعمال شاں در خیال نمی گذرد کہ ایشاں بقدر ذرہ ہم از خدا می ترسند پس ہمیں امر است

الذی اقتضیٰ مُصلحاً ینزل بینہم من السماء - و کذالک

کہ تقاضا کرد کہ یک مصلح از آسمان بر ایشاں نازل شود - و

جرت عادۃ اللہ فی السابقین من اہل البغی و

ہم چنیں در پیشینیاں از اہل جرائم ہمیں عادت خدا تعالےٰ جاری

الغلواء - و قد کتب اللہ قصۃ قوم نوح و قوم

ماندہ - و خدا تعالےٰ در کتاب خود از بہر ہمیں امر قصہ قوم

ابراہیم و قوم لوط و قوم صالح فی القرآن - و اشار

نوح و قوم ابراہیم و قوم لوط و قوم صالح نوشتہ است و اشارہ

الی انہم اُرسلوا کلہم عند الفتن و الفسوق و انواع

کردہ است کہ ایں ہمہ انبیاء در وقت فتنہ و بدکاری ہا فرستادہ

العصیان - وما عُطّلت ھذہ السنۃ قط وما بُدّلت وما کان اللہ نسیّاً کنوع الانسان -

شدند - و ایں سنت گاہے معطل نماندہ و نہ تبدیل یافتہ و خدا ہیچو انسان فراموش کنندہ نیست - و ترا اینقدر

یکفیک ھذا لمعرفۃ سنن اللہ ان کنت تطلب دلیلا ولن تجد لسنۃ اللہ تبدیلا -

بیان ما کفایت میکند اگر طالب دلیل ہستی چرا کہ سنتہائے خدا را تبدیل نیست -

ثم اعلموا رحمکم اللہ انی امرء قد اعطانی

باز بدانید خدا بر شما رحم کند کہ من چناں مردے ہستم کہ

ربی کلما ھو من شرائط المصلحین - و ارانی آیاتہ

خدائے من مرا آں ہمہ چیزہا داد کہ از شرائط مصلحاں می باشد و مرا نشانہائے

و ادخلنی فی عبادہ الموقنین - و انہ انزل علیّ

خود بنمود و در بندگان اہل یقین مرا داخل کرد - و او از ہر گونہ برکت ہا

برکات و انار مکانی - و ما بقی لی من منیة الا اعطانی-

برسن نازل فرمود و مکان مرا روشن کرد و ہیچ آرزوے من نبود کہ مرا نداد

و یتمنی الانسان ان یکون من بیت الریاسة و

و انسان آرزو مے دارد کہ از خاندان ریاست و امارت باشد

الامارة و یکون لہ حسب و نسب - فاعطانی ربی ھذا

و او را حسب و نسب بود پس خداے من ایں شرف بتمام وکمال مرا داد

الشرف کلہ وما بقی لی طلب - و کذالک یتمنی الانسان

و ہیچ طلب مرا نماند - و ہم چنیں انسان آرزو میدارد

ان یکون لہ وجاھة فی الدنیا و الدین - و کرامة

کہ او را در دنیا و دین وجاہتے باشد - و نزد اہل آسمان

و عزة فی اھل السماء و الارضین - فوھب لی ربی

و اہل زمین او را عزتے باشد - پس بخشید مرا پروردگارمن

عزة الدارین - و شرفنی بشرف الکونین - و قد لا

عزت ہردو جہاں - و مرا بزرگی ہردو جہاں مشرف فرمود - و گاہے

یری الانسان موالیہ من ورائہ - و لا یکون لہ

انسان نمی بیند کہ بعد از مردن او را فرزندے است کہ وارث اوست

ولد یرثہ بعد فنائہ - فیاخذہ غم و ضجر و کاٰبة

پس می گیرد او را غم و بے قراری

لعدم ابناءہ - و یعیش حزینًا و یبکی فی مساءہ

دل و شکستگی بوجہ نبودن فرزنداں و غمناک زندگی بسر مے کند و می گرید

و رواحہ - فما مسنی ھذا الحزن لطرفة عین بفضل اللہ و

در شام وصباح و بفضل الہی و رحمت او ایں غم مرا تایک چشم زدن ہم مس نکرد

رحمتہ - و اعطانی ربی ابناءً لخدمة ملتہ - و قد

و پروردگارمن برائے خدمت دیں خود چند پسر عطا فرمود - و گاہے

يهوى المرء ان يُعطىٰ له دررُ معارفَ و علوم نخبٍ -
دوست می دارد انسان که او را گوہر ہائے معارف و علوم برگزیدہ دادہ شود
و ان يحصل له نضار و عقار و نشب - فوهب لی ربّی
و آنکہ زر و زمین و مال او را حاصل گردد - پس مرا خدائے
هذه كلها بكمال الاحسان و المنة - و أنعم علی بنعم
من باحسان و منت خود ایں ہمہ داد - و بر من نعمتہائے ایں
هذه الدار و نعم الأخرة - و اتم علیّ و اسبغ من كل
دنیا و نعمت ہائے آخرت انعام کردند و بر من از ہر قسم داد و دہش
نوع العطية - و اعطانی فی الدارين حسنتين من غير
نعمت خود را تمام کرد و بے آنکہ ازو بطلبم در ہر دو جہان خیر و خوبی
المسئلة - و قد يودّ الانسان ان يُعطىٰ له محبة الله
مرا بخشید - و گاہے انسان دوست میدارد که او را محبت الٰہی ہمچو
كالعاشقين الفانين - و يُسقى من كاس المحبوبين المجذوبين
عشاق فناشدہ دادہ شود - و از جام محبوبان و مجذوبان نوشانیدہ شود
و قد يحبّ ان يُفتح عليه ابواب الكشوف و الالهامات
و گاہے دوست میدارد که برو درہائے کشف و الہام و اخبار غیب
و اخبار الغيب و الأيات - و تُستجاب دعواته
و نشانہا کشادہ شوند - و دعاہائے او جلد تر قبول
باسرع الاوقات - و تصدر منه عجائب الخوارق و
شوند - و ازو عجائب خوارق و کرامات صادر
الكرامات - و يكلمه ربّه و يُشرّفه بشرف المكالمات
شوند و او را پروردگار او شرف مکالمہ و
و المخاطبات - فالحمد لله علىٰ انه اعطانی ذالك
مخاطبہ بخشد - پس حمد خدائے را که او ایں ہمہ نعمتہا را بخشید

اجمع - و وهب لی کل نعمة کنت اقرء ذکرها فی

و هر نعمتے کہ ذکر آں در کتاب ہا می خوانم یا شنوم مرا

الکتب او اسمع - و جعلنی من المقربین - و وهب

ارزانی فرمود - و از مقربان مرا گردانید - و مرا علم

لی علم الاولین و الاخرین - و حلّ عُقدةً من لسانی

اولین و آخرین عطا فرمود - و از زبان من عقده برداشت

و املاء بمُلح الادب بیانی - و حلّٰی کلامی بحلل البلاغة

و بہ نمکین گفتارہاے ادب بیان مرا پر کرد - و آراستہ کرد کلام را بحلہاے

و قوّٰی سلطانی - فواللہ ان کلامی ابلغ فی قلوب

بلاغت و قوی کرد حجت مرا - پس بخدا کہ کلام من در دلہا آں اثر

الناس من مائة الف سیف - فهذا هو الذیے

می کند کہ صد ہزار شمشیر نتواند کرد - پس این ہماں چیزے

وضعت الحرب بها و فتحت الحصون من غیر جبر

است کہ بدو ضرورت جنگ نماند و قلعہ ہا را بغیر جبر و ظلم فتح

و حیف - و ما کان لمخالف ان یبرز فی مضماری -

کردہ ام - و ہیچ مخالف را مجال نیست کہ در میدان من

و من برز فمات قعصًا بانکاری - فالحاصل ان اللہ

بروں آید - و ہر کہ بروں آمد پس بلا توقف بوجہ انکار من برد - پس حاصل

کرّمنی بانواع الصنیعة - و رزقنی من نعم الدنیویة و

کلام این است کہ خدا تعالےٰ مرا بقسما قسم احسانہا تکریم کردہ است - و مرا از

الدینیة - و راعی اموری بالفضل و الکرامة و احسن

نعمتہاے دنیا و دین رزق دادہ است و از راہ فضل و بخشش رعایت امور من

مثوای بالتحنّن و الرحمة - و بشّرنی بان عیونه علیّ

فرمودہ است و جاے آرام مرا برحم و مہربانی نیکو کردہ است - و مرا بشارت دادہ است کہ

فی خلوتی و مشاهدی و فی کل حالی - و انه یرحمنی
چشم او در وقت خلوت و جلوت و بہر حال برمن است و او برمن رحمت
و یمنّینی و یؤمّلنی عند اهوالی - و انی اری کلما
میکند و بہ آرزو می آرد و امید می دہد در وقت خوفہائے من - و می بینم کہ ہرچہ
هو عنده کانه هو عندی و فی یدی - و انه کهفی
نزد اوست گویا آں نزد من است و در دست من است - و او پناہ
و ملجائی و ترسی و عضدی - و انه سرٰی فی قلبی
من است و جائے گریز من و سپر من و بازوئے من - و او سرایت کردہ است
و عروقی و دمی - و انی منه بمنزلة لا یعلمها الخلق
در دل من و رگہائے من و خون من - و من ازو بداں منزلت ہستم کہ ہیچ انسانے
من عربی و عجمی - و انه خلقنی و خلق کلّ قوتی فرجعت
آنرا نمی داند گو عربی باشد یا عجمی - و او مرا و تمام قوتہائے مرا پیدا کرد پس
الیه مع هذه القوافل - و انهمرت الیه کما ینهمر
من بایں قافلہ ہا سوئے او بازگشت کردم و سوئے او چناں رواں شدم کہ
الماء من قنن الجبال الی الاسافل - و احاطنی فخبّئت
آب از بلندی ہائے جبال سوئے زیر می آید - و او برمن احاطہ کرد
تحت ردائه - و متّعنی بانوار جماله فاعرضت عن
پس من زیر چادر او پوشیدہ شدم - و مرا با نورہائے جمال خود متمتع فرمود - پس من
اعدائی و اعدائه - و انه نزع عنی ثیاب الوسخ
از دشمنان خود و دشمنان او اعراض کردم و او جامہ ہائے چرک و ریم از من
و الدرن - ثم البسنی حلل النور و اصطفانی لذاته فی هذا الزمن - وما ابقی
دور کرد - باز حلہ ہائے نور مرا پوشانید و دریں زمانہ برائے ذات خود مرا برگزید و برائے من و دیگرے را
لی غیره وهذا اعظم المنن - و من آلائه انه شرح صدری
نگذاشت و ایں بزرگتر احسان اوست - و از احسانہائے او یکے ایں است کہ او سینہ مرا

و كمّل بدرى - فما اصابنى ضجر قط لافكار الدنيا و
منشرح کرد و بدر مرا بکمال رسانید - پس مرا برائے فکرہائے دنیا گاہے دل

همومها - و ما احسّ احد كاٰبةً على وجهى و جبينى
تنگ نشده - و ہیچکس بر رو وجبین من از بہر دنیا شکستگی را

لهمومها و غمومها - و انه جعلنى مسيحا موعودًا و مهديًا
مشاہده نکرد - و او تعالے مرا مسیح موعود و مہدی معہود

معهودًا - ففرط العلماء علىّ و قالو مزور كذّاب - و آذونى
گردانید - پس علماء ایں دیار بر من زیادتی کردند وگفتند که دروغ

من كل باب - و كذّبونى و فسّقونى و جهّلونى و ما خافوا
آراینده کذاب است و از ہر جہت مرا ایذا دادند و تکذیب کردند و نسبت به فسق و جہل کردند و از روز حساب

يوم الحساب - و سربوا الى جهت و ما تدبروا الاحاديث
نترسیدند - و بطرفے واحد رفتند و در قرآن و حدیث

و ما فى الكتاب - و جُذِبَ القوم الى هذه الصائتين
تدبر نکردند - و مردم قوم مسلمانان سوئے ایں آواز کنندگان

و ما استقروا طرق الصواب - و فرضوا لهم من اموالهم
کشیده شدند و راه ہائے صواب را نجستند - و برائے اوشاں از مالہائے

و سيوبهم ليداوموا على ردّ كتبى و ليكتبوا الجواب - فما
خود معین کردند تا ہمیشه ردّ کتب من کرده باشند و تا جواب بنویسند

كان جوابهم الا السبّ و الشتم و الذكر باَسْوءِ الالقاب -
پس جواب ایشاں بجز ایں ہیچ نبود که دشنام ہا دادند و به بد لقب ہا

و دعوتهم ليبارزونى فى الميدان بفرسانهم - و ليسئلوا
یاد می کردند - و ایشانرا خواندم تا بسواران خود در میدان بیایند و ہر شک

عنى ما اختلج فى صدرهم و ما خطر فى امرى بجنانهم
و شبه که در سینه ایشاں است و ہرچه در دل ایشاں گذشته ہمه از من بپرسند

فما خرجوا من بابهم - وما فصلوا عن غابهم - وكان
پس از در خود بیرون نیامدند و از خانه خود جدا نشدند - و می بایست
من شانهم ان یسفر وجوهم و یتلالاء جباهم بالمسرة
کہ اوشان ازیں دعوة من خوش شدندے و روئے شاں و جبیں شاں
عند هذه الدعوة - و ان یبادروا الیّ و یفحمونی بالکتاب
از خوشی روشن شدے و نیز می بایست کہ سوئے من جلدی کردندے و بکتاب و
و السنة - و انّ الحق یُشجّع القلوب المزؤدة و یفتح
سنت مرا ملزم کردندے - و بہ تحقیق حق دلیری می گرداند دلہائے ترسندہ را و می کشاید
الابواب المسدودة - و لکنهم کانوا کاذبین فی اقوالهم -
باب ہائے بستہ شدہ را - مگر ایشاں در اقوال خود کاذب بودند پس
ففرّوا مع عصیّهم و حبالهم - و قلت لهم جادلونی بالکتاب
با عصاہا و رسن ہائے خود بگریختند و من اوشانرا گفتم کہ از روئے
و السنة - و ان لم تقبلوا فبالادلّة العقلیة - و ان
کتاب و سنت با من بحث کنند و اگر ایں طریق قبول نمی کنند پس بدلائل عقلی بحث کنند و
لم تقبلوا فبالآیات السماویة - فما قبلوا طریقا من هذه
اگر ایں ہم قبول نمی کنند پس بہ نشانہائے سماوی مقابلہ کنند - پس ایشاں ازیں ہر سہ طریق
الطُرق الثلثة - و اخذ بعضهم یعتذرون الیّ اعتذار
اختیار نہ کردند - و آغاز کردند بعض اوشاں کہ عذر می آوردند سوئے
الاکیاس - و جاؤنی تائبین و بایعونی و نجّاهم الله
من ہمچو دانایاں - و نزد من تائب شدہ آمدند - و خدا تعالے ایشاں را
من الوسواس الخناس - و البعض الآخرون اصرّوا علی
از شیطان نجات داد - و بعض دیگر بر تکذیب من اصرار کردند
تکذیبی - وهمّوا بتمزیق جلابیبی - و قالوا کذبتَ فیما
و قصد کردند بپارہ کردن چادرہائے من - و گفتند دروغ گفتی در آنچہ

ادعیت و کبر ما افتریت - و انکنت تزعم انک من

دعوی کردی و بزرگ افترا آوردی - و اگر تو گمان می کنی که از

الصادقین - فاتنا بآیة توجب الیقین - و اصرّوا علیٰ

راستان ہستی - پس آں نشانہا بما کہ یقین را پیدا کنند - و بر سوال

سُئلہم و ابرمونی - و احرجوا صدری و آذونی - فاراہم

اصرار کردند و براں زور دادند و مرادل تنگ کردند و ایذا دادند - پس

اللہ آیات صریحۃ من السماء - فابوا و اعرضوا کما

خدا تعالےٰ ایشاں را نشانہائے صریحہ از آسمان بنمود پس سرزدند و اعراض کردند

ھی سیرۃ الاشقیاء - و جحدوا بہا و استیقنتہا انفسہم

چنانچہ سیرت اشقیا است - و انکار کردند و یقین کردہ بود دلہائے

و ما آثروا طریق الاھتداء - بید انہم نزعوا عن ارھاقی

شاں و طریق ہدایت اختیار نہ کردند - مگر این است کہ اوشاں جدا شدند

بعد ما رأوا خوارق خلّاقی - و قلّ احتداد اللدد و شدۃ

از تنگ کردن من بعد زانکہ خوارق خدائے من دیدند - و کم شد تیزی خصومت و سختی

الخصام - بل جعل بعضہم یخضعون بالکلام - و اتخذوا

پیکار - بلکہ بعض ایشاں در کلام نرمی اختیار کردند - و گرفتند

الادب شرعۃ - و التواضع منہجۃ - و حُبّب الیّ مُذ

ادب را طریقہ - و تواضع را طریق و دوست داشتہ سوے من

امرتُ من اللہ ذی الآیات - ان اُعاشر الناس

از وقتیکہ مامور شدم از خداے صاحب نشانہا کہ با مردم بصبر و مدارات

بالصبر و المدارات - و ان اُبدی الاھتشاش - لمن جاءنی

معاشرت کنم - و اینکہ ظاہر کنم خورسندی و سرور را برائے آنکہ

و ترك الاحتراش - و اتخذتُ لی ھذہ الشرعۃ بجعۃ -

نزدم آمد و سادت خراشیدن را ترک کرد - و گرفتم این طریق را برائے خود غذا -

و رجوتُ به من العدا تُؤدة - فتعرّی کبرہم کتعریّ
و امید داشتم بدیں عادت از دشمنان آہستگی - پس کبر ایشاں چناں

الجبال بعد انجیاب الثلوج - و ما بقی فیہم من الادب
ظاہر شد کہ بعد از انشقاق برف کوہ ہا ظاہر می شوند - و در ایشاں آں ادب نیز ہم نماند

المعروف المروج - و عجبتُ من قلبی کیف یاخذنی الرُحم
کہ معروف ورواجی - و من از دل خود تعجب می کنم چگونہ مرا بر ایشاں

علی ہذہ العدا - علی انّی لم الق منہم الا الاذیٰ - و
رحم می آید - با آنکہ تحقیق من از ایشاں بجز ایذا ہیچ ندیدم - و

قد ارادوا سفک دمی و ہتک عِرضی و کلّمونی بکلم
ارادہ کردند کہ خون من بریزند و عزت مرا بدرند و مرا بسخنہائے ہیچو نیزہ ہا

کالقنا - و لبسوا الصفافة - و خلعوا الصداقة و اقبلوا
خستہ کردند - و پوشیدند بے شرمی را و کشیدند از خود جامہ راستی را و ہیچو

علیّ اقبالَ سباعِ الفلا - الا الذین تابوا و اصلحوا
درندگان بیابان برمن حملہ کردند - مگر آنانکہ توبہ کردند و اصلاح دلہائے

و کفّوا الالسن و عاہدوا ان یجتنبوا الفحش وان لایترکوا التقےٰ
خود کردند و زبانہائے خود بند کردند و عہد کردند کہ از بدی پرہیز خواہند کرد و پرہیزگاری از دست نخواہند داد

و ما اسئلہم من اجر لیظنّ انہم من مغرم متقلون -
و از ایشاں اجر خود طلب نمی کنم تا کسے خیال کند کہ ایشاں از تاوانی زیربار

و ما امثلُ بین یدیہم لیعطون - و لی رب کریم
ے شوند و نہ روبروئے ایشاں می استم کہ مرا چیزے دہند - و مرا خداوندے کریم است

یکفّلنی فی کل حین - و ارجو ان ارحل من الدنیا
کہ ہر وقت متکفل حال من است - و امید دارم کہ ازیں جہاں بگذرم پیش

قبل ان احتاج الی الآخرین - و واللہ انی جئت الناس
زانکہ کہ محتاج دیگرے شوم - و بخدا من برائے ایں آمدم کہ تا مردم

لاجُرہم من المحلِ الی غدادۃ السُحبَ - و من الجہل
را از خشک سال سوئے بسیاری ابرہا بجشم - و از جہل ہا
الی العلوم النخب - و من التقاعس الی الطلب - و
سوے علمہائے برگزیدہ - و از باز پس رفتن سوے جستن - و
من الہزیمۃ المُخزیۃ الی الفتح و الطرب - و من الشیطان
از شکست رسوا کنندہ سوے فتح و شادمانی - و از شیطان
الی اللہ ذی العجب - و ارید ان اضع مرہم عیسےٰ
سوے خدائے صاحب عجب - و می خواہم کہ در جائے خارشہا مرہم عیسیٰ بنہم
مواضعَ النُقبَ* - و لکنہم ما صالحوا و لفتوا وجوہہم
کہ خارشہارا ازبس مفید است - مگر اوشاں مصالحت اختیار نکردند و سوئے
الی الخصام - و نصلوا الیّ اسہم الملام - و صادوا سباعا
پیکار روئے خود بگردانیدند - و نہادند پیکانہا برائے من تیرہائے ملامت را و از حالت
بعد ان کانوا کالانعام - الا قلیل من الکرام - و انی
چارپایاں درندہ شدند - مگر اندکے از کریماں - و من
جئتہم بایات و قمت فیہم مقام المبلغین - و نصحت
نزد اشاں بہ نشانہا آمدہ ام و در ایشاں بجائے حکم رسانندگاں ایستادم
لہم نصح المبالغین - و کانوا من قبل یطلبون ہذہ الایام
وبکوشش بسیار ایشانرا نصیحت دادم - و پیش زیں طلب می کردند ایں روزہا و
و اقبالہا - و یستقرون دولۃ السماء لیتفیأوا ظلالہا -
اقبال ایں روزہارا - و می جستند دولت آسمان را تا بسایۂ او در آیند -
ثم اذا افضے الحق الی دیارہم - و نزلت الرحمۃ علی دارہم
پس چوں حق تا ولایت ایشاں رسید و رحمت نازل شد بر ایشاں از وجہ
لانتظارہم - نحرجت صدورہم - و انطفائت نورہم - و اننا
انتظار ایشاں - تنگ شدند دلہائے شاں و فرو مُرد نور ایشاں - و ما

* ان مرہم عیسیٰ ینفع کل انواع الحکۃ و الجرب و الطاعون و القروح و الجروح وغیرہا من الامراض التی تحدث من فساد الدم و کتبہ الحواریون لجروح عیسیٰ علیہ السلام التی اصابتہ من الصلیب - والمراد ہہنا من الحکۃ حکۃ الشکوک و الشبہات کما لا یخفی علی اللبیب - منہ

الفینا کثیرا منهم فی سجن الجهل و ترك الاقتصاد - فلا

و ما اکثرے را از ایشاں در زندان جہالت و ترک طریق میانہ روی یافتیم

یریدون ان یتخلصوا من هذا السجن و یتخذوا سبل

پس نمی خواہند کہ ازیں زندان خلاص شوند - و طریقہ درستی اختیار

السداد - بل له باب من حدید التعصب و الاعراض

کنند - بلکہ آں زندان را از آہن تعصبات و اعراض و عناد درے

و العناد - فلذالك اوسعونی سبًّا - و اوجعونی عتبًا - فمثلهم

است - پس ازہمیں سبب بسیار و بسیار مرا دشنام دادند و بخشم گرفتن

کمثل الرجل الذی کان یفقد عمره فی کمد - لخلوه عن

مرا دردمند کردند - پس مثال اوشاں مثال آں کسے است کہ عمر خود در اندوہ بے

ولد - و کان یحضر الفقراء و العرّافین - و یستقری

گذرانید چراکہ او را ہیچ فرزندے نبود - و بود کہ ہمیشہ در خدمت فقیراں و طبیباں می رفت و برائے

حیلة بدعاء او دواء للبنین - فلما منّ الله علیه بحمل

فرزنداں بہ دعا یا دوا حیلہ ے جست - پس چوں خدا تعالے بحمل زن

زوجته - و تحقق امر حصول منیته - رغب فی الاسقاط

او بر وے رحم کرد و امر حصول مراد او متحقق شد - رغبت کرد در ساقط

قبل النتاج - لیضیع الولد لشهوات اراد ها ولیکسر الجنین

کردن بچہ قبل از زادن - تا کہ ضایع کند بچہ را برائے شہوت ہا کہ ارادہ

کالزجاج - فالحق و الحق اقول ان هذا هو مثل الذین

آں کرد و جنین را ہمچو آبگینہ بشکست - پس راست راست می گویم کہ ایں خیال

یؤذوننی من العدوان - و یعتبون الطریق ولا یطئون اقوم الطرق و اسهلها للعرفان - و کانوا یطلبون

آں مردم است کہ از راہ ستم مرا ایذا می دہند - و براہ دشوار و مشکل می روند و راست تر طریق را نمی گیرند کہ بسہولت تمام

من قبل و یدعون الله کالعطشان - ثم شاهت الوجوه عند خروجی

وی خواہند خدا تعالے را ہمچو تشنگاں - باز بر وقت خروج من روہا زشت شدند

[illegible]

بقدر الرحمان - و کم من داعٍ اَعولُوا کماخضٍ فی البکاء
بتقدیرِ خدائے رحیم و بسیار دعا کنندگان کہ ہمچو زنِ دردِ زِہ گرفتہ بوقت
عند الدعاء - و بلغت رَنّتہم الی السماء فاندلقت عند
دعا بہ بلند آواز گریہ ہا کردند و آوازِ ایشاں تا بآسمان رسید - پس بنزدِ دی بیرون
ہذہ الدعوات - و برز شخصی بتلک الجذبات - و کنتُ
آمدم دروقت ایں دعا و بروں آمد جسم بدیں جذبہ ہا - و من
غائبًا معدومًا ما ملکت لفظ انا - فکانت دعواتہم
غائب و معدوم بودم مالک نبودم لفظ انا را - پس دعاہائے شاں بودند
ما ابرزنا و ہلمّ بنا - و لمّا جئتہم کان من شانہم اَنْ
کہ بیروں آوردند مارا و خواندند مارا - و چوں نزدِ شاں آمدم پس از شان
یمتلئوا حبورًا - و ان یحمدوا اللہ علی بعثی و یہنّئ
ایشاں بود کہ از خوشی پر شدندے - و اینکہ بر بعثِ من ستایش خدا تعالیٰ
بعضہم بعضا سرورًا - و لکنہم انکروا و سبّوا و سعوا فی
کنندے و یک دیگر را از خوشی مبارکباد گویند - مگر اوشاں انکار کردند و مرا دشنام ہا دادند
سبل التکفیر و خبّوا حتی تبیّن انہم من الاعداء لا من
و در راہ تکفیر شتافتند تا آنکہ روشن شد کہ ایشاں از دشمناں اند نہ از
الطلباء - فاعرضتُ عنہم کالیائسین - لما رئیتُ فی صیاغتہم دجل الغاشّین - و سیأتی زمان
طالباں حق - پس از ایشاں ناامید شدہ رو گردانیدم - چراکہ من در زرگری ایشاں ملمع خیانت کنندگاں دیدم و عنقریب آں زمانہ
یتعلق عالمٌ باہدابی - و یتبرک الملوک بمساس اثوابی -
خواہد آمد کہ جہانے بدامنِ من خواہد آویخت - و بادشاہاں بسودن جامہ ہائے من برکت
ذالک قدّرُ اللہ ولا رادّ لقدرہٖ و ما قلت ہذا القول
خواہند جست ایں تقدیر الٰہی است و ہیچ شخص اورا رد نمی تواند کرد و ایں قول
من الہوٰی - ان ہو الّا وحی من ربّ السموات العلی -
را از ہوائے نفس نگفتم - ایں چیزے نیست مگر وحی خدائے آسمان ہا -

و اوحیٰ الیّ ربّی و وعدنی انه سینصرنی حتی یبلغ

و وحی فرستاد رب من سوے من و وعدہ فرمود کہ او مرا مدد خواہد داد تا بحدیکہ

امری مشارق الارض و مغاربها - و تتموّج بحور الحق

امر من بہ مشرق و مغرب خواہد رسید - و دریاہائے راستی بموج

حتی یعجب الناس جبابُ غوادبها -

خواہند آمد تا آنکہ حبہائے برتر طبقہائے موج اومردم را در تعجب خواہند انداخت -

هذا ما اردنا ان نکتب شیئاً من مفاسد هذا

این آن سخنانے اند کہ ارادہ کردیم کہ آنہا را در بارہ مفاسد این

الزمان - و نزّهنا کتابنا هذا عن ازدراء الاخیار الذین

زمانہ بنویسیم - و ما این کتاب را از عیب گیری آن گروہ نیکان منزّہ داشتیم

ہم علی دین من الادیان - و نعوذ باللّٰہ من هتك

کہ بر دینے از ادیان قائم اند - و ما پناہ بخدا بجوئیم کہ ہتک علماء

العلماء الصالحین - و قدح الشرفاء المهذّبین سواء کانوا

صالحین کردہ باشیم - یا عیب گیری شریفان اہل تہذیب کنیم خواہ

من المسلمین او المسیحیین او الآریة - بل لا نذکر

از مسلمانان باشند یا عیسائیان یا از قوم آریہ - بلکہ ما از سفیہان

من سفهاء هذه الاقوام الّا الذین اشتهروا فی فضول

ہر قوم ذکر ہمان فرقہ سفہائے کنیم کہ در زیادت بیہودہ و اعلان

الهذر و الاعلان بالسیئة - و الذی کان هو نقیّ العِرض

بدی مشہور اند - و آنکہ از عیب سفاہت و بدزبانی

عفیفَ اللسان - فلا نذکرہ الا بالخیر و نُکرمه و نعزه

بری باشد ما او را بجز خیر یاد نے کنیم - و این حق این ہر سہ قوم

ونحبه کالاخوان - ونسوّی فیه حقوق هذه الاقوام الثلثة - ونبسط لهم جناح التحنن والرحمة - ولانعیب

مسلمانان و عیسائیان و ہندوان را می دہیم و بر آوشان بازوی مہربانی ورحمت می گستریم - و این

هولاء الکرام تصریحا ولا تعریضاً رعایة للادب - فان
بزرگان را نہ بہ تصریح و نہ بطور اشارہ بد یاد می کنیم تا از ادب دور نیفتیم
فی المعاریض لمندوحة عن الکذب - ولا نغتاب
زیراکہ در طریق اشارات نیز ہم رنگے از دروغ است - و ما ہرگز عیب
المستورین قط ولا ناکل ابداً لحم العبیط من غیر
آناں نمی بر آریم کہ بظاہر صورت نیک اند و ما گوشت تندرست جانور
العارضة - الذین عرضوا انفسہم لکل نوع السیئات و
ہرگز نمی خوریم ہاں گوشت بیماراں خوراک ماست و مراد از عارضہ آں گروہے است کہ
اعلنوھا علی رؤس الشاھدین و الشاھدات - ولایزالون
ہرقسم بدی را بلا تکلف مے کنند و بطور علانیہ ارتکاب فسق مے کنند - و ہمیشہ
یقعون فی اعراض الناس - ویجعلون دینہم ترسا عند
قصد شاں ہمیں مے ماند کہ مردم را بے آبرو کردہ باشند و دین خود را بوقت ظاہر کردن
اظہار ھذہ الادناس - وتجد فی کل قوم کثیرا من ھذہ
ایں ریناکی ہا بطور سپر می کنند - و در ہر قوم بسیار کس ازیں فرقہ
الفرقة - فان کنت لا تعرف فاستعرض الاقوام کلہم
خواہی یافت - پس اگر تو ایں را نمی شناسی پس ہمہ قوم ہا را بپرس و ہر کرا
و سل من شئت عن ھذہ الحقیقة - و انہم من
خواہی از حقیقت ایشاں سوال کن - و ایشاں از عامہ
عُرُض الناس و عامتہم لیس لہم قدر فی اعین شرفاء
مردم ہستند و در چشم شرفاء قوم ہا ہیچ قدر شاں
الاقوام - یسبّون الاکابر و یکثرون اللغط بوہم من الاوھام
نیست - اکابر را دشنام ہا می دہند و بادنی وہمے بسیار شور مے
تراہم باکین تحت ذلة و خصاصة - و یکون مدار مذھبہم
افگنند - خواہی دید ایشاں گریاں کنندگاں زیر ذلت و درویشی - و مدار مذہب ایشاں مال

حطامهم فيبدلونه به و لو بقصاصة - فالحاصل انا ما

حقیر دنیا مے باشد پس باندک چیزے تبدیل مذہب مے کنند - پس حاصل کلام

ذممنا فی هذه الرسالة - الا الذين يجاهرون بمعاصيهم

ایں است کہ ما دریں رسالہ ہماں مردم را بد گفتیم کہ علانیہ ارتکاب

و يجترؤن كالبغايا على انواع الخباثة - و يظهرون عيوبهم

معصیت می کنند و ہمچو زنان بازاری بر ہر نوع ناپاکی دلیری می نمایند - و عیب ہا و عادات

و عاداتهم الشنيعة فی وسط الاسواق - و يكشفون ما

قبیحہ خود را در وسط بازارہا ظاہر مے کنند و مردم را آں گناہ ہا

ستر الله عليهم و يبلّغون خفايا عيوبهم الى الآفاق - فلا

وا نمایند کہ خدا برا ایشاں پوشیدہ است و عیب ہائے پوشیدہ خود را

غيبة لفاسقٍ مجاهرٍ عند العاقلين - فانهم خرّبوا بيوتهم

تا دور دراز ملکہا شہرت می دہند - پس نزد عاقلاں ہرچہ درباره کسے گفتہ شود کہ خود گناہ خود فاش

بايديهم كالمجانين - و كلما قصصنا على الخلق من قصص

میکند آں عیب نیست زیرا نکہ اوشاں خود خانہ ہائے خود را ہمچو دیوانگاں خود را خراب کردہ اند - و ہمہ

اشرار هذه الزمان فی الكتاب - فلا نعنى بها الا نفوس

آں قصہ ہا کہ دریں کتاب بہ نسبت اشرار ایں زمانہ بیان کردیم - پس مراد ما ازاں ہمیں

هذه الاحزاب - و انا براء من تهمة ذم المستورين

گروہ ہا ہستند - و ما ازیں تہمت بری ہستیم کہ مردم مستور را کہ

القليلين - ونفوّضهم الى عالم العالمين - وانما نذم الذين يفعلون السيئات معلنين -

قلیل اند بد یاد کردہ باشیم - و اوشاں را بسوئے خدای سپریم - و ما مذمت آناں می کنیم کہ بطور آشکارا ارتکاب بدیہا میکنند

و ايّ رجل يشك فی هذا ان السيئات قد كثرت

و کدام انسان دریں شک نواند کرد کہ بدی ہا دریں زمانہ بسیار شدہ اند

فی زمننا هذا مع فساد العقائد - و ما فينا الا من يصدّق

و با ایں ہمہ عقائد نیز فاسد گشتہ - و در ما ہیچ کس چنیں نیست کہ

هذا فسل من العامۃ و العمائد - و کثرت الفرق الضالۃ
تصدیق ایں امر نکند پس از عوام و خواص بپرس - و فرقہائے ضالہ بسیار
و تراءت فی کل طرف الضلالۃ - واکل المتعصبون القذر کما
شدند و در ہر طرف ضلالت پدید آمد - ومردم متعصباں خوردن نجاست
تاکل الجلالۃ - و الاصل فی ذالک ما رُوی عن سیدنا
روا داشتند چنانکہ گاو پلید خوار نجاست می خورد - و اصل در بیان ایں ضلالت ہا
خیر الانام - وافضل الانبیاء الکرام - و ھو انہ قال صلی اللہ علیہ و سلم
آں حدیثے است کہ از بزرگترین پیغمبراں جناب نبی صلی اللہ علیہ وسلم مروی شدہ و او ایں
حین اخبر عن اواخر الایام لتسلکن سنن من قبلکم
است کہ آنجناب در حالات زمانہ آخری چنیں فرمودہ است شما بر طریقہ کسانے
حذو النعل بالنعل - و اراد علیہ السلام من ھذا
خواہید رفت کہ پیش از شما گذشتہ اند و ایں مطابقت ہمچو برابری نعل بانعل خواہد بود - و دریں
ان المسلمین یشابھونہم فی جمیع انواع الدجل و الجعل -
حدیث آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ایں ارادہ فرمودہ است کہ ہرچہ پیشینیاں از جعل و دجل
و قال لتاخذن مثل اخذہم ان شبراً فشبراً و ان
و فسق و فجور کردہ اند شما نیز ہم آں ہمہ خواہید کرد - و فرمود کہ شما خواہید گرفت در اعمال و اقوال و مشابہ
ذراعاً فذراعاً - و ان باعا فباعاً - حتی لو دخلوا جحر
مانند گرفتن ایشاں اگر یک بالشت بود پس شما ہم بالشت و اگر بقدر درازی دست بود پس شما ہم بقدر درازی دست
ضب لدخلتموہ معہم - ولا یخفی علی العالمین ان بنی
تجاوز خواہید کرد و بحدے کہ اگر او شاں در سوراخ سوسمار خزیدہ باشند شما ہم خواہید خزید - و بر عالماں
اسرائیل قد افترقوا علی احدی و سبعین فرقۃ -
پوشیدہ نیست کہ بنی اسرائیل بر یک و ہفتاد فرقہ تقسیم شدہ بودند -
فاوجب منطوق ھذا الحدیث ان تکون کمثلھا فرق
پس منطوق ایں حدیث واجب کرد کہ فرقہ ہائے سیدنا جناب خاتم الانبیاء

امة سيدنا خاتم النبيين عدة - و هذا الافتراق لم
ملی اللہ علیہ وسلم ہم بریں مقدار باشند - و ایں اختلاف فرقہا در
يكن فى القرون الثلثة من قرن النبوة الى قرن تبع
قرون ثلثہ کہ تا زمانہ تبع تابعین ست نبود
التابعين - بل ظهر بعد تقادم الاعوام و السنين - ثم
بلکہ بعد از گزشتن سالہا پدید آمد - بعض روز
ازداد يوما فيوما حتى كمل فى هذا الزمان - بما زاد الغلّ و نزع
بروز زیادہ شد بحدے کہ دریں زمانہ بکمال رسید - چراکہ کینہ زیادہ شد و علم
العلم من صدور الرجال و النسوان - و اتخذ الناس
از سینہ ہاے مرداں و زناں کشیدہ شد - و مردم آنانرا امام
ائمتهم جهالا - الذين ما أعطوا علما و لا كاهل القلوب
خود گرفتند کہ علم و عقل نمے داشتند و نہ اوشاں ہمچو
حالا - فضلوا و اشاعوا ضلالا - و نرى انّ شوكة
اہل اللہ حال می داشتند - و گمراہ شدند و گمراہی را شایع کردند و مے بینیم
الدين و صيت جدّ ربنا قد ارزت الى الحجاز - كما
کہ شوکت دین و آوازۂ بزرگی ربّ ما باز پس آمد سوئے مکہ و مدینہ و نواح آں
تارز الحية الى جحرها عند الاوشاز - ما بقى عظمة
چنانکہ مار باز سوئے سوراخ بوقت سختی ہا باز پس می آید - باقی نماندہ است
الدين و عزة حدوده الا فى مكة و المدينة - و نرى
عظمت دین و عزت حدود او مگر در مکہ و مدینہ - و دریں
فيهما اطلال هذه العمارة كعقيان قليل من الخزينة
ہر دو شہر آثار باقیہ ایں عمارت خواہی دید مانند زر قلیل بلکہ زر خزینہ
و ان كنا نرى بعض بدعات ايضا فى هذه الديار
و اگرچہ ما بعض بدعات دریں ملک ہم در بعض مردم مے بینیم

فی قلیل من العباد - و لکن قد طرء اضعافُ ذالکَ

در اندک مردم مگر در دیگر بلاد چند در چند از اں

علی غیرها من البلاد - ثم معذالک لا نجد ریح قوّة

زیادہ ایں بدعات را می یابیم - باز با ایں ہمہ خوشبوے قوت اسلام

الاسلام و عِرْضه الا فی تلک الارض المقدسة - و

و رائحہ طیبہ آں در ہمیں زمین پاک مے یابیم - و زمین ہائے

اما الارضون الاخری فلا نراها الا کالاماکن المنجّسة

دیگر کہ ہستند می بینیم کہ ہمچو مکانہائے نجس نمودار شدہ اند

فالحاصل ان الذنوب کثرت فی هذا الزمان مع ترک

پس حاصل کلام ایں است کہ دریں زمانہ گناہاں بسیار شدند و ترک حیا

الحیاء - بل هی اُدخلت فی العقائد والآداء - وجاهر الناس

علاوہ براں بلکہ ایں گناہاں در عقائد و ادائہا داخل کردہ شدند و مردم علانیہ

بها و صار الزمن کاللیلة اللیلاء - وعلی ذالک تری القسوس یضلون

ارتکاب آں مے کنند پس ایں زمانہ چناں شدہ است کہ شب تاریکے کہ درآں ہیچ نوری نباشد و بالاے ایں ہمہ می بینی

الناس باغلوطات فی تحریر و بیان - و یعرضون علی

کہ پادریاں گمراہ مے کنند مردم را بہ مغالطہا در تحریر و بیان - و پیش مے کنند بر مردم

الناس اموالهم و بناتنا من اهل صلبان - و یرغبّونهم

مال ہائے ایشاں را و دختران عیسائیاں - و در مذہب

فی ملتهم بعقار و عقیان - و یزینون حُرّیتهم فی اعینهم

خود ایشاں را بزر و زمین می دہند - و زینت می دہند در چشم اوشاں

و یسقونهم من الطف مدامة - فیری المرتدون ان

آزادی و بے قیدی خود را و لطیف تر شراب ایشاں را می نوشانند - پس می بینند مرتدان

الصوم و الصلوة و العفة کانت علیهم کغرامة - فالملخص

کہ صوم و صلوۃ و پرہیزگاری بر ایشاں ہمچو تاوانے بود - پس حاصل کلام این است

ان الكفر يحارب كمثل هذا و الحرب سجال - و الله غيور

که از طرف مخالفان ایں قسم جنگ شروع است و در جنگها همیں اصول است که هیچ فریق ملاع

لدينه فكيف يصدر منه اعتزال - و ما ينقضي يوم

نمی نشیند بلکه هر حمله را بمناسب آں جواب می دهد و خدا برائے دین خود غیرت می دارد پس چگونه ازو

الا والبدعات تتجدّد - و العدوّ يُحرّف الكلم و يتزيّد -

کناره کشی صادر شود - و هیچ روزے نمی گذرد مگر بدعات تازه می شوند و دشمن تحریف میکند و از پیش خود

و افترقت الامّة الاسلامية و ركب كل احد جُدّة

زیادتی هائے تراشد و فرقه فرقه شد گروه مسلمانان و هر یکے در امر دین راه دیگر

من الامر - فذهب رجال الى قوانين القدرة و الفطرة

اختیار کرد - پس بعض مردم از گروه ما مذهب نیچریه رفتند -

من الزمر - و قالوا لن نقبل معجزات الانبياء و

و گفتند که ما معجزات انبیاء و کرامات هرگز قبول

الكرامات - فانها قصص لا يصدقها قانون الفطرة و

نے کنیم - چرا که ایں همه قصه ها هستند و قانون فطرت از تصدیق

لا نجد نموذجًا منها في سلسلة المشاهدات - و

نه می کند و هیچ نمونه آں ها در سلسله مشاهدات نه می یابیم - و

اختار قوم سوادًا اعظم و لو جمع الاشرار - و قالوا من

قومے دیگر گروه عظیم را اختیار کردند گو آں گروه از مردم شریر پر باشد

سلك الجدد أمن العثار + - و لا يعلمون ان الاجماع

و گفتند هر که طریق مستوی را اختیار کرد پینے پنجه با جماع زد و از لغزشها در امن بماند - و نمی دانند

قد كان الى زمن الصحابة - ثم حدث الفيج الاعوج

که اجماع تا زمانه صحابه رضی الله عنهم بود - باز فیج اعوج پیدا شد و

و انحرف كثير منهم من الجادة - و لذالك اشتدت

بسیار کس از صراط مستقیم منحرف شدند - و از همیں سبب ضرورت

+ هذا مثل من امثال الجاهلية يضرب حثًّا على الاتّباع - والغرض منه مدح الاجماع - وقالوا من شذّ وانفرد
ایں مثالے است از مثالهائے زمانه جاهلیت که می زنند تا رغبت عمل آں دهند - و غرض ازاں ستایش اجماع است و گفتند که هر که منفرد ماند
عن الجمهور - فمثله كمثل رجل نزل تلعة وما نزل بنجد من الجسور - فجاء السيل وجرف به مع جميع ما كان من
و از جمهور علیحده ماند پس مثال او مثال آں کس است که در زمینے نازل شد که آنجا سیلاب از بالا کوه می آید و در ماندگی بر زمین بلند فروکش نشد پس سیلاب آمد و او را و همه متاع او را

الضرورة الى بعث الحکم من الرحمان - و کان ذالک
شد کہ خدا تعالے برائے رفع اختلافات حکم کنندہ را بفرستد - و ایں از طرف
وعد من الله المنان - فان القوم جعلوا القران عضین - و ادعیٰ بعضهم انهم من المحدثین
خداتعالیٰ وعدہ بود - چراکہ قوم مسلماناں قرآن را پارہ پارہ کردند - و قومے دعویٰ کرد کہ ایشاں از محدثاں
و شمروا عن ذراعیهم لتخطیة المقلدین - و قوم آخرون
ہستند - و برائے خطادار قرار دادن مقلدین آستین از ہر دو دست خود برچیدند - و قومے
یقولون ان الاسلام قد بطل فی هذا الزمان شرعه
دیگر پیدا شدہ اند کہ می گویند کہ شرع اسلام درایں زمانہ باطل شدہ است
و تجدد ضرعه - و قالوا ما هو الا کسمر البارحة - و
و در پستان او ہیچ شیر نماندہ - و گفتند کہ شریعت ہمچو افسانہ شب گذشتہ است -
لیس کمرهم القروح بل کالاشیاء القارحة - و قد بثوا
و ہمچو مرہم زخمہا نیست بلکہ خود زخم پیدا کنندہ است - و اوشاں
تلک الاراء - و نثوا هذه الاهواء - فانظر کیف تمادیٰ
ایں رائے ہا را در مردم شہرت دادہ اند و ایں ہوا ہائے نفس را فاش کردہ اند - پس بہ بیں کہ
اعتیاص المسیر - و سرت هذه العقیدة فی اکثر
چگونہ پیچیدگی راہ و دشواری آں دراز شد - و ایں عقیدہ در اکثر مردم از
الناس من الفقیر و الامیر - و صارت الشریعة کبئر
فقیر و امیر سرایت کردہ است - و شریعت ہمچو چاہ
معطلة و مصر حصید فی اعین الحکام - فلا یخرز
بیکار و شہر ویران گردید در نظر حکام - و حاصل
جنیٰ عودها کما هو حقها من دول الاسلام - و ما
نمی شود میوہ شاخ او از دولتہائے اسلام چنانکہ حق اوست - و ہیچ شاہے
نریٰ ملکا من ملوک ملتنا عند الاثام - ان یراعی
از شاہان اسلام بوقت سزائے گناہ نمی بینیم کہ بروقت

حدود الشریعة عند تنفیذ الاحکام - بل یتوغرون

صادر کردن احکام رعایت حدود شریعت کنند - بلکہ از غضب

غضبا اذا وعظوا لهذه السبیل - و لا یخافون قهر

افروختہ مے شوند چوں برائے ایں راه وعظ کرده شود و از قهر خدا تعالے

الرب الجلیل - یقطعون الانوف و یفقئون العیون - و

نہ مے ترسند - بینی ہا مے برند و چشم ہا کور مے کنند و

یحرقون بادنی جرم و یغرقون - و مع ذالك لا یستقرون

بہ ادنی جرم میسوزانند و غرق میکنند - و با ایں همه یقین را

الیقین و یتبعون الظنون - یُذبح کثیر من الناس

نہ می جویند و پیروی ظن میکنند - بسیار مردم وقت غضب شاں

عند اشتعالهم - و قلّ من عمّ بنوالهم - یقتلون الناس

ذبح مے شوند - و کمتر است آنکہ از عطیہ شاں بهره داشتہ باشد مردم را

بخصاصةٍ - و لو کانوا من ذوی خصاصة - و اذا اعترتهم

برائے اندک چیز قتل مے کنند اگرچہ از ناداراں و مفلساں باشند - و ہرگاه

شبهة فی خیانة رجل من الرجال - فلیس عندهم

اوشاں را بہ خیانت کسے شبہ پیدا می شود پس نزد شاں

جزاءه من غیر سفك الدم و الاغتیال - یُسلمون البراء

سزائے آں شخص بجز خون ریختن و کشتن ہیچ نیست - مرداں بے گناه و

للکرُب - و لا یخافون الله و یوم نزول النُوَب - لا یراعون

پاک را بہ اندوه ہا می سپرند و از خدا و از روز فرود آمدن مصیبت

العدل عند المکافات - و لا یمیلون من المصافّ الی

نہ می ترسند در وقت پاداش رعایت عدل نمی کنند و از جنگ سوے صفائی

المُصافات - لا یعلمون شرائط ارباب الامر و السیاسة -

محبت میل نمی کنند - نمی دانند کہ اہل حکومت و سیاست را بر کدام شرائط پابند باید بود

وما أعطوا حظا من الفراسة - يقولون انا نحن المسلمون

وہیچ بہرہ از دانست ایشانرا نہ دادہ شد - می گویند کہ ما مسلمان ہستیم

و يعملون على رغم وصايا الاسلام و لا يخافون - يداومون

و بر عکس وصیتہاے اسلام عمل مے کنند و نمی ترسند - بران

على السير التى تباين الورع و النقاة - و لا يبالون الصوم

سیرتہا مداومت می کنند کہ مخالف تقوی و پرہیزگاری ہستند - و حاضر مسجدہا

و لا يقربون الصلوة - لا ياخذون سبل العدل عند

نمی شود و نماز را قریب نمی آیند - بروقت دیدن لغزشہاے مردم

رؤية عثرات الناس - و لا يجزمون عند تطلب

راہ عدل نہ می گیرند - و بر جستن عیب ہا ہمہ زور خود می افگنند

المثالب و يتكون على السعاة الذين هم كالخناس - وكثير

و دروقت عیب جوئ طریق احتیاط نگاہ نمی ورزند و بر بدگویان تکیہ می کنند کہ ہمچو شیطان اند

منهم ينفذون اموال الرعايا فى الشهوات - و ياخذون

و بسیارے از ایشان مالہاے فراہم آمدہ از رعیت را در شہوات خرچ میکنند - و بظلم

بالظلم ثم ينفقونها فى مواضع المنات - و لا يراعون

مے گیرند باز در جاہاے بدی خرچ می نمایند - و محل نیکی را رعایت

مواقع البر و يتمايلون على الاسراف - و ما تراهم الا

نہ می کنند و بر اسراف زورے دہند - و ایشان را نخواہی

فى مواضع اللعب و اللهو لا على سرر الانصاف - و لا

دید مگر بر در مکان ہاے لہو و لعب نہ بر تختہاے انصاف - پس

شك ان سيئات الملوك ملوك السيئات - لما يبلغ

ہیچ شک نیست کہ بدی بادشاہان بادشاہ بدی ہا ست - چرا کہ

اثرها الى العجائز و الايتام و الصالحين و الصالحات -

اثر آں بدی ہا تا بیوہ زنان و یتیمان و نیک مردان و نیک زنان می رسد -

وکم من رجال یخملون بظلمهم بعد النباهة - و یُزدرون
و بسیار مردم اند کہ بباعث ظلم ایشاں پس از ناموری و بزرگی گمنام می شوند بوجہ رد
لردهم بعد الوجاهة - و تری هم یُضیقون علی الناس
کردن ایشاں بعد از وجاہت حقیر شمردہ می شوند - و بر مردم راہ ملاقات
سبیل لقاءهم بالبوابین - فیجد الی السعایة طریقا کثیر
بدربانان تنگ مے کنند - پس غمازان موقع غمازی
من الساعین - و یاتون ابوابهم و یدّعون ثبوتا و تحقیقا -
مے یابند - و بر در اوشاں آں غمازاں مے آیند و می گویند کہ ما فلاں
لیطلبوا لشمل غریب تفریقا - و یختلقون اضالیل - و
امر را بثبوت رسانیدیم تا کار و بار و سلسلہ مظلومی را برہم زنند - و سخنانے دور از راستی می تراشند و
یُلفقون اباطیل - فیجهزون بها الضعفاء المجروحین و یولمون
امور باطلہ را باہم پیوند می دہند - پس بداں افتراہا مردمان ضعیف خستہ حال را
المتالمین - و یعقّبون الازواج علی ازواج - و لا یراعون
مے کشند و دردمنداں را دردے رسانند - و زن ہا بر زن ہا مے کنند - و رعایت حقوق
حقوقهن و یذبحونهن کنعاج - لا ینظرون الی البلاد
شاں نہ می کنند و ہمچو میش ہا ذبح می نمایند - سوئے ملک نمی بینند کہ چگونہ
کیف خربت - و تشعّثت - و الی الرعایا کیف تعکست
خراب شد و پراگندہ شد و نمی بینند سوئے رعایا چساں بر جائے خود
و تعلّثت - و الی الاجناد کیف نصبت و وصبت -
خشک شدند و امر شاں مختلط گردید - و سوئے لشکرہا کہ چگونہ در رنج و تکلیف اند
و الی الجیاد کیف عطلت و عطبت - و لا یترکون
و سوئے گردنہا چگونہ معطل شدند و در رنج افتادند - و نمی گذارند یکدرہم
درهما مما وظفوا علی ضیاع الرعیة - و لو هلکت دوابهم
ازاں مال کہ بر آب و زمین رعیت مقرر کردہ اند - و اگرچہ مویشی ایشاں

و ضاعت ذروعهم من الآفات السماوية او الارضية -

مردہ باشند و زراعتہا ضایع شدہ باشند از آفات سماوی یا ارضی -

و يعاقبون للخراج و لو لم يتعهد الارضَ العهادُ - و

و در شکنجہ می کشند برائے خراج و اگرچہ بروقت باران نباریدہ باشد - و

المحل الملك و ذابت من الجوع الاكباد - و لو اعوزت

اگرچہ خشک سال عام بودہ باشد و جگرہا از گرسنگی گداز شدہ باشند و اگرچہ چارہ مویشی

العلوفات - و عزّت الاقواة - و لا يبالون حتى تهلك

نایاب گردیدہ باشد و قوت مردم عزیز الوجود گردیدہ - و ہیچ پروا نمی دارند تا بدین نوبت

الرعايا او تلفظهم ارض الى ارض لشدائد استراء الميرة -

رعیت مے میرد یا از زمینے سوئے زمینے افگندہ می شود برائے سختی ہائے حاصل کردن

و يتيهون مع صبيانهم سائلين على ضعف من المريرة -

رزق - و بر درہا مع بچگان خود سوال کنندگاں مے گردند باوجود ضعف و ناتوانی از قوۃ نفس

و لا يملكون فتيلا - و لا يجدون اليه سبيلا - لا

و مالک نمی باشند خستہ خرمارا - و نہ بداں راہ مے یابند - باقی

يبقى لهم متاع ليستظهروا به على الايام - و لا ضياع

نمے ماند ایشاں را متاعے تا بداں بر روزہائے گردش خود مدد جویند و نہ زمین باقی ماند

لماينهبه سنة جماد وجوع صائل كالضرغام وعدم الريف ومنع بيع الارض من

چرا کہ سال بے باراں در اغارت میکند و گرسنگی ہمچو شیر حملہ میکند و میز ہیچ گشت نیے باشد علاوہ براں از فروختن زمین ممانعت

الحكام - و تشتد البلية حتى تسقط النساء الاجنة -

می کنند - و بلا بدرجہ غایت سخت می گردد تا بجدے کہ زناں بچگاں را می افگنند

و يعول الابناء و لا يجدون الميرة - و مع ذالك يستقريهم

و فرزنداں فریاد مے کنند و رزق نمے یابند - و با ایں ہمہ ایشاں را

الشرطيون للخراج الملك و ياخذونهم اخذةً رابية -

سپاہیاں خراج گیر تلاش مے کنند و می گیرند ایشاں را سخت گرفتنی -

و یعاقبون و یقولون این تفرّون و علیکم هذه باقیة -
و در شکنجه مے کشند و مے گویند کجا مے گریزید و بر شما اینقدر روپیه باقی است
فیبکون و یقولون یالیت المنیّةُ کانت القاضیةٗ - و لا
پس این بے چارگان گریه می کنند و می گویند کاش امروز موت فیصله این زندگی ما
یسمعون زفیرهم - و لو القوا معاذیرهم - هذه عیشة رعایاهم
کروے - و فریاد ایشاں نمی شنوند اگرچه از هرگونه عذرها کنند - این زندگی رعیت
و هم علی الارائك یضحکون - و یشربون الخمر و یترقصون -
ایشاں و ایشاں بر تختها مے خندند - و شراب می نوشند و از خوشی مے جهند
و بالجواری یلعبون - و فی اللیالی یزنون - و فی النهار
و با زناں بازی مے کنند - و در شب ها بد فعل می کنند - و در روزها ظلم
یظلمون - و اذا جاءهم احد من الذین اصابتهم مصیبة
مے کنند - و اگر یکے از آناں نزد ایشاں بیاید که مصیبت زده
و اخذتهم داهیة فیشتمون و یدّعون - و اذا عرض علیهم
و حوادث رسیده اند پس دشنام مے دهند و دفع کنند - و چوں قصه مصیبت
قصة مصیبتهم تضرعًا و آدابًا - فیُعرضون ساکتین و
خود را بتضرع و ادب عرض می کنند - پس خاموش مے مانند و
لا یردّون علیهم جوابًا - و لا یعبئون بمقالهم - و لا یبالون
جواب شاں نه می دهند - و هیچ پروائے گفتگوئے شاں نمی کنند و نه پروائے
تضرعهم و ما نزل لهم من اهوالهم - و لم یزل امر الظلم
تضرع و مصیبت شاں مے نمایند - و همچنیں ظلم زیاده مے
یزداد - و النفوس تُصاد - حتی یبود الرعایا و تخرب البلاد - و انهم
گردد - و جان ها شکار مے شوند - تا آنکه هلاک می شود رعیت و خراب میشوند شهرها - و
من ملوك المسلمین - و لا نقصّ علیکم قصة الآخرین -
ایشاں از بادشاهان اسلام اند - و قصه دیگراں بر تو نے خوانیم -

نندعوك يا قدر السماء - اين انت من هذه الامراء -

پس اے تقدیر آسمان ترا می خوانیم - ازیں امیراں کجا دور می مانی -

الرعايا يُصلحون الارض بشق الانفس للزراعة و الغراسة

مردم رعیت زمین را بصد مشقت قابل زراعت و نصب درختاں می کنند

و اذا استخرجت فيكتبون الخراج عليهم و لا يُودّون

و چوں قابل زراعت شد پس ایں امرا برو خراج خود مقرر مے کنند

شرائط السياسة - و من المعلوم ان الرعية تودّى

بغیر اینکہ شرائط رعیت بجا آرند - و ایں معلوم است کہ رعیت خراج حاکمان

الخراج الى الولاة - لكونهم من الحماة - و اذا فاتت

ازیں وجہ مے دہد کہ ایشاں حامیان و حافظان ایشاں ہستند پس چوں

شرائط التعهد و التكفل و الحماية - فزال الحق كانّ

شرائط حمایت و ذمہ داری و نگہبانی محفوظ نماند پس حق زائل شد گویا

الرعايا خرجت من تلك الولاية - بل الخراج ما بقى

مردم رعیت دریں ولایت نماندند - بلکہ دریں صورت آں

خراجاً ن الذى يوظف على الفلاّحين - و صار كالجزية

خراج نماند کہ بر مردم زمینداراں مقرر کردہ میشود - و ہمچو آں جزیہ

التى تضرب على رقاب اهل الذمة المغلوبين - فالحاصل

شد کہ بر گردنہاے اہل ذمہ مقرر کردہ مے شود - پس حاصل

انهم ياخذون خراجهم ان اصاب المطر ارض الفلاّحين

این است کہ اوشاں خراج خود از زمینداراں مے گیرند اگر

او لم يصب - و هذا عدلهم فانظر و اعجب - و

بارش شود یا نشود - و ایں عدل ایشاں است پس بہبیں و تعجب کن - و

كذالك لهم عادات اخرى لا يمكن شرحها - و لا يُوسى جُرحها

ہم چنیں ایشاں عادتہاے دیگر نیز دارند کہ شرح آں ممکن نیست و نہ زخم آنہا قابل علاج -

تمر لیالیهم بالخمر و الزمر - و نهرهم فی النرد و القمر -
شب ہائے شاں در خمر و مزمار زدن می رود و روزہائے شاں در نرد وقمار میگذرد
و معذالک یتمنیٰ کل منهم ان یکون مهیبا فی اعین
باوجود ایں ہر یکے از ایشاں آرزو مے دارد کہ در چشم مردم باہیبت
الناس - و مظفرا عند الباس - و تجدهم عظیمة النهمة
باشد - و در وقتہائے جنگ مظفر و منصور بود - و تو ایشانرا در شہوات
فی الشهوات الدنیا و لذاتها - و مستغرقین فی ملاهیها و
دنیا و لذتہائے آں شدید الحرص خواہی یافت - و در لہو و لعب دنیا
جهلاتها - لا یفارقون کاس الصهباء - و لا ادناس الندماء -
و کارہائے جہالت آں غرق خواہی دید - از جامہائے شراب جدائی نمی شوند و از ناپاکی صحبت
لا یطیقون ان یسمعوا نصیحة - او یحتملوا من الوعظ کلمة -
ہم نشیناں و ہم کاسہ شراب دوری و احتراز نمی کنند - طاقت نمی دارند کہ نصیحتے را بشنوند یا برداشت
فیاخذهم عزة و یتوغرون غضبا و غیرة - و یکون اکرم
یک کلمہ وعظ کنند - پس خیال بزرگی خود ایشاں را می گیرد و سینہ شاں از غضب و غیرت پر می گردد
الناس علیهم من زین لهم حالهم و حمدهم و اعمالهم - یجدون
و بزرگتر نزد ایشاں کسے است کہ حالات بد ایشاں را نزد شاں نیک نماید و تعریف ایشاں
الامارة و الدولة فی حداثة السن و عنفوان الشباب - فیجرهم
و کارہائے ایشاں کند - فرمانروائی و دولت را در اوائل جوانی خود مے یابند - پس
اهواءهم و ندماءهم الی طرق التباب - لا یکون لهم معرفة
خواہشہائے نفسانی شاں و دوستان ہم پیالہ شاں ایشاں را بسوئے راہ ہلاکت می کشند - نمی باشد
بتدبیر الناس و ضبط امورهم - و لا یطلعون علی ضمائرهم
ایشاں را معرفت تدبیر مردم و نہ ایں عقل کہ چساں امور رعیت منضبط می باید کرد و بر خیالات
و مستورهم و لا یعطی لهم دهاء یحفظ به اقتصاد و توسط
پوشیدہ شاں اطلاع نمی دارند و آں عقل ایشاں را نمی دہند کہ بداں طریق اعتدال را رعایت کردہ باشند

و اعتدال - فیسرفون و تکون ذخائر الدنیا و خزائنها
پس اسراف می کنند و ذخیرہ ہائے دنیا و مال ہا بر ایشاں
علیهم وبال - و ان اصابهم غم فلا یکون لهم صبر و
وبال مے گردد - و اگر ایشاں را غمے رسد پس صبر و استقلال از
استقلال - و ربما یذهبون الی نهابر باقدامهم فیحل
دست مے دہند - و بسا اوقات دیدہ و دانستہ در ہلاکتہائے افتند پس
علیهم غضب الله و یاتی زوال - لا یرضون عن تحریر اتقن
غضب الہی بر ایشاں نازل مے شود و زوال مے آید - از دانشمندے راضی نمے
امور السلطنة - و یتخذون الرعاع اخدانا کالنسوة -
شوند کہ امور سلطنت را بہ ضبط آوردہ است و ہمچو زنان مردم کمینہ را دوست می گیرند
فیکون آخر امرهم الانتحار - او الجنون او الفضیحة و
پس آخر امر ایشاں خود کشی می باشد یا جنون یا رسوائی و
التبار - لا یعطون فراسة صحیحة - و لا کالعقلاء قریحة
تباہی - ایشاں را فراست صحیحہ نمے دہند و نہ طبیعتے ہمچو دانشمنداں
و تعلم ان من شرائط الوالی ذی المعالی - ان یعطی له
و مے دانی کہ از شرائط فرماں روا ایں است کہ دماغ او بلند باشد
من دماغ عالی - و عقل یبلغ الی الاعماق و الحوالی - و
و او عقلے دارد کہ تا عمیق در عمیق و گردا گرد برسد - و
نور یحیط الاسافل و الاعالی - و ان یعرف ضمیر المتکلم
نورے دارد کہ احاطہ اسفل و اعلی کند - و اینکہ نیت پوشیدہ کلام کنندہ را
و یفرق بین المتکلف و المتالم - و یکون علی بصیرة
بشناسد و در متکلف و دردمنداں حقیقی فرق تواند کرد و او چناں بصیرت دادہ باشند کہ گویا او را از
کانه نُجی بذات الصدور - او تکهّن بما کان من
راز دل آگہی دادہ شد یا بکہانت دانست آنچہ راز پوشیدہ بود

الستر المستور - و من شرائط الامارة ان یُفرّق الامیر بین

و از شرطہائے فرماں روائی ایں است کہ فرق کند امیر

الورم و الوثارة - و ان یفہم دقائق الامور السیاسیة -

در آماس و فربہ شدن بکثرت پیہ و باریکیہائے امور رعیت پروری بفہمد

و یفوق لایہ آراء جمیع ارکان الوزارة - وان یعظم رعبہ و تنفذ

و بر رائے ہمہ وزیراں رائے او غالب باشد و رعب او عظیم باشد و بیک

احکامہ بالاشارة - و ان یقدر علی ضبط الامور و

اشارہ احکام او نافذ شوند - و اینکہ قادر بود بر ضبط امور و باعتماد تمام

الاخذ فیہا بالثقة - و ان یؤدیہا بالتروّی و المضاء فیہا

کارہائے سلطنت تواند کرد - و اینکہ امور سیاسیہ را چناں ادا کند

علی وجہ البصیرة الصادقة - و ان تکون لہ انوار

کہ اندروں آں بخزد و در آنہا بوجہ بصیرت فرو رود و اینکہ ہمچو خضر نور ہائے دانش دل او

دہایة القلب کالخضر عند اعتیاص المسیر - و عند التقحم فی

در راہ ہائے پیچیدہ و در وقت داخل شدن در راہ ہائے خطرناک از اقسام

السبل المخوفة من دقائق التدابیر - ولکن کیف یدرکون ہذا المقام -

تدبیر ہائے باریک یاور او باشند مگر ایں مردم چگونہ ایں مقام را بیابند -

و لا یخافون ربہم العلام - و لا یتکلمون بوجہ طلیق -

و ایشاں از خدائے دانندہ غیب نمی ترسند - و بہ روئے کشادہ گفتگو نمی کنند

و لا ینطقون الّا بعبس و لسان ذلیق - فلذالک یلتبس

کلام نمے کنند مگر چین بر جبیں و بہ زبان تیز - پس از بہر ہمیں راز

علیہم سرّ الناس - و لا یطیقون ان یزنوا الناس

مردم برایشاں پوشیدہ می ماند و نمی توانند کہ ہمچو وزن ترازو مردم را

وزن القسطاس - فیتوغرون غضبا علی من یستحق

وزن کنند - پس پر می شود سینہ شاں از غضب بر کسے کہ

الرحم و يرحمون من هو كالخناس - يُودِعُوْن المستحقين
مورد رحم است - و رحم مے کنند بر کسے کہ ہمچو شیطان است - می سپارند اہل استحقاق
لهبا - و يُعْطون البطّالين ذهبا - يحارب الله قلوبهم
را گرمی آتش - و بیکاران و بدروشان را زر می دہند - جنگ می کنند با خداتعالے
و يسرّ الشياطين ذنوبهم - و الذين يُتخيّرون لتاديبهم وتهذيبهم
دلہائے شاں وخوش می کنند شیطان ہا را گناہ ہائے شاں - و آنانکہ در حالت کودکی شاں
فی عهد الصبا - فهم يُرغّبونهم فی الخمر و الزمر و علی مُنادَمَة
برائے تادیب وتہذیب ایشاں منتخب می شوند - پس ایشاں برائے شراب و مزامیر ایشاں را
علی الرُبیٰ - و يستقرون حِيلاً لذالك فی اوقات المطر و عند
رغبت می دہند کہ تا بر بلندی کوہ و پشتہ ہا باہم شراب بنوشند - و برائے ایں کار در وقت بارش و
هزيز نسيم الصبا - فيتوخون من الشراب فی بعض الاوقات
وزیدن نسیم صبا حیلہ ہائے جویند - پس اندک از شراب در بعض اوقات می
ثم يزيدون و يداومون و ينشأون فی مثل هذه العادات -
نوشند - باز زیادہ می شوند و براں ہمیشگی می کنند و در ہمیں عادات نشو و نما می یابند -
و يقولون هل من مزيد عند المنادمات - و يحفدون الی
و در مجلسہائے شراب می گویند کہ اگر زیادہ است آں ہم بیارید - و سوئے کامل
استيفاء اللذات - و كذالك يسوّدون كتاب اعمالهم قبل ان
کردن لذات مے شتابند - و ہم چنیں نامہ اعمال خود را سیاہ مے کنند قبل
يخضرّ ازارهم - و يبقل عذارهم - و يتعودونه يوما فيوماً -
اینکہ سیاہ شود پاجامہ ایشاں یعنے موئے زہار بر آیند - و سبز گردد بروت ایشاں - و ہر روز عادت
و لا يبالون لعنا و لا لوما - و يزعمون ان الخمر يُقوّيے
خمر مے کنند واز لعن کسے پروا ندارند - و گمان مے کنند کہ شراب بدنہائے
ابدانهم و يوقظ ثعبانهم - و يُغْرى علی البغايا شيطانهم -
ایشاں را تقویت می بخشد و مار ایشاں را بیدار می کند و شیطان ایشاں را بر زنان فاسقہ می انگیزد

و یظنون ان الخمر تحط عنهم ثقل الهموم - و تضع عنهم
و گمان ے کنند کہ شراب از ایشاں بار غمہا دور می کند - و بارگران غمہا را
عباء الغموم - و یقولون انها تفرّح البال و تزیل اللغوب
ازسرشاں فروے آرد - و ے گویند کہ شراب دل را قوت ے دہد و ماندگی و نیستی
و الاضمحلال - و اذا شربوا فیهذون طول النهار - و
را دور ے کند - و چوں نوشیدند پس ہمہ روز بیہودہ گوئی میکنند - و
یصرّون علی من لم یُذق من الاحباب و الانصار - و
ہر کہ گاہے نہ نوشیدہ است از دوستاں و مددگاراں برو اصرار می کنند کہ او ہم بنوشد
یُقدّمون الیهم کاسا بایدیهم و یسقون بالاصرار - فیشربون
و پیالۂ شراب بدست خود پیش می آرند و بہ اصرار ے نوشانند - پس بینوشند
ما اُحضر کراهةً او بالانقیاد - ثم یتعوّدونها فتدور الکاس
ہرچہ حاضر کردہ باشد بکراہت یا باطاعت - باز عادت می کنند و او را و
کل لیل حتی یسقطوا کالجراد - و یجعلون النهار للزینة
ہر شب دور شراب می شود تا بوقتے کہ ہمچو ملخ می افتند - و روز را برائے زینت و لباس خاص
و اللباس - و اللیلَ للکاس - و قد تجتمع الیهم فی
ے کنند - و شب را برائے خوردن شراب و گاہے در بعض شب
بعض لیالیهم بغایا السوق - و یُکرمن و یُعظمن و تُقدّم
زنان بازاری ے آیند - پس با عزت نشانیدہ می شوند و تواضع
الیهن کئوسُ من الغبوق - فلا یزالون یتعاطون الاقداح -
می کنند ایشاں را بشراب شب انگاہی - پس ہمیشہ جام شراب می نوشند
و لا یفارقون الراح - و یُظهرون بالقهقهة المراح - و
و جدا نمی شوند شراب را و بقہقہہ خوشی خود ظاہر ے کنند - و
یتذاکرون فی مدح الملاهی و انواع اللذات - فقد یجری
باہم ذکر ے کنند در مدح اسباب لہو و انواع لذات - پس گاہے

الکلام فی الطف نوع الخمر و قد یدور القول فی مدح

کلام در لطیف تر قسم شراب جاری می شود و گاہے سخن در وصف زنان

المغنیات - و یقول احد انی آلیتُ ان لا اتزوج اِلّا

سرود گویان باہم می کنند - و یکے از ایشاں مے گوید کہ من سوگند خوردہ ام کہ ہمیں

ھذہ البغیّ - و یقول الآخر ان فزتَ فقد وجدتَ

زن فاحشہ را بنکاح در آرم - و دیگرے می گوید کہ اگر دریں کامیاب شدی پس ستارہ

الکوکب الدرّیّ - و یتزوجون البغایا فیسری سِیَرُھنّ

درخشاں را بدست آوردی - و در نکاح خود مے آرند زنان بازاری را پس سیرت

فی وُلدھن و یصدر منہم الرذائل طبعا لا من الارادۃ

آں زناں در بچہ ہائے شاں سرایت می کند و طبعاً کمینگی ہا از ایشاں صادر میشوند نہ ارادتاً -

و لا یوجد فیہم کامہاتہم خلق حسن و لا رائحۃ من

و ہمچو مادرہائے شاں در اوشاں اخلاق نیکو یافتہ نمی شود و نہ بوئے از

العفۃ و الزھادۃ - نعم یوجد کالبغایا نوعٌ من الجلادۃ

عفت و زہادت - ہاں ہمچو زنان بازاری قسمے از چالاکی در ایشاں یافتہ میشود

مع القرائح الوقّادۃ - و حبّ الزینۃ - و ھوی السیادۃ

با طبیعتہائے تیز و خواہش زینت -

و السیادۃ - فیتکبرون و یہلکون و قل ان یُختم لہم

و سرداری - پس تکبر مے کنند و ہلاک مے شوند و کمتر می افتد کہ خاتمہ

بالسعادۃ - و یبرز اکثرہم علی عادۃ الغمّازین والنمّامین

اوشاں بر سعادت گردد - و اکثر ایشاں بہ عادت غمازاں و نماماں ظاہر مے شوند

و کالجواری الزانیات معجبین - متوغرین مستشیطین - و

و ہمچو دختران زانیہ عادت خود بینی و خشم و اشتعال دارند - و

بالکبر رقّاصین - لا یوجد فی بطونہم الّا صدید البخل

از کبر مے جنبند - یافتہ نمی شود در دلہائے شاں مگر ریم بخل

و الغلّ و العناد - و لا یرضون الّا بالتفرقة و الفساد -

و کینه و عناد - و راضی نه می شوند مگر بتفرقه و فساد -

لا یصنعون بعباد الله الّا شرّاً - و لا یضمرون الّا

نمی کنند با بندگان خدا مگر شرارت - و در دل نمی دارند مگر بدی

ضرّا - یتباهون بفوز الدنیا الدنیة - مع دعاوے

را - فخر می کنند بمراد یابی دنیاے ناکاره - باوجود دعوی هاے

الرهبانیة - یعادون الصدق و بنیه - و یلحقون بمن

قطع تعلق از دنیا - دشمن میدارند صدق را و اهل آنرا - و می پیوندند بکسانی

یُناویه - ینبهّون علی خطاءهم - ثم لا یندمون علی بادرة

که دشمن می دارند صدق را - متنبه کرده می شوند به خطاے ایشان - باز پشیمان نے شوند بر شتابی

اِزراءهم - و من تصدّی لاستبراء زندهم - و استشفاف

نکوهیدن خود - و هر که براے بر آوردن آتش چقماق شان پیش آید و تامّل نگریستن

فرندهم - فلا یجدهم الّا سقطا خالیا من خیر الدنیا

خواهد در جوهر شمشیر شان - پس ایشان را از خیر دنیا و آخرت خالی خواهد یافت

و الاخرة - و من اوضع الناس و من اسارے

و از حقیر تر مردم و از قیدیان شیطان

الخناس و من الفئة المفسدة - و کیف کان علی رشد من خرج من رحم الزانیة -

و از گروه فساد کنندگان باشد - و چگونه کسے رشید باشد که ولد الزنا است -

فلا شك ان البغایا قد خرّبن بلدانتا - و اضللن

پس هیچ شک نیست که زنان فاحشه ملک ما را خراب کرده اند و جوانان ما را

شبّاننا - و بهن و بِاولادهن حق قول نبینا المصطفٰی - کما

گمراه کرده - و به این زنان و به اولاد شان منطوق حدیث نبوی بظهور آمده

تعلم و تریٰ - و صدق ما قال سیّدنا و نبیّنا فی علامات آخر

چنانکه می بینی و می دانی و راست شد آنچه گفت سیدنا و پیغمبر ما در علامات آخری زمانه

الزمان - فان نطفة البغايا قد خامر اکثر ولد و تملأ منه اکثر

چراکہ نطفہ زنان بازاری باکثر بچگان مخلوط

البلدان - و ما نقصن بل یزددن کمّاً و کیفاً و خبثاً و ضرا

شده - و ایں زنان بازاری کم نشده اند بلکہ از روئے کیفت و کم و خبث و ضرر

و کل یوم هلمّ جرّا - و هذا ما قدّر الله لهذا الزمان

در زیادت اند - و هرروز حال شان سوئے کثرت و شدت منجر است - و ایں آں امرا

و اماح - و طوبیٰ لمن اعرض عنهن و راح - و ویل

کہ خدا تعالےٰ برائے ایں زمانہ مقدر کرده است و خوش قسمت کسے کہ ازیں زناں اعراض کرد و رفت

للذین تمایلوا علی رغائب الشهوة - و مالوا الی هذه الفئة

پس واویلا براں کساں کہ بر مرغوبات شہوت خود را افگنده و سوئے ایں فرقہ

الفاسقة - بدون نظر الی العاقبة - یموتون لاستیفاء

فاسقہ میل کرده و سوئے انجام کار نظر نہ کرده - برائے حظ کامل لذت

اللذة - و یتلون تلو البغایا کسکاری الحانة - و ینهضون

ے میرند - و پس زنان فاسقہ ہمچو مستاں شراب خانہ می روند - و پس ایشاں

علی اثرهن کجدایا الظبیة و اجریة الکلبة - و یدورون

برے خیزند ہمچو بچگاں آہو مادہ پس آہو مادہ و ہمچو بچگان سگ مادہ پس سگ مادہ - و

بهن کما یدُرْنَ فی اهواء النفس الامارة - وقد سمّاهن

بنحویکہ ایں زنان گردش میکنند در خواہشہائے نفس امارہ - و جناب رسول اللہ

رسولنا صلی الله علیه و سلم ظَبْیة الدجال - و قال قد

صلی اللہ علیہ و سلم نام ایں زناں ظبیۃ الدجال نہادہ است - و فرمودہ است

قدّر خروجهنّ قدامة هذا المحتال - لینذرن بظهوره

کہ خدا تعالےٰ مقدر فرمودہ است کہ ایں زنان فاسقہ ہمچو آہو مادہ خود را آرایندہ پیش

کدلالة کثرة الفار علی الطاعون الاکّال - و السرّ فیه

از دجال ظہور خواہند کرد و ہمچو کثرت موشاں کہ بر طاعون دلالت مے کند - و راز دریں

ان البغایا حزب نجس فی الحقیقة - و یُظهرن علے
این است کہ زنان فاحشہ درحقیقت پلید اند - و بر مردم پاکی و
الناس طهارتهن و نظافتهن بانواع الزینة و الالبسة
نظافت خود را بزینت و لباس و سرخی رخسار و نازکی
و التهاب الخد و النعومة - و هذه دجل منهن
سے نمایند - و ایں دجل ایشاں است ہمچو دجال
کالدجال و شابهنه باتم المشابهة - فجُعلن کارهاص
و ایں زنان بدجال مشابہت تام دارند پس دجال را بطور
له علامة لهذه المماثلة - ثم ان الدجال لیست
پیش خیمہ قرار دادہ شدند بوجہ ایں مماثلت کہ درمیان است - باز
افعاله کالرجال - بل یستر وجهه الکاذب کالنساء و
ایں ہم سِتر است کہ کارہائے دجال ہمچو مرداں نیست بلکہ دجال ہمچو زنان روئے
یُری نفسه کالصادقین لصید الجهال - و یُخفی مکائده
دروغ خود را مے پوشد و ہمچو صادقان برائے شکار جاہلاں خویشتن را می نماید و
کقحبة یُخفی شیبها بالادهان و الخضاب و انواع
فریب ہائے خود را ہمچو آں زن پوشیدہ می دارد کہ پیرانہ سالی خود را بمالش دہن
الاعمال - ففی هذه اشارة الی ان للدجال و البغایا
وخضاب وغیرہ اعمال می پوشد - و دریں مثال اشارت است کہ زنان فاحشہ
لسیرةً واحدة وهذه الفرقتان تتشابهان فی الحیل و الافعال - و تماثلان
و دجال را در حیلہ جوئی و کارسازی مشابہت ے دارند - و
فی الافتعال و جذب القلوب بلین المقال - و ترے
نیز بہ دروغ گوئی وبہتان تراشی وکشیدن دلہا بنرم گفتگو مشابہت شاں باہم واقع است و می بینی
بعض البغایا العجائز تظهر وجهها بالتدهینات و التسویلات
بعض پیرہ زنان فاحشہ را کہ می نمایند روئے خود را بہ روغن مالیدن و خود را آراستن

و التزیینات کالشبان - فیحسب الجاهل وجهها الدمیم

و زینت دادن ہمچو جواناں - پس نادانے روئے زشت او را ہمچو

کالبدر فی اللمعان - فکل ما تفعل البغی بالمکیدة -

ماہ تابان مے انگارد - پس آں ہمہ کارہا کہ زن فاحشہ بمکر و فریب

و تُری جلادته کالظبیة - کذالک یفعل الدجال و

و ہمچو آہو مادہ چالاکی و سبکی خود مے نماید - ہمچنیں دجال زینت تقویٰ

یُظهر زینة التقوی و العفة فی بطنه یغلی

و عفت ظاہر مے کند - و در شکم او شراب

الرحیقُ - و الوجهُ کانه الصدیقُ - و یحجب طوائف

جوش مے زند - و رو چناں مے نماید کہ گویا مردیست راستباز - و

الانام - بزینة تملق اللسان و اراءة التواضع فی

می پوشد و نابینا میکند طوائف انام را بچرب زبانی و نمودن تواضع در

الکلام - فقد وقع ھذہ و ھذا کالمرایا المتقابلة

کلام - پس زنان فاحشہ و دجال ہمچو آئینہ ہائے باہم مقابل اند

و فی ھذا اشارة اخریٰ من الحضرة النبویة - وھی ان سیّئةً اذا

و دریں اشارۂ دیگر نیز است از درگاہ نبوت کہ چوں یک بدی بکمال مے رسد

کثرت و کملت و طغت و تموّجت فھی تحدّث

و زیادہ مے شود و موج می زند پس آں

سیئة اخریٰ بالخاصیة - التی تحاکی الاولیٰ فی

بدی دیگر را کہ مشابہ اوست پیدا می کند آنکہ بدی اول را در رنگہائے کیفیت مشابہ

الوان الکیفیة - و قد جرّبنا غیر مرة ان نساء

مے باشد ۔ و ما بارہا آزمودیم کہ اگر در خانۂ زنان

دار اِن کُنَّ بغایا فیکون رجالها دیّوثین دجالین

آں خانہ فاسقہ باشند پس مردان آں خانہ دیوث و دجال می باشند

و هکذا وجد تلازمهما من الاولین الی الاخرین -

و ہمچنیں تلازم ایں ہر دو از اولین تا آخرین ہمیشہ موجود ماندہ -

ففکّر انکنت من العالمین -

پس اگر عقلمند ہستی دریں فکر کن -

ثم نرجع الی ذکر الملوک و الامراء - فنقول

باز ما سوے ذکر ملوک و امرا رجوع مے کنیم - پس میگوئیم

ما بقی علی امراء ھذا الزمان ختم و لا حاجة الی الازراء - و

کہ بر راز امرائے ایں زمان ہیچ مہرے نماندہ و ہیچ حاجت عیب گیری نیست -

انہم انقسموا فی زماننا ھذا الی اقسام - و تنافوا فی فسق

و ایشاں دریں زمانہ ما بسوئے چند قسم منقسم شدہ اند و در بدکاری و

و اجرام - فنجد بعضہم مشغوفین بنساءٍ و مدام -

ارتکاب مختلف افتادہ اند - پس بعض را تو فریفتہ زنان و شراب

و بعضہم بالوان طعام - و تشاھد بعضہم مفتونین

خواہی یافت و بعض را سوئے طعامہائے رنگارنگ - و بعض را فریفتہ

+ ھذا ما رئینا فی بعض ملوک الاسلام - و امراء

ایں آں امور اند کہ در بعض ملوک اسلام دیدہ ایم - و نیز

ھذہ الملة الذین صاروا کالانعام - قصروا ہممہم علی

در امیران ایں ملت کہ ہمچو چارپایاں شدہ اند - ہمت خود را بر

اللذات - و ترکوا حمی الخلافة کالفلوات - ما بقی

لذات بستہ اند و گذاشتند مرغزار بادشاہی را ہمچو بیابان - شغل ایشاں

شغلہم من دون الاصطباح - و لا ذریعة راحتہم

بجز شراب خوردن ہیچ نماندہ - و نہ ذریعہ آرام شاں

من غیر الراح - یشربون الکمیت الشموس اذا حجب

بجز شراب - مے نوشند شراب تند را چوں ابراز ظہور

حاشیہ

برنّات المثانی - و مطّلعین الی اغارید الغوانی و الاغانی

آواز تارہائے چنگ - و قصد کنندہ سوئے آوازہائے زنان خوبصورت

و مستھلکین علی صوت بِرُھرُھة من الادانی - و منھم

و سرودہا - و ہلاک شوندگاں بر آواز زن درخشندہ از صفائی جلد از کمینہ و کم نژاد زنان - و بعض

الشمس المواطر - و ترائی السحب و سُرّت بشیمھا الخواطر

باز دارد آفتاب را - و ظاہر شوند ابرہا و بدیدن آنہا دلہا مسرور

و قد فسدت بلادھم من انواع الفتن - و نزلت

شدند - و ملک شان از گوناگون فتنہا تباہ شدہ - و بر رعیت

علی الرعایا الوان المصائب و المحن - المسالک شاغرة

شان گوناگون مصیبتہا و محنتہا نازل شدند - راہہا ترسناک

و القبائل متشاجرة - ما کان لاحد ان یسافر فی بلادھم

اند و قبائل باہم اختلاف دارند - طاقت کسے نیست کہ در ملک شان تنہا

بالانفراد - فیُنھب او یُقتل و لا یُدرکہ احد للامداد

سفر کند - پس غارت کردہ میشود یا قتل کردہ می شود و ہیچکس

لا یرون ھؤلاء الی نظام حکام الدولة البرطانیة و

مدد او نتواند کرد - این مردم نمی بینند کہ چگونہ حکام دولت انگریزیہ

حسن صفاتھم و رزانة حصاتھم - و اسالیب سیاستھم

انتظام کردہ اند - و چگونہ بطور ثقہ منشی و آہستگی کارہا مے کنند

و اعاجیب فراستھم - عالجوا کل علیل و ما ترکوا من داء

و طریقہ ہائے رعیت پروری شان و کارہائے عجیب فراست ایشان - ہر بیمار را علاج کردند

دخیل - یدرکون کل مستغیث و مُغوِلٍ - و یسعون

و ہیچ مرض اندرونی را نگذاشتند - تدارک میکنند ہر مستغیث و گریہ کنندہ را و سوئے ہر کار

الی کل معضل - و یُسوّون کل اَوَدٍ بایدیھم - و

مشکل مے دوند - و برابر میکنند ہر کجی را بدست خود - و رحم

الذین یستعذبون السفر الذی هو قطعۃٌ من العذاب-
ایشانرا سفر خوش مے افتد آن سفر کہ درحقیقت پارہ از عذاب است-
لیصطبحوا بنساء المغرب و یغضّروا بهن نواظرہم و یستوفوا
تا بزنان یوروپ شراب خورند و بہ ایشاں چشمہائے خود تازہ کنند و خوشی

یرحمون کل مظلوم بایادیہم - یبدؤن بعائدۃ - ثم
مے کنند ہر مظلوم را بہ نعمت ہائے خود - اول خود بعطیہ آغاز کنند باز
ینتفعون بفائدۃ - یُنفقون فی امور السیاسۃ کثیرا
فائدہ آں مے بردارند - در امور آبادی رعیت بسیار مال خرچ
من المال - ثم ترجع الیہم اموالہم فی المآل - یملکون
مے کنند - باز آخرکار مالہائے شاں سوئے شاں بازی گردند پیشے
بغرس عودٍ بستانا - و باستمالۃ جنانٍ جنانا - انظروا
فائدہ بردارند - مالک میشوند بہ نشانیدن شاخے بستان را و بخوش کردن دلے
کیف اهراقوا المال عند دواهی الطاعون - مع اساءۃ
باغ را - بہ بینید کہ چگونہ بروقت حادثہ طاعون مال خرچ کردند باوجود بدظنی
الظن من الجہلاء و کثرۃ الظنون - فما کانوا ان یبالوا
جاہلاں و کثرت ظن ہا - پس چناں نبودند کہ پروائے
نفسا ابیّۃ - حتی یکمّلوا دایا و دویۃ - و کذالک احد
ہیچ سرکش کنند تا بوقتے کہ رائے و حاجت خودرا بتکمیل رسانیدند - وہمچنیں
طریق سلطان الروم باقاصیہ و ادانیہ - و ارجو ان
من طریق سلطان روم برعایا اعلی و ادنٰے می یابم - و امید دارم
لا یتخلّف ظنّی فیہ - و لا شکّ ان اذکار خیرہ فی
کہ سلطان موافق ظن من باشد و مخالف آن نباشد - و شک نیست کہ ذکر
العرب سائرۃ - و محامدہ علی الالسن دائرۃ - فندعو لہ
خیر او درعرب مشہور و متعارف است و تعریف ہائے او برزبان جاری است - پس

مرح الشباب - فتارةً يُغرّبون و اخرى يُشرّقون كالغراب
جوانی را بکمال رسانند - پس گاہے سوئے یورپ مے روند وگاہے سوئے ہندوستان چو

و ينسون ممالكهم لفرط اللهج بالشهوات - و اذا دعتهم
غراب - و از زیادت حرص در شہوات ملک ہائے خود را فراموش میکنند - و چوں وزرا

و نظن فيه ظنّ الخير - فانّ بلاده محفوظة من
برائے او دعا می کنیم و ظن نیک داریم چراکہ ملک او ازگزند

الضير - و هو على خير كما نسمع من الروايات - و
محفوظ است - و او بر خیر است مطابق آں روایات کہ رسیدہ اند و

ما لا نفهمه من اموره فنأوّل و انما الاعمال
آنچہ حقیقت بعض امور او نہ می فہمیم پس تاویل آں می کنیم و

بالنيات - و عليها مدار الجزاء و المكافات - و نرى
اعمال وابستہ نیتہا ہستند - و براں مدار پاداش و سزاست - و مے بینیم

انه تجرى على يده حسنات كثيرة و هو خادم الحرمين
کہ بر دست او بسیار نیکی ہا جاری می شوند و او خادم حرمین است

و نوّر الله عيناه ببركة هذه العينين - و للدين
و خدا ہردو چشم او روشن کرد ببرکت ایں دو چشم - و برائے دین

و حماته وظائف مستكثرة فى حضرة دولته - فهذا
و حامیان دین در دولت عالیہ او وظیفہ ہا بے شمار اند - و ہمیں

هو السبب لاقباله و عظمته و عزته - بيد انا
سبب اقبال و عزت اوست - مگر ما دیدیم

رئينا و شاهدنا ان بعض اركان دولته قوم خائنون
و مشاہدہ کردیم کہ بعض ارکان دولت او خیانت پیشہ

و ما بقى الارتياب - و كلما جرى عليه من المصائب
اند و ہیچ شک باقی نماند و ہر مصیبت کہ بر سلطان آمد پس از قوی تر

بقیه الکلام تشبیه

وزداء ہم لفصل بعض المهمات - فیتعللون ببعضے
ایشاں ایشاں را برائے فیصلہ بعض مہمات بخوانند پس از وکلا پرداوائی بلیت و
ولعل لعدم المبالات - و یعیشون کالسکاریٰ لا طِلع
لعل دفع ے کنند - و ہمچو مستاں زندگی می کنند از نیک

فاقوی اسبابها هذه الاحزاب - فالحاصل انا لا نرمی
اسباب آں ہمیں مردم خائن اند پس حاصل کلام ایں است
السلطان بلائمةٍ - ولا نذکره الا بمدح و محمدة -
کہ ما سلطان را نشانہ ملامت ہا نمی کنیم و اورا بجز حمد و ثنا یاد نہ می کنیم
و ندعو ان یهب الله له ازید من هذا علم دقائق
و دعاے کنیم کہ ازیں ہم زیادہ خدا تعالےٰ علم باریکی ہاے سلطنت اورا
السلطنة - و یقطع مادة التغافل من ارکانه وینفخ فیهم
عطا فرماید - و مادہ تغافل از ارکان او برد و روح ہشیاری
روح التیقظ و الجلادة - و یهب له عزما و همتاً
و چستی در ایشاں بدمد - و سلطان المعظم را آں عزم و ہمت
کما یلیق لهذه المرتبة - التی هی ظل الحضرة - و قد
بہ بخشد کہ لائق ایں مرتبہ است کہ ظل حضرت خداوند است و عادت
جرت عادة الله بان غضبه یحل علی الغافلین کما
خداوندی چنیں رفتہ است کہ غضب او ہمچناں بر غافلاں فرود آید کہ
یحل علی المجرمین - و یُسقون من کاس واحدة من
بر مجرماں فرود آید - و از یک جام ہر دو راے نوشانند
رب العالمین - و لا نرید ان نتکلم اکثر من هذا فی هذا السلطان -
و ما نمے خواہیم کہ ازیں زیادہ تر دربارہ ایں سلطان بگوئیم -
وقد بلغنا اخبار فی بعض عمائد دولته فنخفیها تحت ذیل الکتمان - منه
و دربارہ بعض ارکان سلطان بما خبر ہا رسیدہ اند پس آنہا را بدامن پوشیدگی پوشیدہ می داریم - منہ

لهم عمّا شان و زان - و لا یبالوُن امور الحلّ و العقد
و بد ملک ہیچ خبر ندارند - و ہیچ پروائے امور حل و عقد نمی دارند

و لا یفارقون النسوان - و لا یخرجون من مغارة و
و از زناں جدا نمی شوند - و از غار بیروں نمے آیند اگرچہ

ان اغتالہم عدوٌ علی غوارة - و ما اہلکم الاّ البغایا
دشمن اوشانرا غافل یافتہ بکشد - و ہلاک نکرد ایشانرا مگر

و الغبوق مع التغذی بقلایا الجدایا - لا یتوجہون الی
زنان فاحشہ و شراب شب و لازمہ آں کہ کباب بزغالہ است - سوئے رعیت

الرعایا و فصل القضایا - و قد کثرت البغایا لشقوة
و فیصل کردن مقدمات متوجہ نمی شوند - و برائے بدبختی مردم زنان

الناس فی ہذا الزمان - و دُفِعَ رسم الحجاب فصرن
فاحشہ دریں زمانہ بسیار شدہ اند - و رسم پردہ نماند پس برائے

وبالا للشبان فامطن من الوجوہ لِثامہن - و من
جواناں وبال شدند پس از روہا برقع برداشتند و از

الافواہ لجامہن - و تری الناس ینادمونہن علی
دہن ہا لگام را و مے بینی کہ مردم بہمراہ ایشاں در

الشراب فی الاسواق - و یتعاطون کالعشاق - و ربما
بازارہا شراب مے خورند - و ہمچو عاشقاں بایکدگر تواضع پیالہ می کنند

تسقط بغی من کثرة الخمر فی وسط السوق و ممر
و بسا اوقات زن فاحشہ از کثرت شرابخوری در وسط بازار و گذرمردم

الزمر - فیحملہا من عشق علیہا کالحمر - و یمشی حاملا
بیہوش مے شود - پس عاشق آں زن اورا ہمچو خراں بردارد پس - اورا برداشتہ

فی السوق کالخادمین - و الناس ینظرون الیہ ضاحکین
ہمچو نوکراں در بازار می رود - و مردم سوئے او می نگرند و می خندند

و لاعنين - وهو لايبالی لوم اللائمين - فيمرّ بكل سكة -
و لعنت می فرستند - و ایں پروائے ملامت کسے نمی کند و بہر کوچہ بصورت
بهيئة معجبة و كيفية مخزية - العجوز فی البطن - و الشابة
عجیبہ و کیفیت رسوا کنندہ می رود - شراب در شکم و زن جوان بر پشت
على المتن - و يبذل فی مداوات بغیّ جهد اسيّ و تشغفه
و خرج می کند در علاج زن فاحشہ کوشش طبیب و آں زن
حبّا فيكون اسرها - و تجذب اليها قواه باسرها - و يستعذب
بدل او فرو می رود و او از روئے محبت اسیر او می گردد و کشیدہ
تعذيبها لالتهاب عذارها - و يصدّق زورها مخافة ازورارها -
می شوند سوئے آں زن قوتہائے او بتمام وکمال - وشیریں می پندارد عذاب گردن آنرا بوجہ
يقرب بها وشك الردیٰ - و لا ينتهج سبل الهدیٰ - و يتلاشی
سرخی و افروختگی رخسار آں فاحشہ و باور می کند دروغ آنرا ازیں خوف کہ مبادا جدائی اختیار کند از و
الصحة - و يختل البنية - و يترك عقيلته لها - و ان التهبت
قریب بہلاکت می رسد و نمی گیرد راہ ہائے ہدایت را وصحت درہم برہم می شود و در بنیہ اختلال پدید
احشاءها بالطویٰ - و من علامات القيامة كثرة العاهرات و
می آید و برائے آں فاحشہ زن گرامی اصل خود را میگذارد و اگرچہ رودہ آں از گرسنگی افروختہ شود -
قلة الصالحات - و اعلان الفسق و الفجور و عدم المبالات -
و از علامات قیامت کثرت زنان بدکار و کمی زنان نیکوکار است و فسق و فجور را آشکار کردن و ہیچ
فلا شك ان هذا الزمان زمان هذه السيئات - و لا
پروانہ داشتن - پس ہیچ شک نیست کہ ایں زمانہ زمانہ ایں آفتہا است - و ہیچ
يتعظ احد بما ناب الناس من الوباء و القحط و غيرها
کس پند نمی گیرد بدانچہ فرود آمد مردم را از وبا و قحط و دیگر آفات - و
من الآفات - و لا يتذكرون ما دهمهم من انواع المصائب
ہیچ کس یاد نہ می گیرد آنچہ فرو گرفت ایشاں را از اقسام مصیبتہا -

و الوان النوائب - و تجلت لهم العبر فلا یعتبرون فهذا
و رنگارنگ حادثه‌ها - و ظاهر شدند برائے شان نشانهائے ترساننده پس
من العجائب - یحاربون الله و لا یجنحون للسلم،
مترسیدند پس ایں عادت شان از عجائبات است - با خدا جنگ می کنند و سوئے آشتی نمی
و لا یتخذون سبل الصلاح و التؤدة و الحلم - و السر
خمند - و طریقهائے صلاحیت و آهستگی و حلم را اختیار نمی کنند و راز
فی صدور هذه المعاصی و الخطیات - ان الناس قد
در صادر شدن ایں معصیت‌ها و خطاها ایں است که مردم از خدائے
غفلوا عن الله جلیل الصفات - و نسوا یوم المکافات -
بزرگ صفات خود غافل شده اند - و روز مکافات را فراموش کردند
و کفرت القلوب بوجود ربّ الکائنات - ثم اختلفت الذنوب
و دل شان از وجود باری تعالے منکر شدند - باز گناهاں از وجه اختلاف
باختلاف الدواعی و الاسباب - و حدث کل ذنب بمناسبة
اسباب مختلف شدند - و پیدا شد هر گناه بمناسبت حرکت دهنده
المحرک و الجذّاب - فمن أُصلیَ ببلیة مجاعة - اضطر الی
و کشنده - پس هرکه ببلاء گرسنگی گرفتار شد او سوئے کیسه بری
طرّ و سرقة - و من ثقل حاذه بعیالٍ و دَینٍ اضطر الی
و دزدی مضطر گردید و هرکه پشت او بوجه عیال و قرض گراں گردید او
تخلف وعد و احتیال و مَیْن - و من اصبا قلبه حُسن
سوئے وعده خلافی و حیله گری و دروغ مضطر شد - و هرکه دل او خوبصورتی
جاریة من الغید اضطر الی خائنة الاعین و تنجیس العین بالتعوید و نقض
دخترے از زنان نرم اندام برد او سوئے خیانت چشم‌ها و پلید کردن چشم بعادت کنائدن و شکستن توبه و
التوبة و العهد و المواعید - فکذالك فرّط فی
عهدها و وعده‌ها مضطر شد - پس هم چنیں کوتاهی کرد در امر الهی

جنب الله کل احد من الفاسقین والفاسقات - بتحریک من التحریکات - ثم انّ للصحبة و المقانات
ہریکے از مرداں بدکار وزناں بدکار بہ تحریکے از تحریکات - باز صحبت و آمیزش را
تاثیرات - و فی مجالس السوء سموم و آفات - و من استحکم
تاثیر ہاست - و در مجلس ہائے بدی زہرہا و آفت ہاست - و ہر کہ شر او
شرّہ من المخالطات - فلا یُرجیٰ برءہ الی وقت الوفات -
از مخالطت مستحکم گردد پس تا بمردن امید بہتری او نیست -
و من ضعف و ھرم فی الشر فشرّہ قویّ - وشیبہ عصیّ - ولا یُصلح
و ہر کہ کمزور و کلان سال در بدیہا شد پس بدی او قوی است - و پیرانہ سالی او سخت نافرمان است و ہیچ
قلبہ اسیّ و لا فلسفی - و یموت علی الخبث - و لا ینزع
طبیب و حکیم اصلاح دل او نتواند کرد و بر خبث خواہد مرد و از گمراہی
عن الغیّ - ولا یطوی منشرہ الی الطیّ - فانہ وافاہ الشیب
باز نخواہد آمد - و نامہ اعمال بد او پیچیدہ نمی شود چراکہ بدو پیری نگونسار
المعکس فما کان لہ نذیرا - و ولّی العیش النضیر فما خاف
کنندہ آمد پس اورا نترسانید و عیش تازہ رو تافت پس از اندک
تافھا نذیرًا - بل زاد میلانًا الی اموال الدنیا و عقارھا -
وحقیر کہ باقیماندہ است - بلکہ رغبت او در مال دنیا و زمین آں و جائداد آں و
و ضیاعھا و نضارھا - و حدائقھا و ثمارھا - و سکنھا و
و زر آں و باغ آں و بر آں و چیز ہائے آرام دہندہ آں و آرام
سکینتھا - و زھرھا و زینتھا - والموت وقف علی رأسہ - وقرب وقت نعاسہ
آں - و گلہائے آں و آرایش آں زیادہ شدہ و موت برسرا و استادہ و نزدیک شدہ وقت خواب او یعنی وقت مردن
و معذالک یودّ ان یکون لہ کل ما فی الارض من
با وصف آں دوست میدارد کہ ہرچہ در زمین است ہمہ اورا حاصل
الخزائن والدفائن والعلوم والفنون - والبلاد والحصون - و البحار و
شود چہ از قسم خزائن وچہ از قسم دفائن وہر قسم علم و فن و چہ از قسم شہرہا وچہ از قسم قلعہ ہا وچہ

العیون - و الافراس و الدواب و المحامد و الالقاب - و
از قسم دریاها وچه از قسم چشمه‌ها وچه از قسم اسپ‌ها وچه از قسم چارپایه‌ها وچه از قسم محامد و
تدابیر الدنیا و علم بواطنها - و حکم الصنایع و اسرارها
القاب وچه از قسم تدبیرهائے دنیا وعلم باریکیهائے تدابیر - وچه از قسم صنعت‌ها و اسرار آن و
و مواطنها - و فتوح الغیب - و علاج الشیب - و نسخة الکیمیاء
محل آن و هرچه از قسم فتوح غیب - و هرچه از قسم علاج پیرانه سالی وچه از قسم نسخهٔ کیمیا
و العزائم المهلکة للاعداء - و الادویة المطوّلة للحیات - و
وچه از قسم عزائم که هلاک کننده دشمن باشند - وچه از قسم آن دواها که عمر را بیفزایند - وچه از
اعمال الحب و التسخیرات - ثم انّ بعض العقائد مُولّدة
قسم عملهائے حب و تسخیر جن وغیره - باز بعض عقائد پیدا کننده بدی مے
للسیئات - و موکدة لخبث العادات - کما ان مُشرکی
باشند - و خبث عادت را مستحکم مے کنند - چنانکه مشرکان جماع
الهند جوّزوا النیلث علی سبیل الحرام - عند عدم الولد
حرام کاری را روا داشته اند در وقتے که بچه نر نزاید
الذکر و الطمع فی هذا المرام - فیُرغّبون نساءهم فی
و امید بود که بطریق حرام کاریٔ زن بچه تواند شد - پس زنان خود را رغبت
اتخاذ الاخدان - لعلّ ولداً یحصل به و لو بنیوكٍ
حرام کاری می دهند - تاکه بچه حاصل شود و اگرچه بعد از بدکاری‌های
کثیرة الی برهة من الزمان - و یسمّون هذا العمل
کثیر و زمانه دراز پیدا گردد - و ایشان این عمل حرام کاری را
نیوکاً* - و کان بالحریّ ان یسمّی
نیوک نام نهند - و لائق بود و لائق این است
بوکاً - و قد اکّد فی هذا الزمان لهذا العمل القبیح
که این عمل را بوک نام نهاده شود که بمعنی برجستن خر بر ماده است و دراین زمانه برآیین عمل بد هندوان

* اعلم انّ لفظ النیوك قد اُخذ من النیلث اشارةً الی کثرة الجماع فان النیوك جمع النیلث
بدانکه لفظ نیوگ از لفظ نیک اخذ کرده شده است واین اشاره است سوی کثرة جماع چراکه نیوک جمع نیک است و جمع بر کثرت دلالت

وحثّوا علیه و رغّبوا فیه بالتصریح - و بما ادخلوا هذه

را بسیار تاکید کرده اند و مردم را بران انگیختند و علانیه درآں ترغیب داده - و چوں ایشاں ایں

الاباطیل فی الاعتقاد - اضطروا الی ان یُروّجوها و یرقبوا مواقعها رقبة اهلة الاعیاد -

امور باطلہ را داخل اعتقاد خود کرده اند - ناگزیر مضطر شدند که آں را رواج دہند و انتظار کنند موقع آں عمل را ہمچو ہلال عید

و کذالک شاع فی بعض المسلمین بعض العقائد الفاسدة -

می کنند - و ہم چنیں در بعض فرقہ ہاے مسلماناں بعض عقائد فاسده شایع شده اند -

و رُوّجت کرواج الامتعة الکاسدة - فمنها انهم یقولون

و ہمچو رواج یافتن چیزہاے گمنام دریں زمانہ رواج یافتہ اند - پس ازانہا یکے ایں

ان المهدی یخرج علی الناس من المغارة - و یاخذ

است که ایشاں می گویند که مہدی از غارے بر مردم ظاہر خواہد شد و منکران

المنکرین علی الغرارة - و المسیح ینزل من السماء - و

خود را در حالت غفلت شاں خواند گرفت - و مسیح از آسمان بیاید - و

معه ملائکة حضرة الکبریاء - ثم یُحیی الشیخان و الاٰخرون

باوے فرشتگان خدا تعالے خواہند بود - باز حضرت ابوبکر و حضرت عمر رضی اللہ

من الاعداء - فیقتلهما المسیح و المهدی باشدّ الایذاء -

عنہما و دیگر دشمنان اہل بیت را (بزعم روافض) زنده خواہند کرد پس مسیح و مہدی ایشاں را

و یومئذ یُعطی لکل من کان من الفرق الامامیّة الجناحان کجناحی الصقر بما اکلوا لحم صحابة النبیّ

بسخت تر عذاب قتل خواہند کرد - و در آں روز ہر یکے را از شیعان علی دو بازو ہمچو بازوہاے عقاب

بالغیبة - فیطیرون الی السماء لاستقبال المسیح کالملائکة

عطا خواہند کرد بپاداش ایں نیکی که گوشت صحابه رضی اللہ عنہم بغیبت میخوردند - پس ایناں براے استقبال مسیح ہمچو ملائکہ پرواز خواہند کرد -

ثم یبتکون اعناق کل من کان من اهل السنة - بما کانوا یُکرمون

باز ہر یک را که اہل سنت و الجماعت باشد گردن خواہند زد ازیں جرم که

صحابة خیر البریة - و بما کانوا یعادون الشیعة

چرا صحابه رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را بزرگ می دانستند و ہم ازیں جرم که چرا

و لا یدخلون فی ہذہ الفرقۃ المعصومۃ المطہرۃ - و یومئذ
بشیعاں عداوت می داشتند و دریں فرقہ پاک داخل نشدند - و دراں روز از
لا یسلم من ایدیھم و لا یبقی حیا علی ظہر الارض الّا مَنْ
دست اوشاں نہ سلامت خواہد ماند و نہ بر زمین زندہ باقی ماند مگر کسے کہ علی
فضّل علی جمیع الناس علیّاً و حسبہ وصیا - و لامراض
را از ہمہ بزرگتر دانستہ باشد و او را وصی اعتقاد کردہ - و برائے مرضہائے
الناس اسیا - و آمن بخلافتہ الحقۃ من غیر فاصلۃ - و
مردم طبیب انگاشتہ و بر خلافت حقہ او کہ بغیر فاصلہ است ایمان آوردہ
لعن الصحابۃ کلھم الّا قلیلاً الذین کانوا زھاء خمسۃٍ و
باشد و نیز ہمہ صحابہ را لعنت کردہ باشد بجز قلیل کہ بقدر پنج مردم اند - و
کذالک انتصب اھل الحدیث لازراء الحنفیۃ و الشّافعیۃ
ہم چنیں اہل حدیث برائے ایں کار برپا شدہ اند کہ مردمان حنفی و شافعی و مالکی
و المالکیۃ و الحنبلیۃ - و جھّل بعضھم بعضا و قاموا
و حنبلی را عیب گیری کنند - و بعض بعض را جاہل و خطاکار قرار
للتخطیۃ - و قال النصاری انا نحن علی الحق الصریح - و
دادند - و نصاری گفتند کہ ما بر حق واضح ہستیم - و ہیچ
لا تنجو نفس الّا بدم المسیح - و سینزل المسیح مع
جانے بجز خون مسیح نجات نخواہد یافت - و عنقریب مسیح بہ ہمراہ
الملائکۃ المقربین - فھناک یاخذ المسیح کل من کفر
فرشتگان مقرب فرو خواہد آمد - پس در آں وقت منکران خدائی خود را ہمچو
بالوھیتہ و یذبحہ کالقصّابین - و یومئذ لا یخلص احد
قصاباں خواہد کشت - و در آں روز ہیچ کس از دست او نتواند
الّا من آمن بالکفارۃ - و من آمن فنجا ولو کان عبد اللنفس الامّارۃ -
رست بجز کسے کہ بر کفارہ ایمان آوردہ باشد و ہر کہ ایمان آورد پس نجات یافت اگرچہ نفس امّارہ را غلام باشد

و قال الذین اشرکوا من براهمة هذه الدیار - ان الدین
و ہندوآن این دیار کہ مشرک اند می گویند کہ دین دین ماست و باقی
دیننا و الباقون کلهم وقود النار - فالحاصل ان الناس
ہمہ ہیزم دوزخ اند - پس حاصل کلام این است کہ مردم شاخہائے
یمتحنون عیدانهم لقعص - و یموج بعضهم فی بعض - و
خود را امتحان مے کنند تا کدام شاخ خمیدہ می شود - و باہم کشتی مے کنند
یصارعون و یتجاذبون و یرعلون فی کل دفع و خفض - و
باہم کشتی مے کنند و یکدیگر را ضرب شدید نیزہ در وقت پستی و بلندی
قد شمروا عن ذراعیهم لهش و نفض - و نرای طوفان
مے رسانند - و برائے فشاندن درخت بر حریف استینہائے خود برچیدہ اند و
لم یر مثله من آدم الی هذا الزمان - و تری الناس
طوفانے ظاہر شد کہ مثلش از آدم تا ایندم یافتہ نمی شود - و می بینی کہ مردم
کمصارعین فی ذالك المیدان - و کتبوا رسائل و کتبا
ہمچو کشتی گیران دریں میدان حاضر اند - و کتاب ہا و رسالہ ہا نوشتہ اند
لا تعد و لا تحصی - و جاءت کقطرات البحر و حصات
کہ خارج از حساب اند - و ہمچو قطرہ ہائے دریا و سنگریزہ ہائے
البر و الحصا - و قد اجتمع جمیعهم صائلین علی الاسلام - و اجمعوا
بیابان اندازہ آنہا رسیدہ و آں ہمہ بر اسلام حملہ کنندگان جمع شدہ اند - و بر بیخ کنی
علی استیصاله بالجهد التام - و رموا من قوس واحد
آں بکوشش تمامتر اتفاق کردند - و برائے زخمی کردن دین نبوی
لجرح دین خیر الانام - فانه ناوا دینهم فی سائر العقائد
ہمہ از یک کمان تیرہا مے گذارند - چراکہ دین اسلام درہمہ عقائد
و الاحکام - و ما بقی لدیننا حمایة الا حمایة الکریم العلام -
مخالف عقائد ایشان است - و برائے دین ما بجز حمایت خداوند کریم ہیچ حمایت نماندہ است

وضاقت علینا الارض لتضایق الایام - فاقتضت غیرة
و زمین برما بوجہ تنگی ایام تنگ شدہ است - پس غیرت الہی تقاضا کرد
اللہ ان یحکم بینہم و ینزل امرہ بالحق - ویری آیتہ
کہ درین فرقہا فیصلہ فرماید و امر خود براستی نازل فرماید - و برائے
لالتیام القمر المنشق - و یضع الحروب و یوید دینہ بالنور
التیام ماہ شگافتہ شدہ نشانے ظاہر فرماید و از جنگہا دست بردارد و با نور
ویجمّ جیش آیاتہ بالثغور - فان الاقوام جاءوا جماد یٰ
مدد دین خود فرماید و لشکر نشانہائے خود را بر سر حدہا جمع کند - چراکہ ہمہ قوم ہا بالاتفاق
وتراہم من النہمة کسکاری و ماہم بسکاری - وصار
از برائے مقابلہ وی بینی کہ ایشاں از شدت حرص ہمچو مستان ہستند گو از شراب مستان نیستند - و دین در
الدین فی ایدیہم کأسارٰی - و ان اللہ رئی اعداءہ اہل
دست ہائے شاں ہمچو قیدیان است - و خدا دید کہ دشمنان دین خوب مضبوط
منعة و شدة - و تظاہر وجمرة - وجدة و ثروة - و
و در مزاحمت قوی اند - و پناہ یکدیگر اند و در حملہ سخت اند و صاحبان مال و دولت و
مکر و حیلة - و جلادة وہمة - و ایجاد وصنعة - و تجربة
صاحبان مکر و حیلہ - و صاحبان چالاکی و ہمت و صاحبان ایجاد و صناعت کاری و تجربہ
فی المراء و معرفة - و استقلال و تؤدة - و تیقظ فی
در خصومت و معرفت - و صاحبان استقلال و آہستگی - و بیداری در
الحیل و بصیرة - و وجد المسلمین غافلین و وجد فیہم
حیلہ ہا و بصیرت - و دید مسلمانان را غافل و در ایشاں سستی و
رخوة و ضعفا و قلة المعلومات - و الانہماک فی الدنیا
ضعف و کمی معلومات مشاہدہ کرد - و دید کہ مسلمانان در دنیا
و عدم المبالات - و قصور الہمم و اختلال النیات -
غرق اند و ہیچ پروائے دین ندارند - و ہمت ہا قاصر شدہ و نیتہا خلل پذیرفتہ -

و دیٰ الدین منفرداً کالغرباء - فاعدّ ما یمکنه من العلوم
و دین را دید که ہمچو غریبان تنہاست - پس او در آسمان آں علوم و نشانہا
و الآیات فی السماء - کما اُعِدّت الحیل والمکائد فی الغبراء
طیار کرد کہ دین راتقویت بخشد ہمچو آں حیلہ ہا کہ در زمین طیار شدہ بودند کہ بہ ہوائے نفس
مخلوطة بالاهواء - و بعث رجلا من عنده و اصطفاه
مخلوط بودند - و شخصے را از نزد خود فرستاد و درو از روح خود بدمید
من عرشه و نفخ فیه من روحه ترحّماً علی الضعفاء -
و رحم بر ضعیفاں کرد - آیا تعجب مے کنید و شکر نمے کنید -
اتعجبون و لا تشکرون - و الی هیئة الزمان لا تنظرون
و طرف صورت زمانہ نہ مے بینید - و در قول خدا و رسول
و فی قول الله و رسوله لا تفکرون - و تضحکون و لا
او فکر نہ مے کنید و مے خندید و خوف نہ مے کنید
تخافون - و ترون آیات الله ثم تمرّون کانکم لا توانسون
و نشانہائے خدا تعالے مے بینید باز چناں مے گذرید کہ گویا
اما خسف القمر و الشمس و جُمِعَا فی رمضان - اَمَا
ہیچ ندیدہ اید آیا آفتاب و ماہتاب یکجا در رمضان منکسف نشدہ اند و آیا در رمضان
مضت علی راس المائة مُدّة قریبا من خمسها و صدق
خسوف و کسوف واقع نشد - آیا نگذشتہ است بر صدی یک مدت قریب خمس آں
رسول الله و ما مان - فارونی مجددا من دونی ان کان -
و رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم دروغ نگفتہ بود - پس بجز من اگر مجددے آمدہ
اتکذّبون قول الله و رسوله ولا تصدقون البیان - ولا تخافون المقتدر الدیّان -
باشد مرا بنمائید - آیا گفتۂ خدا و رسول او را تکذیب می کنید و قبول نمی کنید بیان خدا و رسول را و از
یٰها الاعزة ان الزمان قد فسد من کل جهة و جنب
خدا نمی ترسید کہ قادر و جزا دہندہ است - اے عزیزاں زمانہ از ہر جہت و از ہر پہلو خراب شدہ است - و مردم

و احاط الناس کل نوع جرم و ذنب - قد کثرت البدعات

را ہرگونہ گناہ ہا گرفتہ اند بدعت ہا و کارہاے رزیلہ بسیار

و الرذائل و قلت الاخلاق الفاضلة و الشمائل - وصار

شدہ و اخلاق فاضلہ و صفات حمیدہ کم گردیدہ - و راست

صدق الحدیث کالکبریت الاحمر - و الاخلاص فی التذکیر

گوئی ہمچو کبریت احمر گردیدہ - و اخلاص در نصیحت دادن مشکل ترین

اشق السیر - و تعوّد الناس تتبّع العثرات و کتمان المکارم

سیرتہا گردیدہ - و مردم عادت گرفتہ اند کہ لغزشہا را مے جویند و

و الحسنات - و کفران الصنیعة و ادحاض المودّات -

خوبی ہا را پوشیدہ می دارند و کفران احسان مے کنند و دوستی را

و عقوق الوالدین و الوالدات و مال الخواطر الی المصاف

باطل مے گردانند و نافرمانی پدر و مادر سیرت شان شدہ و دلہا از دوستی

من المصافات - و فسخوا عهود المحبة و المواخات - و

سوے جنگ میل کردہ اند - و عہدہاے محبت و برادری را شکستہ اند

اختاروا ما یباین الورع و سیر التقاة - یتمایلون علی

و چیزے اختیار کردہ اند کہ مخالف ورع و سیرت پرہیزگاری است - مے

النساء مکلافین - و لا یحبّون الله احسن المحبوبین -

افتند بر زنان و شدت دوستی ایشاں در دل مے دارند و با خدا محبت نمی کنند کہ از

کلفوا بجوارِ زانیات - و اولعوا باغانی ومغنیات - و تری

ہمہ محبوبان نیکو تر است - دختران بدکار را دل دادہ اند و شیفتہ زنان خوبرو

المساجد خالیة من ذاکرین و ذاکرات - و طلبوا فی

سرود گو شدہ اند و مسجد ہا را می بینی کہ از ذکر کنندگاں چہ مرد و چہ زن خالی افتادہ اند

وجوه الغلمان لذة و سرورا - و ترکوا ربنا مهجورا - یتکلفون

و در روے کودکاں لذت و خوشی جستند - و پروردگار مارا بگذاشتند - از بہر دنیا

الكلف للدنيا الدنية و امور الرياء - و يتسنّى لهم بذل
و کارہائے دنیا و ریاکاری اقسام مشقت ہا می بردارند - و آساں مے کنند
الاموال قصد الاهواء - و تجد كثيرا منهم ضاقت صدورهم
برائے اوشاں خرچ کردن مال ہا را قصد آرزو ہا و بسیارے را از ایشاں تنگ
و كثر كبرهم و غرورهم - يضربون نساءهم و حفدتهم على
سینہ خواہی یافت و غرور و تکبر بسیار خواہی دید - زنان و نوکراں را بر
ادنى ذنب من التمليح و الامراخ - و كادوا ان
ادنی قصور زیادہ شدن نمک یا نرم شدن خمیر می زنند و نزدیک
يشدخوهم على ان لم ياتوا عند الطعام بالنقاخ - و ربما
مے باشد کہ سر ایشاں بشکنند بریں گناہ کہ وقت طعام آب خنک و
يلطمونهم على ان المباءة ما كُسِحت - او الزرابى ما
خوش مزہ نیاوردہ اند - و بسا اوقات بریں گناہ طمانچہ می زنند کہ جائے
بُثّت - او النمارق ما صُفّفت - و يكلحون و يعبسون و يصلقون
سکونت نروفتہ اند - یا بریں گناہ کہ مسندہا گستردہ نشدہ و چیں بر جبیں می شوند یا آنکہ بالین ہا بترتیب
و يصرخون كانهم يموتون - و يرفعون الاصوات و من
نہادہ نشدہ و روترش مے کنند - و آواز بلند می بردارند و فریاد مے کنند
الغضب يرتعدون - و يدّعون المساكين و كالكلاب
گویائے میرند و آواز ہا بلند مے کنند و از غضب می لرزند و رد و دور می کنند مساکین
يخسئون - و اذا اضطرّوا اليهم لغرض فيخلبون ولا
را و ہمچو سگاں دفع می کنند و چوں برائے غرضے محتاج ایشاں شوند پس بزبان
يخلصون - و ان بطأ خادم فى مجيئه فيضربون حتى
می فریبند و اخلاص نمی کنند - و اگر خادمے دیر کردہ آید پس مے زنند تا بحدیکہ
يقرب الحَين - و يعاقبون بانى و اين - و ياكلون
نزدیک بموت می رسد - و شکنجہ کنند بدیں سوال کہ کجا ماندی و بکدام سو رفتہ بودی و می خورند نوکراں را

الخدام ان لم يحضروا الطعام على اوقاته - و يمتحنون

اگر طعام بر وقت خود حاضر نکنند - و امتحان گوشت مے کنند و اگر

اللحم و يجنبون على ايهاته - و يبذؤن خادما عاقلا

بو گرفته باشد پس پهلو بشکنند - و ناخوش مے بینند حال نوکرے را که

ان كان لا يتعود الظلم و الجور - و يتشاءون بظالم

ظلم و جور عادت او نباشد - و انس میگیرند بظالم اگرچه

و ان كان يشابه الثور - يظلمون اراملا و ان كن قريبا

بگاؤ مشابه باشد - ظلم مے کنند بیوه زنان را اگرچه آنها

منهم و من جيرانهم - او قريبة و من بنات اخوانهم -

همسایه اوشاں باشند - یا آں زنها که برشته قریب باشند و از دختران

و ان كان لاحد منهم اخ او اخان جائعين - فلا يلقمهما

برادران باشند - و اگر یکے را از ایشاں برادرے باشد یا دو برادر که گرسنه

لقمة كالاخوان - وان يراهما قريب من الموت و لدغهما الجوع

باشند پس یک لقمه ایشاں را بچو برادران نمی دهد اگرچه بیند که ایشاں از گرسنگی قریب

كالثعبان - و ان جاءت عاهرة فيبتدر فتح الباب -

بموت اند و مار گرسنگی ایشاں را گزیده است - و اگر زن زانیه بیاید پس زودی میکنند

و يتلقاها بالترحاب - و ما كان لجار ان يحل ذراه

کشادن در را - و پیش آمد او را بمرحبا گفتن و مجال همسایه نیست که به پناه

و يتلمظ بقراه - و ان قطعه الجوع بمداه - يتجشم

او در آید و چشد ضیافت او را اگرچه گرسنگی با کاردهائے خود او را پاره پاره کرده باشد

لاجل الاكابر اكلا - و يهيأ لهم كلما يوكل و لا يراهم

تکلف میکنند از بهر اکابر از روئے خوردنی و از بهر شاں هر قسم طعام طیار مے

على نفسه كلا - بل يجمع لهم من جميع الالوان ماكلا -

کنند و نمی بینند ایشاں را برائے نفس خود گراں بلکه برائے شاں از هر قسم طعامها

و ان هاضت الأكلَ - و يسوم التكليفَ فی سُبل الرياء

طیار مے سازد اگرچہ خورندہ را ازاں ہیضہ شود و بر خود تکلیف برداشتن روا

و لا يُعطی السائل ما حضر من العَشاء - و لا ينظر

مے دارد درراہ ہاے ریا - و سوال کنندہ را آنچہ از طعام شب حاضر باشد نمی

بخلق سبطٍ الی ذی مجاعة - و يسبّ السائل و يضرب

دہد و ہر کہ گرسنگی دارد بخلق نرم سوئے او نمی نگرد و سائل را دشنام مے دہد و

ان وقف الی ساعة - و لا يریٰ ان السائل جاءه

مے زند اگر تا ساعتے توقف کردہ باشد و نمی بیند کہ سائل نزد او در شب

فی لیل دجیٰ - و قصده علی ما به من الوجیٰ - و

تاریک آمدہ است - و قصد کرد او را باوجودیکہ پائے او درد میکرد - و

ظنه مُضيفا يعطی رغيفا - و يخاف ربا لطيفا - ينذّعه

گمان برد کہ او آں مہمانے است کہ نان مے دہد و از خدا تعالےٰ ای ترسد -

من بيته و لا يرحمه مع علمه علی عدم موئل - و

پس دور و دفع می کند او را از خانہ خود و برو رحم نمی کند باوجود ایں علم کہ

ان كان ما ذاق مذ يومين طعم مأكل - و ما يفكر

او را پناہے نیست - و اگرچنیں باشد کہ از دو روز ذائقہ طعام نچشیدہ باشد

فی ان الغريب اين يذهب فی ظلام مُسْبل - و ما

و دریں فکر نمی کند کہ آں غریب در شب تاریک کجا خواہد رفت و در وقت

يفعل عند تالم و تململ - فالحاصل ان المواسات

درد و اضطراب چہ خواہد کرد پس حاصل کلام این است کہ ہمدردی کم شدہ است و

قد قلت - و مصائب الضعفاء جلّت - و نسی

مصیبت ہائے کمزوراں بزرگ شدند - و فراموش کرد

المودة و صلة الرحم كل من كان فی المشارق و المغارب

دوستی و صلہ رحم را ہر کہ در مشرق یا در مغرب است - و اقارب

و صارت الاقارب كالعقارب - و لاجل ذالك يترك
ہمچو کژدم ہا شدہ اند - و از بہر ہمیں سبب ترک میکند
من ساقه السغب الاهلَ و الدار - و يذهب اين
کسے کہ کشد او را گرسنگی کسان خانہ و خانہ را و مے رود ہر کجا کہ
يُذهبه الفقر و يدور كيف ادار - و يفصل عن
محتاجگی او را مے برد و گردش مے کند بروجہیکہ گردش می دہد و جدا مے شود
القربي بكبد مرضوضة - و دموع مفضوضه - حتى
از اقارب بجگر پارہ پارہ و اشک ہائے ریختہ شدہ - تا آنکہ
لا يُعرف احيّ فيتوقّع - ام اودع اللحد البلقع - و
شناختہ نمے شود کہ آیا زندہ است تا انتظارش کردہ آید یا نہادہ شد در لحد
و يصرخ فی الغربة قائلا اين انت يا زوجي يا
خالی و فریاد مے کند در حالت سفر بدیں قول کہ کجا ہستی اے زن من اے پسر
ولدي - و انی اهلكني الهجر و لكن كيف اصل اليكم
من - و مرا ہجر شما ہلاک کردہ است مگر چگونہ بدست خالی سوئے
بصفر يدی - و يقول يا اسفیٰ علی وطنی و يضجر
شما برسم - و مے گوید اے افسوس بر وطن من و تنگدل مے
قلبه و هو يجرد - و لا يكون له احد ان يرقش
شود دل او و او از شرم گفتگو نتواند کرد و او را کسے نبود کہ قصہ
حكايته علی ما يسرد - ثم يسعی بخبره الی وطنه كما
او مسلسل بنویسد - باز خبر او گرفتہ سوے وطن او شتابد
يسعی الاجرد - و لا يستبطنه احد عن مرّماه - و لا
ہمچو اسپے کہ مے دود و ہیچکس او را از رائے او کہ پوشیدہ است دریافت
يُعينه فی استضمام زوجه و فتاه - و لا يُعطي له
نمے کند و مدد نمی دہد او را در جمع آوردن زن و پسر او و کسے او را بقدر

نصاب من المال - ليكفل زوجه و ابنه فی الحال -

ضرورت مال نه می دهد تا زن و پسر خود را همان وقت فراهم

و قد تکون له بنت جاوزت الاعصار - و هی کعانس

آرد - و گاهے او را دخترے می باشد که از حد بلوغ تجاوز کرده باشد

فی بیته و کادت ان لا تجانس الابکار - فیکون

و او همچو کسے در خانه او باشد که در خانه مادر و پدر از حد جوانی گزشته

هذا الرجل صیداً لهذه الافکار - و یموت قبل وقت

باشد و قریب است که زنان بکر را مشابه نماند پس این شخص این فکر ها را شکار می گردد و قبل

الاحتضار - و یمرّ فی حلقه ماء عذب و یتقضی علیه

از وقت جان کندن می میرد و تلخ می شود در حلق او آب شیرین و فرود می آید

عذاب - فیمشی مبهوتا کانّه مصاب - و یستدین فلا

برو عذاب پس حواس باخته مے رود گویا او دیوانه است و قرض

یعطون من المال قسطا - وان یکتب لهم به قطا - و یستقری الحیل

مے خواهد پس هیچکس او را از مال خود حصه نه می دهد - اگرچه برائے شان درباره

و لا یجد اقواتا - کانه ورد ارضا قاطاً - و لا یری

آن قرض تمسکے نوشته دهد و بجوید حیله ها را و قوت لا یموت خود نه می یابد گویا او بر زمینے فرود آمده

من حزب الصنع - و ان یستنفذ فی ثناءهم الوسع -

که در آنجا سخت قحط افتاده است و از گروهے سلوک احسان نه می بیند اگرچه

و لا یشاهد الطول - و لو اطال القول - و لا یجد

به همه طاقت ثنائے آنها کند - و نمی بیند احسان را و اگرچه سخن را دراز کشیده باشد

منهم دواء الطویٰ - و ان نشر من وشی سمره او طویٰ

و نه مے یابد ازیشان دوائے گرسنگی و اگرچه جامه رنگین افسانه خود را بگسترد

و کذالک یمتد لیله المبیر - و لا یبشر الصبح المنیر -

یا در نوردد و همچنان شب هلاک کننده او دراز مے گردد - و صبح روشن ظاهر نے شود

و تبسط علیه لیله جناحا لا تغیب شوابیها - و لا
وبروے آں شبے پر خود می گسترد کہ کمروہات آں پنہاں نمی شوند - وسفید
تشیب ذوائبها - هذا حاله و اخوه المترف یطمر
نمی شوند گیسوہائے آں - ایں حال اوست و برادر او کہ از نعمت و
طمور الغزالة - و ینوم الی طلوع الغزالة - لا ترفع یده
ناز گمراہ شدہ است ہمچو آہوے جہد و تا طلوع آفتاب می خسپد
للصلات - و لا یجنح صلبه للصلوٰة - یسعی کالبابور
او برائے عطائے بخشش ہا بلند نمی شود و نہ پشت او برائے نماز خم می گردد ہمچو
فی غلوائه - و یستر جهلاته بثوب خیلاءه - لا یعلم کیف
مرکب ریل در تجاوز خود می دود و امور باطلہ خود را بجامہ پندار خود می پوشد -
تستطیر صدوع الکبد عند غلبة الحنین الی الوطن و الولد
نہ می داند کہ چگونہ پراگندہ می شوند پارہ ہائے جگر وقت غلبہ آرزوئے وطن و
یحرز العَیْنَ فی صُرّته - و بها یبرق اساریر مسرّته -
پسر - جمع مے کند زر را در کیسہ خود - و باوے می درخشد خطوط و علامات
و کذالك یُسنّیٰ ابتلاءً نجاحه - و یبسط جناحه -
خوشی او - و ہم چنیں بطور آزمایش حاجت او آسان کردہ شد و بازوئے
فیعمی علیه طریق الاهتداء - و یجره شقوته الی العمایة
او فراخ کردہ می شود - پس پوشیدہ کردہ می شود بروے راہ ہدایت یافتن
و العمیاء - و یظن ان دولته من علمه و دهائه -
و کشد او را بدبختی او سوئے بیراہی و گمراہی و گمان میکند کہ دولت او از علم و زیرکی اوست
لا من قسّام آلائه و نعمائه - و یمدح عقله و یقول
نہ از طرف قسمت کنندہ نعمتہائے ظاہر و باطن - و عقل خود را تعریف میکند و
انی به حزتُ ما اشتهیتُ - و ما حوی اخوانی ما حویتُ -
مے گوید کہ بدو ہر مراد خود یافتم - و برادران من آں مال جمع نکردند کہ من جمع کردم

و انی ما آمنتُ بالرسل و تعافیتُ - فلم ما عُذّبتُ ان

و من بر پیغمبراں ایمان نیاوردہ ام و این کار را مکروہ داشتم - پس چرا معذب

اجرمت او جنیتُ - و من الجرائم التی کثرت فی المسلمین

نشدم اگر گناہ گار شدم یا گناہ کردم - و از جملہ گناہ ہا کہ در مسلمانان بکثرت شدہ اند

کبر و نخوۃ کالشیاطین - فمن کان یحسب نفسہ من العلماء

تکبر و نخوت است کہ ہمچو شیاطین میدارند - پس آنکس کہ خود را از علماء

یُری مزایا علمہ بانواع الخیلاء - و یذکر الآخرین کالمحقرین

پندارد ظاہر ے کند فضیلتہاے علم خود باقسام ناز و تکبر - و یاد میکند دیگراں را

المزدرین - و یتوغر غضباً اذا قیل انہم من العالمین - و

مثل تحقیر کنندگاں و از غضب افروختہ ے شود چوں گفتہ آید کہ ایشاں از عالمان

یشمخ بانفہ انفا عند ذکر الغیر - و یقول دعوا ذکرہ فانہ

ہستند - و بینی خود بلند می کند از ننگ داشتن وقت ذکر غیر - و میگوید کہ ہیچ ذکر

کالحمار او العیر - ثم یحمد نفسہ صلفا کالمستکبرین - لیعتلق

او مکنید چراکہ او مثل خر است یا مثل گورخر - باز خود ستائی ے کند ہمچو متکبراں از راہ

بہ الناس اعتلاق العاشقین - و یتقلب فی اقالیب - و

لاف زنی - تا بیاویزند بدو مردم ہمچو آویختن عاشقاں - و میگرود در کالبدہا - و

یخبط فی اسالیب - فیدعی تارۃ انہ من الادباء - و لا

کج مج ے رود در راہ ہا - پس دعوی میکند بارے کہ او از ادیبان است و ہیچکس

یبلغ شانہ احد من البلغاء - و یسئل الاقران کالصبیان

از اہل بلاغت بشان او نمی رسد - و سوال ے کند ہم جنسان خود را از

عن التراکیب النحویۃ و الصیغۃ - و یقطع علی الناس

ترکیب ہائے نحویہ و از صیغہ - و برائے خطا گرفتن قطع کلام مردم می کند

کلامہم للتخطیۃ - و یبدی ناجذیہ علی لفظ کالکلاب - و یزعم

و ے نماید دندان پسین خود را از خشم بر اختلاف یک لفظ ہمچو سگاں - و گمان میکند

نفسه على الصحة و الصواب - و كذالك يزعم

که او بر حق و بر صواب است - و بارے این گمان میکند

هذا الرجل مرّة انه من الاطبّاء - و فاق الكل في

که او از طبیبان است - و فائق شد همه را در تشخیص مرض

تشخيص الداء و تجويز الدواء - و يبرز طوراً في زيّ الفقهاء

و تجویز دوا - و گاہے ظاہر ے شود در لباس فقیہاں - و

و يشير حيناً الى انه ظفر بنسخة الكيمياء - ثم اذا فتن

گاہے سوئے این اشاره ے کند که او بر نسخه کیمیا کامیاب شده است

في موطن فرسان البراعة - و ارباب البراعة - فثبت انه

باز چوں امتحان کرده شود در میدان سواران قلم و صاحبان زیادت در فضل

لا يقدر على ان ينقّح الانشاء - و يتصرف فيه كيف شاء

و هنر - پس ثابت می شود که او بریں قادر نیست که سخن پاکیزه تواند گفت

بل يظهر انه اعجم و يضاهي العجماء - و لا يعلم ما الادب

و تصرف کند در انشا بهر طوریکه خواهد و ظاہر ے شود که او ژولیده زبان است و

و لا يدري هذه الطريقة الغرّاء - ثم اذا عُرض عليه

همچو چارپایان است و نه می داند که ادب چه باشد و ازیں طریقه روشن بیخبر ے باشد باز چوں

المرضٰى للمداوات كما ادّعى في بعض الاوقات - فما كان ان يفرق بين السكتة و

بیمار برو پیش میکنند برائے علاج - بمطابق آن که در بعض اوقات دعویٰ کرده بود - پس این قدر تمیز او را نمی باشد که در سکته و سبات

السبات - و ربّما يحسب الدقّ لثقة - و انطباق المري

فرق تواند کرد - و بسا اوقات تپ دق را تپ لثقه گمان میکند - و انطباق مری

ذبحةً - و يسمّي السبل سلاقا - و ضيق النفس خناقا - و

را ذبحه نام ے نهد و بیماری سبل را که خارش و سیلان رطوبت و ضعف بصر باشد سلاق نام ے

يستعمل في مواضع التسخين كلما هو مطفي للحرارة - و مبرّد

نهد و سلاق آن بیماری است که غلظت و سرخی جفن و سقوط مژه در و لازم است - و نام ضیق النفس خناق می نهد ودو

للمعدة - و یامر بان یوتیٰ المریض کثیراً من الخس و الکافو
محل ہائے گرم کردن بدن آں دواہا استعمال میکند کہ حرارت را فرونشاند و معدہ را سرد میکند و حکم میکند کہ
و الکزبرة - و یحسب لہ کشک الشعیر اجود الاغذیة - و
مریض را کاہو و کافور و کشنیز بسیار دادہ شود - و گمان میکند آب جو برائے مریض بہترین غذاہا - و حکم
یامر ان یتجنّب اللحم و الابازیر الحارة و لا یقرب شیئاً
مے کند کہ بیمار از گوشت و مصالح ہائے گرم و ہر چیزے کہ گرم باشد پرہیز
من الاشیاء المسخّنة - فیکون آخر امر العلیل - ان الاورام
کند - پس آخر امر بیمار ایں مے گردد کہ ورم ہائے سرد از
الباردة تحدث فی بدنہ من الراس الی الاحلیل - و فی
سر تا احلیل در و پیدا مے شود - و در بعض طبیعت ہا
بعض الطبائع تزید النفخ او یہلک المریض من شدة
نفخ زیادہ مے گردد یا مریض بشدت سعال مے میرد - یا
السعال - او تسکن حرکة القلب فیموت السقیم فی الحال
دل از حرکت خود باز مے ماند و بیمار فی الفور مے میرد - پس
فبمثل تلک الاطباء یکثر القبور و یقل رونق العمارات - و
بہ ہمچو ایں طبیباں قبرہا زیادہ مے شوند و حسن آبادی کم می گردد -
من اطال المکث تحت علاجہم فلابد من الممات - و کم
و ہر کہ تا دیر زیر علاج ایشاں بماند ایں ضرور است کہ بمیرد - و بسیار
من اعین فقؤھا - و کم من ارجل اعرجوھا - و کم من
چشم ہا ہستند کہ ایں طبیباں آنہارا کور کردند و بسیار از پاہا ہستند کہ لنگ کردند
صبیان بدءُوا فدفنوھم بخطاءھم - و نجوا من ایدیہم بفنائہم
ایں طبیباں آنہارا بسیار کودکاں اند کہ ایشاں را چیچک و حصبہ ظاہر شد بسبب خطاء ایں
بتمائم المرضی و ان یجبأوا الزرع - و یشربون لبن کل
طبیباں دفن کردہ شدند - و بباعث مردن از دست ایشاں رہائی یافتند - چرب میخوراند ایشاں را

لبون من غنمهم و بقرهم حتى تبكاء الدَرُّ و تخلّي الضَرع

بیماران اگرچه بحالت خامی بفروشند زراعت را۔ و مینوشند شیر ہر شیر دار از گوسپند و گاو تا بجدّے کہ کم

ثم یاتیهم الموت بالحسرات - و یلعنونهم عند فراق الابناء والبنات۔

شیرے گردد بسیار شیر دار و خالی میکند پستان را۔ باز آں مریضاں را بحسرت موت می آید و آں طبیباں را

و قد یدعی هولاء الکذابون بانهم یجعلون العاقر ضاناً۔

در وقت رخصت شدن از پسران و دختران لعنت ہا می فریبند۔ و گاہے دعوے کنند ایں دروغ گویان کہ اوشاں زن عقیمہ را بسیار بچہ

و الکادِءَ نامیا زانئاً - و یوتون الناس بنات و بنین -

دہندہ میگردانند۔ و گیاہے را کہ از گو الیدن باز ماندہ باشد نمو مید ہند و تا بکوہ رسندہ میکنند۔ و مے

و ان زنئوا الثمانین - و یرى الصبیُ بدواءهم اخوةً -

دہند مردم را دختران و پسران - اگرچہ تا ہشتاد سال رسیدہ باشند۔ و کودک بعلاج شاں برادران مے

بعد ما کان عِجزةً - و کذالك یقولون انا نکفاءُ المرض

بیند۔ بعد زانکہ آخری بچہ پدر خود بود - و ہم چنیں ایں طبیباں مے گویند کہ ما باز میداریم

من اعتدائه - و نجعل العلیل کنخیلٍ بعد انحنائه -

مرض را از زیادت - و مریض را بعد خم شدن پشت ہمچو درخت خرما میگردانیم۔

و من اراد ان یمرءه الطعامُ - و یتقوى العظام - فلیاکل

و ہر کہ مے خواہد کہ او را طعام ہضم شود و استخوان ہا قوی شوند - پس

معجوننا الکبیرَ - و سینظر فی اسبوع التاثیر - و اذا استعمل

مے باید کہ معجون کبیر ما بخورد - و در یک ہفتہ تاثیر خواہد دید - و چوں مردم

الناس دواءه و ما رئوا الّا النقصان - فعلموا ان الرجل

دوائی او استعمال کردند و ندیدند مگر نقصان پس دانستند کہ دروغ گفتہ

قدمان - و اتبعوه اللِعان - و کذالك یکذبون و لا یحسبونه سُبّة - و

است۔ و در پے او می فریبند لعنت ہا را ہمچنیں دروغ میگویند و او را محل دشنام نمی دانند - و

بالدجل یجعلون الکذب قُبّة - و کذالك اذا ادعى احد

بدجل خود دروغ را ہمچو بنائے می نمایند کہ گرداگرد او دیوار کشیدہ باشند۔ و ہم چنیں چوں

منهم انه نقیه و من المحدثین - فثبت فی آخر الامر
دعوی کند یکے ازیشاں کہ من فقیہم و از محدثاں ہستم - پس آخر ثابت می شود کہ
انه جاهل و لا یعلم الدین - و لا یخفی عالم و جهول-
او جاہل است و دین را نہ ے شناسد - و پوشیدہ نمی ماند دانا و جاہل و
و لا صحیح و مسلول - و انی فی هذه صاحب التجربة-
تندرست و مسلول - و من دریں حقیقت صاحب تجربہ ہستم -
و انتقدتهم فوجدتهم کالمیتة - انهم تفردوا فی الدقاریر-
و ایشاں را آزمودم پس ہمچو مردہ یافتم - ایشاں در دروغہا یگانہ ہستند
و اغدّوا کالبعیر - یاکلون حتیٰ ینقلب علیهم المعدة و
و ہمچو شتر بر بدن غدودہائے طاعون می دارند - ے خورند تا وقتے کہ معدہ بر ایشاں نگوں شود
ینفضوا علی الفراش - و بعدوا عن الحق و طلبه فلیسوا
و بر فرش ے کنند - و از حق و از جستن حق دور شدہ اند - پس
الیوم کالشمع و لا کالفَراش - ترکوا الملة وماقاله النبیّ الصبیحُ
امروز نہ ہمچو شمع ہستند و نہ ہمچو پروانہ ہا - ملت اسلام و گفتہ نبی خوبصورت را
و سقطوا کاذّبة تسقط علی جُرح یقیحُ - و اذا غاب عنهم قذرهم
را ترک کردند و ہمچو مگس ہا بر زخم ریمناک افتادند - وچوں پلیدی شاں ازیشاں
فضاقوا لها ذرعا - و ما ملکوا صبراً و لا ودعا - والله انهم
جدا ے گردد پس برائے آں تنگدل ے شوند - و صبر و پرہیزگاری ہمہ از دست
قد اطاعوا النفس و سلطانها - و تعودوا الشهوات و شیطانها
ے دہند - و بخدا کہ ایشاں نفس و تسلطہائے نفس اتن در دادہ اند - و بہ شہوات و
یدودون علی ابواب اهل الثروة و الیسار - و الجدة والعقار-
شیطان شہوات عادت گرفتہ اند - بر دروازہ ہائے دولتمنداں و توانگراں و زمینداراں
وکم منهم مالوا من صلوة الصبح الی الصبوح - و من العشاء
ے گردند - و بسیارے ازیشاں از نماز فجر سوئے شراب سرخ کردہ اند - و از نماز شب

الی الغبوق فی الصروح - و اشتغلوا من شرح الوقایة
سوے شراب در کوشک ہا - و از شرح وقایہ و ہدایہ رو تافتہ
والہدایة - الی العواہر والبغایا والی الدحیق مع التغذی بالقلایا من الجدایا
سوے زنان بدکار سوے شراب بکباب بزغالہ مشغول شدند - و رغبت
و مالوا الی السماع من المحسنات الحذاق - و الموصوفات
کردند و سوے شنیدن سرود از زنان خوب و ماہر در فن سرود میل کردہ اند و آن زنان
فی الآفاق - و اذا قل البعاع - و خف المتاع - و فر الرعاع
در دنیا قابل تعریف شمار کردہ شدہ اند - و چوں متاع کم شد و سرمایہ سبک شد و ہم صحبتان
و فرغ الجراب - و غلّق الابواب - نہضوا للوعظ والنصیحة - مع حبالة من اشعار
سفلہ بگریختند و کیسہ خالی شد و درہا بستہ شد - برائے وعظ و نصیحت برخاستند با دامی از شعرہای صوفیان
الصوفیة لتعود الیہم ایام الثروة و الجدة - وتراہم فی مجالس الوعظ یتصرّخون ویرغون کبعیر اغدّ
تا ایام تونگری برایشان باز آید - وبینی ایشان را در مجالس وعظ می گریند فریاد میکنند ہمچو شترے کہ بر جسم او غدّہ طاعون بر آید و ایام
وفی القلب یذکرون الجدّ - و الدموع قرحت الخدّ - فالعامة یزعمون
تونگری را در دل یاد می کنند و اشک ہا رخسار را ریش مے کنند - و مردم عام
انہم یبکون مخافة یوم المکافات - کما ہو من سیر اہل التقاة
این خیال مے کنند کہ ایشان از خوف قیامت میگریند چنانکہ عادت پرہیزگاران است
مع انہم لا یبکون الا بفراق الصہباء - و الغید من الندماء
باوجود اینکہ ایشان از جدائی شراب و زنان خوبرو مے گریند - و بدین
و بما قل المراح - و کانت کالرؤیا الراح - فہیّج لہم البکاء
سبب کہ خوشی کم گردید و شراب ہمچو خواب شد - پس ازین گریہ آمد
ما عندہم من الوحشة - لفقد اسباب العیشة - و بما
کہ اسباب وحشت جمع شدند برائے گم شدن اسباب معیشت - و نیز
نفقدوا رفقة ایام الرخاء - و ندماء حلقة الصہباء - و
ازین سبب می گریند کہ رفیقان ایام فراخی را گم کردند و ہم نشینان حلقہ شراب بگریختند

+ الحاشیة - کان فی دیارنا رجل من الواعظین وکان الناس یحسبونہ من الصالحین الموحدین - فاتفق ان رجلا دخل علیہ مفاجئا کالزائرین - فوجدہ یشرب الخمر مع ندماء من الفاسقین
و در ملک ما شخصے بود از واعظین و مردم او را نیک و موحدی دانستند - پس چنان اتفاق افتاد کہ شخصے بطور ناگہ بر وے گذر کرد ہمچو زیارت کنندگان پس دید کہ او با چند فاسقان شراب می نوشد

فقال یا لعین عملک ہذا وقولک ذالک - فاجاب واری العجائب - قال اورونی عالما لا یشرب الخمر - او یتجنب الزنا والزمر - وکذالک م
پس گفت اے شیطان این کردار تست وآن گفتار تو - پس جواب داد وامر عجیب نمود - گفت آں مولوی مرا بنمائید کہ شراب نمے نوشد یا از زنا و سرود م
کان عالم آخر قریبا من قریتی - وکان ینکر برتبتی - فشرب الخمر فی مجلس کافر یہوی الاسلام - فلعنہ الکافر ولام - وقال ان کان ہولاء ہم
اجتناب می کند - وہم چنیں یکے دیگر مولوی بود کہ از قریہ من نزدیک بود و از منکران من بود - پس در مجلس کافرے شراب نوشید کہ رغبت اسلام میداشت - پس آں کافر او را

ائمة الاسلام - فکفری خیر لدنیای من ان الحق بہذہ اللئام - منہ
لعنت کرد و ملامت نمود و گفت اگر اینان پیشوایان اسلام اند پس کفر من از التحاق بایشان برائے دنیائے من بہتر است - منہ

معذالك يحسبون انفسهم كالبدر - و يحبون ان يُقعدوا
باوجود این خود را چوں ماه چهار دہم میدانند - و مے خواہند کہ مردم اوشانرا
من المجلس فی الصدر - و يسمّون انفسهم مولويين - او
در صدر مجلس بنشانند - و خود را بنام مولوی او فقیہ و محدث
فقهاء و محدثين - و من لم ينادهم بهذه الاسماء فيغضبون
مشہور مے کنند - و ہر کہ اوشاں را بدیں نامہا یاد نکند پس برو
عليه سابّين - مع انه لم يبق لهم طبع عربی و لا ذوق
خشم مے گیرند و دشنام مے دہند - باوجود اینکہ ایشانرا طبیعت مشابہ اہل عرب نماندہ
ادبی - و انی دعوتهم مرارا و جرّبتهم اطوارا - و عرضت عليهم
و نہ ذوقے از ادب ماندہ - و من بارہا برائے معارضہ ایشانرا خواندم و بارہا
كلامی - و اريتهم عزّتی و حسن نظامی - و قلتُ هذه آية
تجربہ ایشاں کردہ ام - و بر ایشاں کلام خود عرض کردم - و فصاحت و حسن نظام خود ایشاں
صدقی و حجتی و حسامی - فاتوا من مثله ان کنتم تنکرون
را نمودم و گفتم ایں نشان صدق من است و حجت من است و شمشیر من است - پس مثل آں
بمقامی - ففرّوا فرار الحيواة - من اسلحة الكُماة - و تعودوا
بیارید اگر از مقام من انکار دارید - پس چناں گریختند کہ ماراں از سلاح ہائے سواراں میگریزند - و
كالنساء اكتحال العين - و الطيب و المشط و الحيل لجمع
عادت گرفتند ہمچو زناں سرمہ کردن در چشم و خوشبو و شانہ کردن را و حیلہ را برائے
العين - و بعضهم يرغبون فی الضفر و الاجمار كالنسوة -
جمع کردن زر - و بعض ایشاں رغبت مے کنند در بافتن موہا و جمع کردن مرغولہ آنہا ہمچو
و يدهنون خصلتهم و يعطفون كل وقت شعور الجميرة -
زناں - و تدہین مے کنند مرغولہ موہا را و خم مے دہند ہر وقت موہائے آں مرغولہ
ويفرّون فرار الآبق من مجالس العلم - و معذالك لا
را - و ہمچو غلام گریزپا از مجلسہائے علمی مے گریزند - و باوجود ایں

ترى فيهم اثراً من الحلم - و اذا دخل مسجدهم احد

نخواہی دید در ایشاں نشانے از حلم - و چوں در مسجد ایشاں کسے از غریباں

من الغرباء - و كان يخضب اشعاره مثلا و يسوّدها

داخل شود کہ موے خود را خضاب مے کرد و سیاہ مے کرد پس برو

بشى من الاشياء - فصالوا عليه كالكلاب - او ككفّار

ہمچو سگاں حملہ مے کنند - یا ہمچو آں کافراں کہ در جنگ احزاب

غزاة الاحزاب - و ناشوه كالسباع - اللّهمّ الّا ان يُهد

حملہ کردہ بودند - و مے گزند اورا ہمچو درندگاں - بار خدایا مگر اینکہ بطور

اليهم شيئًا من المتاع - او يمد الباع بحذاء الباع - انهم

ہدیہ دہد اوشاں را چیزے از متاع - یا بمقابلہ دست دست دراز کردہ شود -

قوم ياكلون الضعفاء باللسان - و يفرون من الاقوياء

ایں قومے است کہ کمزوراں را بزبان خود مے خورند - و از زور آوراں ہمچو بزدلاں

كالجبان - و اذا اِجرمزّ احدٌ ليبَاعَ - و ارى الكنائنَ و

مے گریزند - و چوں کسے خود را بریں جمع کرد کہ باوشاں مباحثہ کند - و بنمود کیش ہا را و تیرہا

السهام و الباع - فتفروا و لا كنفور الحمر - و غلب

را و دست را - پس مے رمند و نہ ہمچو رمیدن خرہا - و غالب میشود شخصے کہ

مِنْ صِيْلَ عليهِ على الزمر - فحاصل البيان انهم يُهرعون

بروی حملہ کردہ شد بر گروہ ہا - پس حاصل کلام ایں استکہ ایشاں می دوند سوے

الى الغرباء كالطوفان - و لا يَهْتالُ صِلّهم الّا بمشاهدة الثعبان -

غریباں مثل طوفان - و نہ مے ترسد مار خورد ایشاں مگر بدیدن اژدہا -

و لا يدارون الّا برغيف او صفيف يعظمون العظام

و مدارات نمی کنند مگر بہ نانے یا کباب کہ بر سیخ کشیدہ باشند - بزرگ میدارند

الرُفات - و يكفرون بالذى بُعِثَ و احى الاموات - الا يعلمون

استخوانہاے بوسیدہ را - و منکر کسے مے گردند کہ از خدا مبعوث شد و مردگاں را زندہ کرد - آیا نمی دانند

ان الوقت وقت نصر الدین و دفع اللئام - و قد دنفت شمس
که ایں وقت وقت مدد دین و دفع لئیمان است - و بہ تحقیق آفتاب اسلام قریب
الاسلام - بل عادوا الحق لحب الاقارب و اللذات - و آثروا ہذہ
بغروب شده است - دشمن داشتند حق را ازیں سبب که اقارب و عزیزاں را محبت
الدنیا و ما انعقدت من المودات - یبغون عرض ہذہ الدنیا
کردند - و اختیار کردند ایں دنیا را و آنچه بسته شد از دوستی ہا - میخواہند مال ایں و
و خطاراتہا - ویحبون ان ینالوا خشاراتہا - فالاسف کل الاسف
بلندی مرتبه آں - و می خواہند که باقیمانده طعام او که برخوان باشد ایشاں را رسد - پس سخت
انہم بقوا بعد موت الاکابر کالجلف - و لا خلف بعد السلف -
افسوس است که ایں مردم بعد اکابر اسلام ہمچو خم تہی مانده اند - و نیست پس مانده بعد
یدّعون انہم فاقوا الکل فی الفقہ و الحدیث و الادب - و
از گذشتگاں - دعوی می کنند که اوشاں در فقه و حدیث و ادب از ہمه فائق تر اند - و
نسلوا من کل انواع الحدب - و لیس لہم خبر من حقائق الدین
بر ہر بلندی کمال دویده اند - حالانکه ہیچ خبر از حقیقتہائے دین ایشانرا نیست
و لا نظر فی حدائق الشرع المتین - و ما اعطی لہم قدرة
و نه نظر بر باغہائے شرع متین است - و نه اوشاں را قوت داده شد که
علی ان یکتبوا عبارة غرّاء - و لا قوة لیفترعوا رسالة عذراء - و
عبارتے روشن بنویسند - و نه قوت که تا بکارت برند رساله دوشیزه را - و
ما اجد احدا منہم یعارضنی فی الاملاء - و یبارزنی فی تنقیح الانشاء
ہیچ کس را ازیشاں نمی بینم که بامن در املاء و در تنقیح انشاء باہم معارضه کند
و قد قلت لہم مرارا انّنی انا المفلق الوحید من کتّاب ہذہ الاوان -
و من بارہا ایشاں را گفتم که من از نویسندگاں ایں زمانه ماہر یگانه ہستم - و
و المنفرد بعلم معارف القرآن - و لی غلبة علی الاواخر و الاوائل
یکتا در علم معارف قرآن - و مرا بر اولین و آخرین غلبه است -

و لو جاءنی سحبان وائل کالسائل ÷ فاذا طلبت منهم مبارزاً

و اگرچه سحبان وائل مثل سوال کنندہ نزد من بیاید - پس چوں دریں میدان ازیشاں

÷ کلما قلت من کمال بلاغتی فی البیان - فهو بعد کتاب الله

همه آنچه درباره بلاغت خود گفتم پس آں بعد کتاب الله قرآن شریف

القرآن - و انه معجزة جلیل الشان عظیم اللمعان قوی البرهان -

است - و آں معجزه بزرگ شان وارد و بزرگ روشنی دارد و زبردست

و انه فاق الکل ببیان لطیف و معنی شریف - و التزام البروقین

برهان دارد - چراکه او از روئے بیان لطیف و معنی بزرگ بر همه فوقیت میدارد و

فی جمیع مواضعه کبرق ولیف - شاجر الناس فیه فما اردوا لمثله

همچو آں برق که در هر بار دو مرتبه می درخشد در همه مواضع خود دو گونه خوبی حسن بیان و معا

من شجرة - له حلاوة و علیه طلاوة ولا یبلغ وهفه نبت و لو

دو بیی را التزام کرده - اختلاف کردند مردم درو پس نتوانستند که مثل او درختے بنمایند برائے او شیرینی است

کمل فی اهتزاز و خضرة - و الذی یطلب لمعانه من کلام غیره

و بروی خوشنما و ملاحتے است و هیچ روئیدگی تازگی و سرسبزی او را نمی رسد اگرچه در تازگی و سرسبزی بدرجه

من الکائنات - فلیس هو الا کرجل یرید ان یلفو اللحم من العظام

کمال رسیده باشد - و آنکه روشنی او از کلام غیرے که از مخلوقات است میطلبد - پس او مثل آں کسے

المقبورة الرفات - فالحق و للحق اقول انه لا یوجد کتاب بین الدفتین

است که او از استخوانها گوشت بر آوردن میخواهد که در قبر کرده شدند و پوشیدند - پس راست میگویم که هیچ کتاب

کمثل کتاب ربنا رب الکونین - فکما ان الکمال من کل جهت

در دو طبقه موجود نیست که مانند باشد کتاب پروردگار ما را که پروردگار دو جهان است - پس چنانکه کمال از هر جهت

مخصوص بحضرة الکبریاء - فکذالك للحسن من جمیع الانحاء

بحضرت باری تعالی مخصوص است - پس هم چنیں خوبصورتی از همه سو خاص

مختص بهذه الصحف الغراء - و اما الذی هو دونه فهو

بدیں کتاب روشن است - مگر آنچه سوائے اوست پس آں از عیب و

في هذا الميدان - فما بارزني احد و اختفوا كالنسوان - و ما

مقابله كننده طلب كردم - پس هيچكس با من بمقابله بيرون نيامد و همچو زنان پوشيده شدند - و ايشان را

لا يخلو من عيب و نقصان - و ان كان كلام النابغة او سحبان - فان

نقصان خالی نيست - اگرچه كلام نابغه يا سحبان باشد - پس اگر مثلا

وجدت مثلا فقرة من كلمات احد منهم كخدٍّ ابرق و املس - فتجد

كلام كسے همچو رخسار تابان باشد پس فقره ديگر را همچو بينی خورد و پهن خواهی يافت

فقرة اخرى كانف اصغر و افطس - ان وجدت لفظا كعين حوراء - فتجد

و اگر لفظے را همچو چشم خوب سياه در محل سياهی و خوب سفيد در محل سفيدی يافتی -

آخر كناقة عشواء - و ان وجدت مثلا قافيتين متوازيتين كعجيزتي النساء

پس فقره آخر را همچو ناقه كور خواهی يافت - و اگر دو قافيه برابر يابی همچو دو سرين زن

فتجد رديفا كاَلْيَة اختل تركيبها و تحركت و ما بقيت على الاستواء - و

پس رديفے را همچو بند سرين خواهی يافت كه از جائے خود جنبيده باشد و بر حالت

ان القرآن يشابه الوجوه الحسان لا تجد ثناياه الا مزينة بالشنب -

صحت نمانده باشد - و قرآن مشابهت دارد برو هائے خوب نخواهی يافت دندان پيشين او را

و لا خدوده الا مصبية باللهب - و لا بنانه الا لامعة من الترف

مگر زينت يافته و بخوش آبے - و نه رخسارهائے او مگر دل گشنده بسرخی و نه سر انگشتان او را مگر درخشنده از

و لا خصره الا منطقة بالهيف - و لا حواجبه الا بالحجة بالبلج - و

نازكی و نرمی و نه كمرهائے او مگر ازار پوشنده از باريكی - و نه ابروان او مگر روشنی يافته بكشادگی - و نه

لا مباسمه الا زاهرة بالفلج - و لا جفونه الا مسكرة بالسقم - و لا انفه الا معبدا

آں دندان او كه بخنده ظاهر می شوند مگر روشن بكشادن ميان آں - و نه پرده هائے چشم او مگر مست كننده به بيماری

بالشمم - و لا جبهه الا آسرة بالطرر - و لا عينه الا معبدة بالحور - فهذه عشرة

خود - و نه بينی او مگر به بندگی گيرنده از بلندی و نه پيشانی او مگر اسير كننده با طرها - و نه چشم او مگر غلام گيرنده است

آداب - يوجد حسنها في القرآن من غير ارتياب - منه

بسياهی و سفيدی - پس اين ده عضو هستند - يافته ميشود حسن آنها در قرآن بغير شكے و شبهے - منه

كان لهم ان يُظهروا من شَوْطهم - او ينثروا بجوة او نجوة من

مجال نماند که چیزے از تنگ خود بنمایند - یا پراگنده کنند خرمائے جَید یا خرمائے بدی

نوطهم - فحاصل الكلام انهم صاروا فى الشر للشيطان كفئً - و

را از ظرف خود - پس حاصل کلام این است، که ایشان در بدی شیطان را همچو سایه

ليسوا من الخير فى شئٍ - لا يعلمون من دون الجهلات -

شده اند - و به امور خیر هیچ مناسبت نمی دانند بجز امور باطل - و در عادت

و يشابهون السباع فى العادات - و قد اضاعوا مادة المواسات

مشابه درندگان هستند - و ضایع کرده اند ماده همدردی و آمیزش را گویا

و المقانات - كانهم استوطنوا الفلوات - و اذا رؤا احدًا صدر

ایشان وطن گرفته اند بیابان ها را اگر بینند که از کسے اندکے کار جهالت صادر شده

منه قليل من الجهالة - فقلَّ ان يُسعفوا بالاقالة - بل يشتمون

است - پس کمتر است که او را عفو کنند - بلکه او را بران لغزش دشنام

على ذالك العثار - او يدخلونه فى الكفار - و كما ان الفلاحين

مے دهند - یا در کافران داخل مے کنند - و چنانکه زمینداران بر دیهات

يقاتلون على قُرًى و جفان - يحارب هذه العلماء على قِرًى

و شاخهاے انگور مقاتله مے کنند محاربه مے کنند این علماء بر ضیافت ها و

و جفان - يتركون الحُبّ للحَبّ - و يؤثرون الرُبّ على الرَبّ -

کاسه هاے شوربا - میگذارند دوستی را برائے دانه و اختیار میکنند عصاره دوائی را بر پروردگار

يتنازعون على الاموات - و ياخذون اثواب الميت من خبث

مقدم بر مردگان نزاع ها مے کنند و از خبث نیت پارچه میت میگیرند

النيات - و كل منهم يُرى اللسان حريفه كالعضب - و يُبدى ناجذه

و هریک از ایشان زبان خود همچو شمشیر بنماید هم پیشه را و فرا نماید دندان پسین خود را

و يحرق نابه من الغضب - و معذالك قد حُرِفَ كسبهم و لا يفارقهم قطوب

و بساید از خشم دندان را - و با وجود این سخت نامبارک است کسب ایشان و از ایشان جدا نشود ترشی ناکامی کارها.

الخطوب - وحروب الكروب - ويلازمهم فی جميع عمرهم صفر

وکارزار اندوه ها - و در همه عمر ایشان تهیدستی و خالی بودن صحن خانه لازم حال

الراحة - و فراغ الساحة - وكما ان الفلاح يتوغر غضبا على

ایشان مے باشد - و چناں که زمیندار بوقت برکندن یک نیشکر از زراعت آں

نبش برِيٍ من الريف - ويأخذ النابش ويكسر بعض الغضاريف

بغضب افروخته مے گردد - و مے گیرد برکننده را و می شکند بعض استخوانها

فكذالك ان لم يحسبهم احدٌ بريئٌ من جريمة فعلوها عدوانا - ويشهد عليهم ايمانا - ويخالفهم بيانا فيضربونه ويسقطون عليه

را - پس همچنیں اگر کسے ایشاں راز گناهے که بظلم کرده اند بری ندانده واز ایمان بریشان گواهی دهد در بیان با ایشاں مخالفت ورزد پس مے زنند او را و می افتند

عليه ذرافات و وُحدانا - و ان غلبوا عند هذه المحاربات -

برو به هیئت مجموعی یا یک یک می افتند - و اگر در وقت ایں جنگ ها مغلوب

فيندبون شياطينهم فی النائبات - و قد عُلّموا ان يجزوا من

شوند - پس شیاطین خود را برائے مدد مے طلبند - و تعلیم داده شده اند که جزا از ظلم

الظلم غفرانا - و من الاساءة احسانا - فانهم قوم اُمِروا بادارة

مغفرت دهند - و بپاداش بدی احسان کنند - چراکه ایں قومے هست که

نموذج الاخلاق - فما اروا الّا سير الشرور والشقاق - فهم

برائے نمودن نمونه اخلاق - پس ننمودند مگر خصلتهائے بدی و دشمنی - پس ایناں

الذين سعوا لايذائی و جاوزوا حد الاهطاع - فليت لی

هماں مردم اند که برائے اذیت دادن من دویدند واز حد تیز دویدن تجاوز کردند - پس کاش مرا

بهم اعداء من السباع - ياكلون لحم الغائب ولا يبارزون

بعوض ایشاں از درندگاں دشمناں بودندے - گوشت غائب میخورند و برائے جنگ

للمبارات - كانهم ظباء يخافون حدّ الظُباة - يا حسرة على هذا

بیروں نمے آیند - گویا ایشاں آهوان اند می ترسند تیزی تیغ ها را - اے حسرة بریں زمانه

الزمان ان الامراء رغبوا فی الخمر و الزمر و النساء و القمر

که امراء ایں زمانه در شراب و سرود و زنان و قمار بازی رغبت کردند - و

و العلماء الى الكذب و السمر - و تركوا الحكمة اليمانية و رضوا

عالمان ایں زمانہ کذب و افسانہ گوئی را اختیار نمودند و حکمت یمانی را ترک کردند و از

بالنواة من التمر - و ما بقی فیهم من دون الکبر و الشمر - والوثب

خرما بخستہ خرما راضی شدند و در ایشاں بجز تکبر و خرامیدن از ناز و برجستن و جهیدن

و الطمر - یبغون صرمة من الجمال - و عرمة من الحنطة و الارز

ہیچ ہنرے نماند - میخواہند کہ شتر مقدار سی عدد و یک خرمن از گندم و یک خرمن از

و الحمص و فراغ البال - و ما بقی لہم رغبة فی اعلاء الدین و نبش

ارز و یک خرمن از نخود - و در بلند کردن دین ہیچ رغبت ایشاں را نماند و نہ

حشائش الضلال - اُدھقت کئوس رؤسہم من الکبر الی اصبارها

برائے برکندن بیخ گیاہ ہائے گمراہی جوشے در دل ماندہ - پر کردہ شد کاسہ ہائے سر ایشاں از

و اصمارها - و تقاسموا علی حفظ وداد الدنیا و تخیرها و استیثارها

تکبر تالب ہائے شاں - و باہم قسم خوردند دربارہ نگہ داشتن دوستی دنیا و اختیار کردن

وحسبونی من عدا الله کانہم اطلعوا علی ذات صدری - او علموا

آں و مرا از دشمنان خدا تعالے پنداشتند گویا اوشاں برراز نہان سینہ من مطلع شدند یا رازے

ما خامر سرّی - و رئیتُ منہم ما عرّفنی جہد البلاء - و جرّونی

را دانستند کہ بدل من آمیختہ است - و از ایشاں چیزے دیدم کہ ازاں دانستم کہ بلا چہ چیز است و سوئے

الی الحکام و عکفوا بی علی الاصطلاء - فما شتوتُ و ما اصفت الّا

حکام مرا کشیدند و بر آتش قائم کردند - پس نہ بر من موسم سرما آمد و نہ موسم گرما

و بقدّہم رسفتُ - سلّطوا علیّ کل بلغ ملغ للتوہین - لینذغونی

مگر بدوال ایشاں بند بر پائے رفتم - بر من ہر یک احمق دشنام دہندہ را مسلط کردند تا

و ینزغوا فی قومی کالشیطان اللعین - ثم معذالک لا یعتذرون

مرا بسخن خستہ کنند و ہمچو شیطان لعین در قوم من تباہی انگنند - باز باوجود ایں عذر نمی خواہند

مما فعلوا - و لا یظہرون الندم علی ما صنعوا - بل زادوا غیّا

از انچہ کردند - و ظاہر نمی کنند ندامت بر کارے کہ کردہ اند - بلکہ در گمراہی زیادہ شدند

و تصدّوا للمجالحة - و اعرضوا عن السلم والمصالحة - و حقّروني

و برائے جنگ و دشمنی پیش آمدند و از صلح و آشتی اعراض کردند - و تحقیر من کردند

و ازدروني و قالوا جاهل لا يعلم العربية - بل اميّ لا يعرف

و گفتند کہ جاہلے است کہ عربی را نہ مے داند - بلکہ ناخواندہ است کہ صیغہ را

الصيغة - ثم اذا جلّحنا عليهم نفرّوا كفرار الحُمُر من الضرغام -

نمی شناسد - باز چوں باقدام شدید بر ایشاں گذر کردیم پس بگریختند ہمچو گریختن خراں

او الجبان من السهام - و رأوا منّي ما يرى صبيّ عند حلول

از شیر - یا ہمچو گریختن بزدل از تیرہا - و از من چیزے دیدند کہ طفلے بروقت فرود آمدن

الاهوال - او عصفور من عقاب اذا انقضت عليه من قنن

خوف ہا می بیند - یا گنجشک از باز چوں برو افتد از قلّہ کوہ ہا - و بودند کہ گمان

الجبال - وكانوا حسبوني كشاة جلحاء - فتسهم منا ناطح فقالوا

مے داشتند نسبت من گویا ہمچو گوسپندے ہستم کہ بر سر سروں نمی دارد - پس چوں

بقرة قرناء - و من جاءني منهم متسلحا - جعلته مجُلحا - بما

حس کرد ایشاں را از ماشقت گفتند گاوے است سروں دار - و ہر کہ از ایشاں نزد من سلاح پوشیدہ

اغروا كلابهم على لحم البراء - و اوتغوا الدين بالافتراء - فكان

بیامد - پس اورا ہمچو آں درخت بدحال کردم کہ اورا چارپایاں چنداں خورند کہ از و چیزے نماند - چراکہ اوشاں

جزاءهم ان يُقشّغوا و يُنسغوا - او يُطعنوا و يُندغوا - و يريدون

بر گوشت بے گناہاں سگان خود را بگذاشتند و دین را از افترا نقصان رسانیدند - پس جزاء اوشاں ایں بود

ان يخوّفوني و كيف مخافتي - و ان هم الا عُوافتي - يفسّقون

کہ زیر نشانہ تازیانہ آوردہ ایشاں را تازیانہ ہا بزنند یا بسنان سخت مجروح کردہ شوند - می خواہند کہ مرا بترسانند

الناس و انفسهم ينسون - و يكذبون الصادقين و لا يخافون -

و چگونہ از ایشاں بترسم - جز ایں نیست کہ ایشاں شکار من اند کہ بوقت شب بر ایشاں کامیاب شدم - بفسق

لا يقومون في المضمار - و يُعِدّون لانفسهم سبعين منفذا

نسبت می دہند مردم را و خویشتن را فراموش میکنند و تکذیب صادقاں مے کنند و نمی ترسند - در میدان نمی ایستند

کالفار للفرار - و کانوا اشہدوا اللہ علی کف اللسان و عاہدوہ

وطیار میکنند ہفتاد سوراخ ہمچو موش برائے گریختن و بودند کہ گواہ گردانیدہ بودند خدا تعالے را بر بستہ داشتن

فما اسرع ما نسوہ - و انّ الکبر قد سری فی عروقہم و عظامہم

زبان و عہد کردند بدو - پس چہ قدر جلدی در فراموش کردن عہد کردہ اند - و بہ تحقیق تکبر سرایت کردہ است

و ملاء الشرائین - فما کان لہم ان یمتنعوا و لو حلفوا مُغلّظین

در رگہائے ایشاں و استخوانہائے ایشاں و پر کردہ است شرائین را - پس در طاقت ایشاں نماندہ کہ

و انہم جمروا بعوثہم لحرب اہل السماء - و اغلظوا لنا و تصدوا

از کذب باز آیند اگرچہ خلط مغلظ بخورند - و ایشاں لشکرہائے خود را بر سر حد جمع کردند تا باہل آسمان

للاستہزاء - و تجاہلوا بعد العلم و تعاموا بعد البصیرۃ - فکانہم

جنگ کنند و ما را دشنامہا دادند و باستہزا پیش آمدند - و دانستہ جاہل شدند بعد از علم و کور شدند بعد از

قذفوا من حالق او ماتوا جائعین مع وجود الثمار الکثیرۃ - فلاجل

بینائی - پس گویا ایشاں از جائے بلند انداختہ شدند یا در حالت گرسنگی مردند با وجودیکہ ثمرہا بسیار موجود

ذالک سمّاہم رعاعا و سقطا خاتم الانبیاء - بل قال لا یوجد

بودند - پس ازبرائے ہمیں جناب خاتم الانبیا صلی اللہ علیہ وسلم نام ایشاں روی و فرومایہ نہادہ است - بل گفتہ

مثلہم شرّا تحت بناء السماء - انہم قوم اختاروا الذنوب من جمیع

است کہ از روی مانند ایشاں زیر آسمان نخواہید یافت - ایشاں قومے ہستند کہ گناہہا را از ہر پہلو اختیار

الجہات - و ما تریٰ فاسقا الا یوجد فیہم نموذجہ بل یوجد

کردہ اند - و ہیچ فاسقے را نخواہی دید مگر در ایشاں نمونہ او خواہی یافت بلکہ صفات

فیہم صفات السباع و العجماوات - یوثرون البُرّ علی البرّ - و

درندگاں و چارپایاں در ایشاں خواہی یافت - اختیار مے کنند گندم را بر نیکی - و

یترکون حبّ اللہ لحَبّ او حلیب کالہرّ - ترا فیہم فی مواضع

ترک میکنند محبت الٰہی را برائے یکدانہ یا شیر ہمچو گربہ - خواہی دید در ایشاں در

الغضب آثار الجنون - و یموتون للامانی باشتات المنون - یمضی

جاہائے غضب شانہائے جنون - و مے میرند برائے آرزوہا بموتہائے مختلف - مے گذرد

ليلهم ونهارهم فى الغيبة والسب والشتم والاثاوة - وملئت

شب و روز اوشان در غیبت و دشنام دهی و غمازی - و پر کرده شد سینه های

صدورهم من الغلّ والحقد والعداوة - وتجد السنهم

ایشان از کینه و بخل و دشمنی - و خواهی یافت زبان ایشان همچو نیزه ها

كرماح أُشرِعت - او سيوف شهرت - او سهام قومت - او مُدى

که سے جنبند - یا شمشیرها که از نیام بیرون کرده می شوند - یا کاردها

حُدّدت - او آفة من السماء نزلت - يسجدون امام الامراء

که تیز کرده می شوند یا آفتے که از آسمان نازل شد - سجده می کنند پیش امیران

ويأكلون تحف الفقراء - واذا ذُكر عندهم ان فلانا

و می خورند کاسهٔ سر فقیران - اگر نزد ایشان ذکر کرده شود که فلان شخص

يوتى العلماء - ويملاء كيس من جاء - وانه من اغنياء القوم

میدهد علما را و پر می کند کیسهٔ آنرا که نزد او بیاید و او از تونگران قوم و

وكرام الناس - فسعوا اليه بالعين والراس - وقالوا يا سيدنا

بزرگان است - پس مے دوند سوئے او و می گویند اے سردار ما - تو

انت خير من برء وذرء فتصدّق علينا واغسلنا من

بهتر از تمام مخلوق هستی پس بطور صدقه چیزے مارا بده و از چرک و ریم

الادناس - واما فقراء القوم فيشربون دماءهم ويلعنون

افلاس مارا پاک کن - مگر محتاجان قوم پس می نوشند خونهائے ایشان و لعنت می کنند

اباءهم - واذا اقتدر احد منهم فاذى الجار وجار - و

بر پدران ایشان و اگر یکے از ایشان اقتدار یافت پس ایذا می دهد همسایه را و ظلم می کند - و

مارحم وما اجار۔ بل اذا افرصته الفرصة فجرّعه من

نه رحم می کند و نه در پناه خود آورد۔ بلکه اگر فرصت داد پس نوشانید اورا از

الحميم۔ ولو كان احد كالولىّ الحميم۔ وما امتنع من

آب گرم و اگرچه دوست قریبا باشد و از آمیزش نفاق وبغض باز نماند اگرچه با دوست

التخليط ولو بالخليط۔ واخرج لهوى النفس فى كل امرطريقا۔

معامله باشد و برائے آرزوئے نفس در هر امر طریقے پیدا کرد و نه دوستے گذاشت

ولاغادر۔ شفيقا ولاشقيقا۔ ومن احسن اليه بانواع الآلاء۔

و نه برادرے۔ و هرکه از هرگونه نعمتها بروے احسان کرد و نوشانید اورا پیاله

وسقاه كاس الايادى والنعماء۔ فما كافا بالعشير۔ ولو كان

نعمت ها و احسان ها پس پاداش او از ده یک نداد اگرچه از دوست باشد یا

زوجا اومن العشير۔ وما احسن الى احد بدلو من الماء۔

از قرابتیاں و بیک دلو آب بر هیچکس احسان نه کرد بلکه احسان دیگران را

بل استقل جزيل الآخرين من الخيلاء والاستعلاء۔ واذا

از راه ناز و تکبر کمتر شمرد۔ و چوں نیکی و احسان از رفیق دید یا تحفه از

رأى جميلا من الزميل۔ او وجد نزلا من النزيل۔ فما شكرله

مهمان یافت پس شکر نکرد اورا چنانچه سیرت نیکان است بلکه قبول کرد

كما هو سيرة الصلحاء۔ بل اخذ عابسا و ذهب معرضا كالسفهاء

بحالت چین برجبیں بودن باز اعراض کرد و همچو کمینه مردم برفت۔

واذا جاءه ضيفٌ شتاءً كان اوصيفاً فما اكرمه بالخدمة

و چوں مهمانے بیاید سرما باشد یا گرما پس بخدمت

وتواضع الجنان ولين اللسان - وما استفسر اين بات وما

و تواضع و نرمی گفتگو اکرام آں ضیف نہ کرد - پس ازو دریافت نکرد کہ

اکل بل ضاق ذرعا وصار کالشیطان - واذا صار من اغنياء

کجا خسپید وچہ خورد بلکہ دل تنگ شد و شیطان گردید - وچوں از توانگراں

فيخيب الناس من معارف - ولو کانوا من معارف - هذه

گردید پس مردم را از عطاہائے خود محروم داشت اگرچہ آں مردم از آشنایاں

حالاتهم - وكاد ان تنعدم جهلاتهم - واني انا موت الزور -

باشند - ایں حالتہائے ایشان است و قریب است کہ امور باطلۂ ایشاں

وحرز المذعور - وانا حربة المولى الرحمان - وجة الله

معدوم شوند - و من موت دروغ ہستم و برائے کسے تعویذ ہستم کہ

الديّان وانا النهار والشمس والسبيل - وفي نفسي

ترسانیدہ شدہ و من حربہ خداوند بخشایندہ ہستم وجہت خدائے جزا دہندہ ہستم

تحققت الاقاويل - وبي ابطلت الاباطيل - وانا الواصف

و من روز و آفتاب و راہ ہستم - و در من قولہا درست شوند - و با من ہرچہ باطل بود باطل گشت

والموصوف - وانا ساق الله المكشوف - وانا قدم الرسول

و من وصف کنندہ ہستم یعنے تعریف حق کار من است و مرا وصف کردہ شد یعنی در حق من

التي تحشر عليها الاموات - ويمحى بها الضلالات - كهر الضحى

پیشگوئی ہا آمدہ و من ساق خدا ہستم کہ گشادہ است - و من از رسول صلی اللہ علیہ وسلم قدمے ہستم کہ مردگان بر و مبعوث خواہند

فليرَ من يرى - وان الله معنا وظله ظليل - وكل رداء نرتديه

شد و ضلالت ہا محو خواہند گردید - وقت چاشت شد پس ہر کہ بینندہ است بہ بیند و خدا با ماست و سایۂ او فراخ گستردہ است و ہر چادرے کہ بپوشیم

جمیل۔ وانا موفقون تواتینا الاقلام - کانها السهام - ومن

خوبست - و ما توفیق یافتہ ہستیم و قلم ہا با ما موافقت دارند گویا آں تیر ہا ہستند۔ و

عارضنا فهو ذلیل ولیس له علی دعواه دلیل - ولن یزدهی

ہرکہ با ما مقابلہ کرد پس او ذلیل است و او را بر دعوی او ہیچ دلیل نیست۔ و ہرگز

عرضنا فانه من نور العرفان - ولا یداس عرضنا فانه

متاع ما ذلیل شمردہ نخواہد شد کہ آں از نور معرفت است و آبروی ما پامال نتواند شد

من عرض الله وظل عزة ربنا المستعان - رُوَیدا بنی قومی

چراکہ او از آبروئے خداست و سایہ عزت او سبحانہ است۔ اے پسران قوم من

بعض الشحناء - فانکم لا تستطیعون ان تحاربوا حضرة

اندکے از بغض خود کم کنید چراکہ ایں طاقت شما نیست کہ بہ حضرت کبریا جنگ کنید و ظاہر

الکبریاء - وقد بلجت آیاتی وظهرت علاماتی - وان الله

شدند نشانہائے من و پیدا شدند نشانی ہائے من و خدا تعالے بخاک چسپانید

ارغم المعاطس بآی السماء - واقتاد الشوامس بسوط

بینی ہا را بہ نشانہائے آسمانی و مطیع کرد اسپ ہائے سرکش را بتازیانہ روشنی دست

بروق الید البیضاء - وترون خیلنا شلن علی العدا

درخشندہ - و دیدہ آمد کہ اسپان ما دم بر داشتہ بر دشمناں چناں افتادند کہ باز بر گنجشکان

کالبازی علی العصفور - او الصقر علی الغراب المذعور -

افتد یا ہمچو صقر کہ بر کلاغ ہیبت خوردہ مے افتد پس ایشاں دہن خود را بستند و

فرکنوا الی الاحجام - وکفوا السنهم من استخفاف خیر الانام -

سوئے آں میل کردند و زبانہائے خود از ہتک رسول صلی اللہ علیہ وسلم باز داشتند -

فسر فی الارض هل تری من قسیس یطلب الآیات - او ینکر

پس در زمین سیر کن آیا ہیچ پادری می بینی کہ نشان طلب می کند یا در میدان ایستادہ

قائما فی المیدان باعجاز نبینا خیر الکائنات - کلا بل مات

انکار معجزات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وے کند - ہرگز نیست بلکہ منکریاں بمردند و

المنکرون و قُبر المکذبون - و قد اری اللہ آیاتہ قریبا

تکذیب کنندگان در گورہا داخل شدند - و خدا تعالےٰ قریب بہ صد نشان

من مائۃ او تزید - و اعطی المسلمون لفتح حصون الکفر

ظاہر نمود یا زیادہ ازیں و برائے فتح قلعہ ہائے کفر کلیدہا مسلمانان را دادہ شد۔

المقالید - الیوم یئس الذین کانوا یصولون علی الاسلام -

امروز از ناکامی خود آں مردم نومید شدند کہ بر اسلام حملہ میکردند و حربہ خدا تعالےٰ

واذاب لحمہم حربۃ اللہ فصار عظامہم کالعظام - وکان

افترا کنندگاں را بگداخت پس بزرگان اوشاں ہمچو استخوانہا شدند - و نزد پادریان

للقسوس من المال ما یبطرہم - و من الاحتیال ما یحرضہم

مال آں قدر بود کہ شادان و متکبر مے کرد و حیلہ گری آں قدر بود کہ

والقوم احضروا لہم ما فی یدہم - وقدموا لہم ما فی

برائے مجادلہ گرم مے نمود - و قوم عیسائیان ہرچہ در دست شان بود

بلدہم - وکان المسلمون قد عجزوا عن الاعتراضات الفلسفیۃ

برائے شاں جمع کردند - و ہرچہ در شہر شاں بود پیش آوردند و مسلمانان از اعتراضات

والشبہات الطبعیۃ - و شابۃ علماء المسیحیۃ - و رغبتہم

فلسفیہ و شبہات طبعیہ و نکتہ چینی ہائے پادریان تنگ آمدہ بودند - و رغبت شاں

فی تلویث ذیل العصمة النبویّة۔ وتتبع عثرات رسول الله

درآلوده کردن دامن پاک نبی علیه السلام و رغبت شان در نکته چینی رسول الله

وکسر شان الصحف الرحمانیة۔ وکان کل ذلك کسیل

صلی الله علیه وسلم وکسر شان قرآن شریف۔ و این همه سیلاب مهلک بود که

جراف اهلك کثیرا من الناس۔ وضنأت کل نفس من

بسیارے از مردم بکشت۔ و هر یک نفس از انواع وساوس بسیار بچه ها

انواع الوسواس و ارتاعت القلوب۔ و اشتدت الکروب۔

پیدا کرد۔ و بترسیدند دلها۔ و سخت شد بے قراری ها۔ و

ودار الشیطان حول ایمان المسلمین۔ و اراد ان یخرج من

شیطان گرد ایمان مسلمانان بگردید و بخواست که از سینه اوشان نور

صدورهم نور المؤمنین۔ وقصدهم بفضته و فضیضه۔

مومنان بروں آرد۔ وقصد ایشاں کرد بسیم خویش و آب

وسمره و بیضه۔ و آجله و عاجله۔ وفارسه و راجله۔ وصارمه

سفید خویش روان۔ و نیزه هائے خود و شمشیرهائے خود و مال بعد از دیر

وذابله۔ ورامحه و نابله۔ و اشتد زحفه علیهم۔ وکل کمیّ

آینده و مال جلد آینده و سوار او و پیاده او و مرد پُر جلد خود و مرد لاغر خود و نیزه

نهض الیهم۔ وکاد ان ینآشوا ویمضغوا تحت اسنانهم۔ و

زننده خود و تیر انداز خود و لشکر او بر ایشاں سختی ها کرد۔ و هر سوار برخاست سوئے شان و قریب شد که ریزه

یمزّقوا بسنانهم۔ وکانوا فی ذلك مترددین مبهوتین۔ و

ریزه کرده شوند و خائیده شوند زیر دندانهائے شان و پاره پاره کرده شوند بنیزهٔ شان۔ و بودند درین حال تردد کنندگان مبهوت صورت

علی شفا حفرة قائمین مرتاعین - فاذا نظر الیهم حضرة

و بر کنار سوراخ ایستاده و ترسندگان - پس ناگاه نظر کرد سوئے شاں حضرت

العزة - و تدارکهم ید الرحمة - و بُدّلت الارض

عزت سبحانہ - و تدارک کرد ایشاں را دست رحمت - و رازمین را تبدیل دادند

غیر الارض وجعل سافلها عالیها - وحفدتها موالیها -

و آنکه زیر بود اورا بالا کردند و نوکراں را آقا نمودند - و

وبطل کلما ارجفت الالسنة - وذبحت طیر الکفرة و

باطل شد ہمہ آنچہ زبانہا خبرہائے دروغ مشہور کردہ بودند و ذبح

قُصّت الاجنحة - واتممنا علیهم حجة بعد حجة - وبکّتناهم

کردہ شد پرندہ منکراں و بریدہ شد پرہائے او وکامل کردیم ما بر ایشاں حجت بعد حجت

دفعة بعد دفعة - حتّٰی صار لنا المضمار و ما بقی للعدا

ولاجواب کردیم او ایشاں را بارہا - تا بحدے کہ میدان برائے ما شد - برائے دشمناں

الّا الفرار -

بجز گریختن چیزے نماند -

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۲۳	نور الحق حصہ اول حصہ دوم - رد عیسائیت وپیشگوئی خسوف کسوف رمضان کا ثبوت وتفصیل	عربی مترجم اردو	۱۴/
۲۴	تحفہ بغداد - ایک بغدادی مولوی کے اعتراضوں کا جواب معہ قصائد	عربی	۲/
۲۵	سراج منیر - چند پیشگوئیوں کے پورا ہونے کی تفصیل	اردو	۴/
۲۶	حقیقۃ المہدی - آنے والا مہدی صلحکار ہے یا خونی	"	۱۰/
۲۷	شرائط بیعت عشرہ مع تکمیل تبلیغ ذکر عبارت جو بیعت کے وقت پڑھائی جاتی ہے	"	۰/
۲۸	اعجاز المسیح - تفسیر سورہ فاتحہ اور پیر گولڑوی ودیگر علماء وفضلا کو اسکی نظیر بنانے کی تحدی	عربی مترجم فارسی	۱۲/
۲۹	ازالہ اوہام حصہ اول ودوم - جواب معترضین وفات مسیح وحقیقت دجال ویاجوج ماجوج وتفسیر چند آیات	اردو	۱۲/
۳۰	حجۃ الاسلام رد عیسائیت	"	۱/
۳۱	شحنہ حق - رد آریہ	"	۶/
۳۲	فتح اسلام - بیان دعوے خود وذکر پنج شاخ	"	۰۲/
۳۳	توضیح مرام حقیقت نزول ملائکہ وتفسیر سورہ والشمس	"	۰۲/
۳۴	اتمام الحجۃ - مولوی رسل بابا امرتسری کو تحدی	عربی واردو	۲/
۳۵	انجام آتھم - رد نصرانیت اور علماء کو دعوت	عربی مترجم اردو	۱۲/
۳۶	تقریرین جو کہ ۲۹-۳۰-۳۱ دسمبر ۱۹۰۴ع کو جلسہ سالانہ پر ہوئیں	اردو	۲/
۳۷	چشمہ مسیحی جواب ینابیع الاسلام - رد عیسائیت	"	۳/
۳۸	قادیان کے آریہ اور ہم - رد آریہ مع پیشگوئی	"	۳/
۳۹	حقیقۃ الوحی جس میں ۲۰۸ نشانات نصرت جدید الوقوع موجود ہیں اور الہام اور وحی کی تشریح کامل	مجلد / بے جلد	۳/ / ۲/
۴۰	حجۃ اللہ - رد شیعہ وغیرہ	عربی مترجم اردو	۶/
۴۱	تقریر بر جلسہ اعظم مذاہب منعقدہ لاہور مقصد حیات انسان وحقیقت اسلام اور حیوان سے انسان بننے اور انسان سے با اخلاق انسان بننے اور با اخلاق انسان سے با خدا انسان بننے کی تفصیل وتفسیر چند آیات	اردو	۴/
۴۲	آسمانی فیصلہ - دعا کے ذریعہ مخالفین سے فیصلہ کرنے کی تفصیل واستخارہ	"	۰۲/
۴۳	دافع البلاء طاعون سے بچنے کا طریق وجواب بعض اعتراضات	"	۱/
۴۴	ضیاء الحق رد عیسائیت وجواب بعض اعتراضات متعلق پیشگوئی عبد اللہ آتھم عیسائی	"	۲/
۴۵	نشان آسمانی گزشتہ اولیاء کی پیشگوئیاں مسیح موعود علیہ السلام کیلئے	"	۲/
۴۶	سر الخلافہ - رد شیعہ میں	عربی	۸/
۴۷	شہادۃ القرآن حضرت اقدس کے مسیح موعود ہونیکا ثبوت قرآن مجید سے	اردو	۴/

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۴۸	سراج الدین عیسائی کے چار سوالوں کا جواب - رد عیسائیت	اردو	۲ر
۴۹	ضرورۃ الامام - امام کی ضرورت اپنا ثبوت و مقدمہ ٹیکس +	″	۲ر
۵۰	رسالہ جہاد مع ضمیمہ - ممانعت جہاد پر	″	۱ر
۵۱	راز حقیقت - ثبوت قبر حضرت عیسیٰؑ جو سری نگر کشمیر (محلہ خان یار) میں ہے +	″	۱ر
۵۲	ست بچن رد سکھ ازم مع چولہ نانک صاحب +	″	۱۰ر
۵۳	آریہ دہرم - رد آریہ میں +	″	۴ر
۵۴	مواہب الرحمٰن نشانات صداقت حضرت اقدسؑ و چند پیشگوئیوں کا پورا ہونا	عربی مترجم فارسی	۶ر
۵۵	اعجاز احمدی مباحثہ موضع مد کا ذکر اور امرتسری فاضل مولوی ثناء اللہ کو تحدی -	عربی مترجم اردو	۳ر
۵۶	کشتی نوح طاعون سے بچنے کا طریق اور احمدی تعلیم کی تفصیل +	اردو	۲ر
۵۷	خطبہ الہامیہ قربانی کی اصل حقیقت و ثبوت دعوےٰ خود - و تفسیر چند آیات +	عربی مترجم فارسی اردو	۸ر
۵۸	تحفہ گولڑویہ مفتری صادق میں مابہ الامتیاز	اردو	۱۰ر
۵۹	تحفہ غزنویہ جواب اشتہار مولوی عبد الحق غزنوی	″	۳ر
۶۰	تحفۃ الندوہ - ندوۃ العلما کو تبلیغ	″	۰ر
۶۱	الہدیٰ اخبار المنار کا جواب اور اسکو تحدی	عربی مترجم اردو	۶ر
۶۲	تریاق القلوب چند پیشگوئیوں کے پورا ہونے کی تفصیل +	اردو	۱۲ر
۶۳	جنگ مقدس مباحثہ حضرت اقدسؑ ہمراہ عبد اللہ آتھم عیسائی - رد عیسائیت	″	۶ر

نمبر شمار	نام کتاب	زبان	قیمت
۶۴	الحق بحث لدھیانہ - مابین حضرت اقدسؑ و مولوی محمد حسین بٹالوی - لدھیانہ میں +	اردو	۶ر
۶۵	تذکرۃ الشہادتین مع رسالہ عربی و علامات المقربین +	اردو و عربی	۵ر
	الضاً اپنی جماعت کو دونوں شہیدوں صادق نشانات تذ بجان ایمان نمونہ کیطرف تحریص ترغیب	فارسی	۳ر
۶۶	کشف الغطاء اعلیٰ حکام کو اپنی نسبت واقفیت کرانا +	اُردو	۳ر
۶۷	لیکچر لاہور اسلام اور اس ملک کے دیگر مذاہب کا مقابلہ اور ثبوت مسیح موعود ہونیکا اور ذو القرنین کی تعریف	″	۲ر
۶۸	لیکچر سیالکوٹ جسمیں حضرت اقدسؑ نے اپنا کرشن اوتار ہونا ظاہر فرمایا ہے +	″	۱۰ر
۶۹	حضرت اقدس کی تقریریں نکا مجموعہ - گناہ سے بچنے کا ذریعہ اور آئندہ شدید طاعون کی پیشگوئی - حقیقت توبہ و اسرار نماز وغیرہ +	″	۴ر
۷۰	الحق مباحثہ حضرت اقدس ہمراہ مولوی محمد بشیر بمقام دہلی +	″	۸ر
۷۱	مسیح ہندوستان میں - ثبوت سفر مسیح یروشلم بعد واقعہ صلیب کشمیر کیطرف +	″	۳ر
۷۲	نجم الہدیٰ - احمد و محمد کی تعریف -	عربی اردو فارسی خطی	۱ر
۷۳	نزول المسیح مشتمل بر نشانات صداقت و سیف چشتیائی مصنفہ پیر گولڑوی کی حقیقت	اردو	۴ر
۷۴	چشمہ معرفت (رد آریہ سماج) مع لیکچر جو بمقام لاہور (وچھو والی) پڑھا گیا تھا +	″	۸ر
۷۵	پیغام صلح (ہندو مسلمان کا اتحاد پر قائم ہونا)	″	۲ر ومفت
۷۶	لجۃ النور علمائے عرب و شام و عراق و ایران وغیرہ کو اپنی دعویٰ سے اطلاع کرنے کا خط	عربی مترجم	۳ر

تمام درخواستیں بنام مہتمم کتب خانہ قادیان ضلع گورداسپور آنی چاہئیں +

(کتب زیر اشاعت) مننُ الرحمٰن - زبان عربی ام الالسنہ ہے + ۳ر البلاغ یعنی فریاد درد - جواب امہات المؤمنین کی طرف توجہ دلانا - عربی اردو + ۳ر تجلیات الٰہیہ - اسمیں الہام الٰہی کی تشریح درج ہے ۳۲ صفحہ کا چھوٹی تقطیع پر رسالہ ہے اردو (مفت)

ترغیب المؤمنین - یہ عربی رسالہ ۲۴ صفحے کا ہے اور البلاغ کا ایک حصہ ہے - عربی مترجم اردو + ۰ر